

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

2021

Düzce University
Journal of Sport Sciences

Yayın Aralığı: 2 Sayı / Başlangıç: 2021 / Yayıncı: Düzce Üniversitesi

Yıl: 2022 Cilt: 2 Sayı: 2

Year: 2022 Volume: 2 Issue: 2

DUJOSS

DERGİ SAHİBİ- HOLDER of a CONCESSION

Prof. Dr. Selehattin AKPINAR

DERGİ SAHİBİ

BAŞ EDİTÖR- Editör in Chief

Prof. Dr. Hamdi PEPE

BAŞ EDİTÖR

BAŞ EDİTÖR YARDIMCISI- Deputy Editör in Chief

Doç. Dr. Kadir TİRYAKİ

BAŞ EDİTÖR YARDIMCISI

DERGİ KURULU- PUBLISHING BOARD

Prof. Dr. Hakkı ÇOKNAZ

YAYIN KURULU

Doç. Dr. Reşat SADIK

YAYIN KURULU

Doç. Dr. Müberra ÇELEBİ

YAYIN KURULU

Doç. Dr. Zeynep İnci KARADENİZLİ

YAYIN KURULU

Dr. Öğr. Üyesi Emre TÜREGÜN

YAYIN KURULU

Dr. Öğr. Üyesi Hande BABA KAYA

YAYIN KURULU

Dr. Öğr. Üyesi Önder ŞEMŞEK

YAYIN KURULU

Dr. Öğr. Üyesi Ömer SİVRİKAYA

YAYIN KURULU

Dr. Öğr. Üyesi Nuri TOPSAKAL

YAYIN KURULU

Dr. Öğr. Üyesi Levent GÖRÜN

YAYIN KURULU

SEKRETERYA- SECRETARIAT

Arş. Gör. Tayfun Gürkan BOSTANCI

SEKRETERYA

SAYI HAKEMLERİ- REVIEWERS

	Dr. Arif ÖZSARI	Hakem Kurulu
	Dr. Aydın PEKEL	Hakem Kurulu
	Dr. Barış KARAOĞLU	Hakem Kurulu
	Dr. Erkan ÇİMEN	Hakem Kurulu
	Dr. Kadir TIRYAKI	Hakem Kurulu
	Dr. Mehmet ALTIN	Hakem Kurulu
	Dr. Muharrem Alparslan KURUDİREK	Hakem Kurulu
	Dr. Osman PEPE	Hakem Kurulu
	Dr. Pelin USTAOĞLU HOŞVER	Hakem Kurulu
	Dr. Selahattin AKPINAR	Hakem Kurulu
	Dr. Sezgin KORKMAZ	Hakem Kurulu
	Dr. Şirin PEPE	Hakem Kurulu
	Dr. Yusuf BARSBUĞA	Hakem Kurulu
	Dr.Hande BABA KAYA	Hakem Kurulu

İÇİNDEKİLER- ARTICLE CONTENTS

1.	Olimpiyatların Ülkeye Kazandırdıkları Hakverdi ALTUĞ (Review Article)	67-79
2.	İlköğretim Okul Yöneticilerinin Vizyoner Liderlik Rollerine İlişkin Öğretmen Görüşleri (Elazığ İli Örneği) Sedat ACAR (Research Article)	80-87
3.	Kadın Sporcu Üçlemesinde Son Durum Nedir? Sistematik Bir Derleme Çalışması Melek GÜLER (Review Article)	88-99
4.	Öğretmenlerin Örgütsel Sessizlik Algılarının Belirlenmesi Seda ARIK CANER (Research Article)	100-110
5.	Amatör Futbolcuların Antrenörlerde Bulunmasını İstedikleri Liderlik Tarzlarının Tespiti Arif ÖZSARI, Turgut KAPLAN (Research Article)	111-118
6.	Elit Bisikletçilerde Egzersiz Bağımlılığı Düzeylerinin İncelenmesi Berat KOÇYİĞİT, Osman PEPE, İzzet Şahin İÇEN (Research Article)	119-127
7.	Üniversite Öğrencilerinin E-Spor Katılım Motivasyonlarının İncelenmesi Ferhat ÜSTÜN, Nazlı Deniz ÖZ, Fatih ÖNAL, Yunus Emre DEMİRCİ, Sezer AKBABA (Research Article)	128-137
8.	Spor Bilimlerinde Okuyan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sağlıklı Beslenme Tutumlarının İncelenmesi Ali KAYA, Bilgehan PEPE, Sinan DEMİRCİ (Research Article)	138-142

Olimpiyatların Ülkelere Kazandırdıkları

Hakverdi ALTUĞ^A

Address Correspondence to Hakverdi ALTUĞ: e-mail: hakverdialtug@gmail.com

A: Orcid ID: 0000-0002-0922-2625

Özet

1894 yılında Fransız Baron Pierre de Coubertin tarafından kurulan Uluslararası Olimpiyat Komitesi sonrasında ilk Modern Olimpiyat Oyunları 1896 yılında Atina'da yapılmıştır. Coubertin, dört yılda bir yapılacak oyunlarda uluslararası kardeşlik, kültürler arası iletişim ve geçişin sağlanması, insan hakları, barışa katkı ve eşitliğin esas alınmasını amaçlamıştır. Ancak her şeyde olduğu gibi Olimpiyat Oyunları'nın gerçekleşmesinde de bir maliyet ve bunun karşılığında bir gelir elde edilmesi söz konusudur. Özellikle son zamanlarda ülkelerin uluslararası alanda prestij elde etmek ve kendilerini tanıtmak için hiç bir masraftan kaçınmadıkları Olimpiyat Oyunları'nda masraflar çok yüksek rakamlara ulaşmıştır. Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından istenilen saha, tesis ve alt yapı giderleri de bu masraflara eklenince az gelişmiş ülkelerin tamamı ve gelişmekte olan ülkelerin ise büyük çoğunluğu bu oyunlara ev sahipliği yapma şansını ortadan kaldırmıştır. Bu çalışmanın amacı; Olimpiyat Oyunları'nın maliyetlerini ve ev sahibi şehirlerin/ülkelerin yapacakları akıllı planlamalarla nasıl kâra gecilebileceklerini örneklerle ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler; Olimpiyat Oyunları, Maliyet Kar

What the Olympics Bring to Countries

Abstract

The first Modern Olympic Games were held in Athens in 1896, following the International Olympic Committee founded in 1894 by the French Baron Pierre de Coubertin. Coubertin aimed to base international fraternity, intercultural communication and transition, human rights, contribution to peace and equality in the games to be held every four years. However, as in everything else, there is a cost and an income in return for the realization of the Olympic Games. Especially lately, the expenses have reached very high figures in the Olympic Games, where countries spared no expense to gain prestige and promote themselves in the international arena. When the field, facility and infrastructure expenses requested by the International Olympic Committee are added to these costs, all of the underdeveloped countries and the majority of the developing countries have eliminated the chance of hosting these games. The aim of this study; It is to demonstrate the costs of the Olympic Games and how the host cities/countries can make a profit with smart planning.

Keywords: Olympic Games, cost, profit.

GİRİŞ

Olimpiyatlar deyince akla MÖ 8. yüzyılda Olimpiya'da yapılan Antik Yunan Oyunları gelir. Modern Olimpiyat Oyunları bu Antik Yunan Oyunları'na dayanmaktadır. 1894 yılında Uluslararası Olimpiyat Komitesi Fransız Baron Pierre de Coubertin tarafından kurularak, uluslararası barış, kardeşlik, kültürler arası iletişim ve geçişin sağlanması, insan hakları ve eşitliğin esas alınması amaçlanan Olimpiyat Oyunları'nın ilki yüzyıllar sonra 1896 yılında Atina'da yapılmıştır.

Yunanistan Antik Oyunlar'ın tarihi miras olarak kendilerine ait olduğunu ve bu sebeple Modern Olimpiyat Oyunları'nın devamlı Atina'da yapılması gerektiğini savunarak bütün gücüyle kulis yapsa da, Uluslararası Olimpiyat Komitesi oyunların dört yılda bir ve başka şehirlerde yapılması kararı almıştır. Bu durum Coubertin'in dünyanın dört bir yanından insanların bir araya gelerek; birbirlerini tanıma, kaynaşma, kültürel değişime katkı sunma ve en önemlisi de dünya barışını güçlendirme hayaline daha uygun olmuştur. Gerek oyunlara katılan sporcu ve heyet, gerek seyirciler ve gerekse televizyondan izleyen milyonlar bu yolla dört yılda bir değişik ülkeleri, kültürlerini, insanlarını tanıma imkanı bulacak ve oluşacak sempatiyle o şehrin ve ülkenin altyapı başta olmak üzere turizm ve ekonomisinin kalkınmasına faydalı olacak fırsatları verecektir.

"Spor ve ekonomi arasındaki ilişkinin temeli, antik çağdaki Olimpiyat Oyunlarında atletlere mal ya da para ile ödeme yapıldığı zamanlara dayanmaktadır. Tarihsel süreçte, 19. yy'da profesyonel sporların ilk gelişimi ile birlikte skorların üstüne bahislerin oynanması da spor ekonomisinin zeminini hazırlamıştır" (Andreff, W. 2008).

"Günümüzde tüm sportif etkinlikler ve organizasyonlar çok önemli bütçelerle organize edilmektedir. Kuşkusuz tüm spor organizasyonları içerisinde düzenlenen ensaygın, en değerli ve en pahalı spor organizasyonu olimpiyat oyunlarıdır. Olimpiyat oyunları, yaz ve kış olimpiyat oyunları olmak üzere iki ayrı kategoride, dört yılda bir düzenlenen uluslararası çok sporlu biretkinliktir" (Overmyer, M. P. 2017).

"Başlangıçta gençliği karşılıklı anlayış ve dostluk ruhu içerisinde eğiterek, daha iyi ve daha barışsever bir dünya kurulmasına katkıda bulunmak amaçlarıyla başlatılan Olimpiyat etkinlikleri daha sonra ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik beklentilerinin olduğu organizasyonlar haline gelmiştir. Ekonomik çıkar, talep ve gerilimler zamanla, dünyanın en büyük spor organizasyonu

olan Olimpiyat Oyunları'nda görülmeye başlamış; dolayısıyla bu durum, Olimpiyat Oyunları'nı barışçı faaliyetlerinin yanı sıra ekonomik bazı meselelerin de içine sürüklemiştir. Bu konuyla ilgili olarak serbest yazar, gazeteci ve medya danışmanı Jennie Fourie şöyle söylemektedir; Olimpik markalaşma programları tartışmalara maalesef meyilli. Geçen yüzyıldaki dönüşten sonra, Olimpik oyunlar sadece spor alanında ve sudaki çekışmelerden değil aynı zamanda dört yılda bir yapılan etkinliğe kimin ev sahipliği yapacağı ölüm kalım yarışmalarından oluşuyor" (Fourie, J. 2014).

"Günümüzde tüm sportif etkinlikler ve organizasyonlar çok önemli bütçelerle organize edilmektedir. En saygın ve en pahalı spor organizasyonu olan Olimpiyat Oyunlarına ev sahipliği yapabilmek adına yarışan şehirler pek çok alanda yatırım yapmak durumundadır. Günümüze kadar Olimpiyat Oyunlarının düzenlendiği şehirler incelendiğinde en ciddi yatırımların sportesisleri, konaklama, ulaşım, iletişim ve alt yapı alanlarında gerçekleştirildiği görülmektedir. Ekonomik ve sosyal gelişmişlik endeksleri ile olimpiyat ekonomisinin doğrudan ilişkili bir ekonomik çıktı yarattığını söylemek mümkündür. Ekonomilerini çağın küreselleşme modeline uygun olarak neoliberal ekonomilere dönüştürmüş ve geliştirmiş ülkelerde ortaya çıkan yüksek maliyetler, bu yatırımlar için çok ciddi harcamalar gerektirmektedir. Ancak, dönüşümünü henüz tamamlayamamış ve daha az gelişmiş ekonomilerde maliyetler görece daha düşük kalmaktadır" (Scandizzo, P. L. ve Pierleoni, M. R. 2018.)

"Ritchie, Olimpiyat Oyunları'nı çok önemli bir sosyal olay olarak tanımlamakta ve olumsuz etkilerin varlığından söz etmektedir. Ritchie, olası olumlu etkileri, uluslararası pazarlarda verilen seyahat hizmetlerinin geliştirilmesi, bu piyasalarda hizmet verecek personelin becerilerinin ve tesislerin iyileştirilmesi, oyunlarda ev sahipliği yapan kent ve bölgenin potansiyel bir yatırım ve turizm alanı olarak farkına varılması şeklinde tanımlanmaktadır. Olumsuz etkileri ise, uzun dönemli gerçekçi olmayan beklentiler yaratılması, mevcut girişimlerin hükümet desteği ile yerel insan gücünde karşılaşacağı rekabet karşısındaki olumsuz tepkiler, tesis ve hizmet sunumunda yetersiz kalınması durumunda karşılaşılacak olumsuz ön imaj olarak tanımlanmaktadır." (Summer Olympic Tourist Market: A Review of the Literature, Tourist Market Management, June 1988, 137-144)

Olimpiyat Oyunları başlangıçtan bu yana organizasyonun yüksek maliyetinden dolayı ekonomik olarak güçlü ülkelere ve bunun paralelinde de güçlü şehirlere verilmiştir. Bu durum özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından olimpiyatlara ev sahipliği yapma arzusunu artırmış ve fevkalade motive edici olmuştur. Dünyadaki ekonomik gelişmişliğini ispat etmiş ülkeler arasında olduğunu ispat etme fırsatı gibi gören gelişmekte olan ülkeler, tüm ekonomik olumsuzluklarına rağmen oyunlara ev sahipliği yapmayı bir onur meselesi haline getirebilmektedirler.

"Başat güç olmaya çalışan ülkeler için Olimpiyatlara ev sahipliği yapmak, dünyaca tanınmak ve uluslararası arenada söz sahibi olmaya hazır olduğunu ifade etmek için en güzel yollardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple Japonya 1964 Tokyo Olimpiyatları ve Güney Kore 1988 Seul Olimpiyatları için milyon dolarlar harcamıştır. Türkiye de Olimpiyatlara ev sahipliği yapmak için büyük çabalar harcamaktadır. 1992 yılından itibaren Olimpiyatları düzenlemek için dört kez başvuru yapan Türkiye, ev sahibi olmaya ilk defa 2013'te çok yaklaşmıştı. 2013 yılında 2020 Olimpiyatları için Buenos Aires'te yapılan oylamada, İstanbul 36 oyda kalarak 60 oy alan Tokyo'ya kaybetmiştir" (Milliyet, 2013).

"Öte yandan, olimpiyat oyunlarının ekonomik getirisi maliyetlere paralel olarak ekonomik ve sosyal gelişmişlik endeksleri ile doğru orantılıdır. Ekonomik dönüşümünü, sosyal ve siyasal süreçlerini tamamlamış ekonomiler ciddi bir iktisadi getiri yaratabilirken, ekonomik dönüşümünü, sosyal ve siyasal süreçlerini tamamlamamış ekonomiler iktisadi getiri yaratmakta zorlanmaktadır. Yani sıra, olimpiyat oyunları adaylığı başarıyla sonuçlanmış olan ekonomisi istikrarsız ülkelerde ve şehirlerde, olimpiyat oyunlarına hazırlık sürecinde istihda ve ekonomik büyüme oranlarında olumlu bir değişim gözlenmektedir. Ayrıca, şehre gelen turist sayısının ve yatırım kapasitesinin artmasına bağlı olarak üretim ve ticaret kapasitesinin artması gibi çeşitli ekonomik etkiler söz konusu olmaktadır" (Ersungur, Ş. ve Akıncı, M. 2013).

"Olimpiyatların organizasyonunda ekonomik gelişmişlik kriterinin haricinde başka boyutlar da önem arz etmektedir. Değişik ülkelerden sporcular, delegasyonlar, yarışmalar, yönetim, planlama, pazarlama, risk, bütçeleme, tanıtım ve diğer faaliyetler bir organizasyonda yer alan ve eksiksiz bir şekilde tamamlanması gereken asli basamaklardır. Böylesine büyük spor organizasyonlarını alma ve

yönetmenin çok boyutlu gereklilikleri, zorlukları ve süreçleri vardır. Mali planlamalar dikkatle oluşturulmalı, insan kaynağı iyi yönetilmeli, potansiyel risklere yönelik tespitler belirlenmeli, sonrasında önlemler alınmalı, sporcular ve seyirciler için sağlıklı, konforlu ve güvenli bir ortam yaratılmalı ve 'pazar odaklı' bir yaklaşım ile seyirci/izleyici/tüketici beklentileri, güncel yönelimleri göz önünde bulundurulmalıdır" (Leopkey, B. ve Parent, M.M. 2009).

Olimpiyat Oyunları'nın Masraf Ve Getirileri

Olimpiyat Oyunları'nın Maliyet ve Masrafları

Olimpiyat Oyunları organizasyonu her geçen gün daha gösterişli ve daha maliyetli hale gelmektedir. Özellikle açılış ve kapanış seramonilerine ülkeler servet harcamaktadır. Bu seramonilerde ellerinde bulunan son teknolojileri kullanarak tüm dünyaya ne kadar gelişmiş olduklarını ispat için tüm imkanlarını sonuna kadar kullanmaktadır. Bunun yanında Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından istenilen tesis ve alt yapıları oyunlardan önce tamamlamak zorundadırlar. Bunların arasında sporcuların katılacakları oyunların yapılacağı spor tesisleri, spor alanları ve olimpiyat köyü sayılabilir.

"Oyunların yapılacağı ve sporcuların katılacakları tesisler, spor alanları ve olimpiyat köyleri, oyunlara katılanların sayısı ve kapasitelerindeki artış ve paralelindeki maliyet artışları ekonomik yönden fakir ülkelerin boyutlarını aşmıştır" (Olimpik Hareket, 1988).

"Buna misal olarak 1988 Seul Olimpiyat Oyunları, 54 kişilik organizasyon komitesi, 77 bin gönüllü ile 3.1 milyon dolar harcayan organizasyon komitesi 1.7 milyon dolarını oyunların yapılacağı tesisler için harcadı. Bütün müsabakalar 5 km.lik bir alanda içinde gerçekleşti. Oyunlara 9593 oyuncu katılırken 10 bin televizyon mensubu, 5000 gazeteci ve 280 bin turist müsabakaları izledi" (Olimpik Hareket, 1988).

"Olimpiyatlar pahalı ve masraflı organizasyonlardır. Bu organizasyonu gerçekleştirmek için büyük sermaye ve yaptırım gücüne ihtiyaç vardır. Olimpiyat oyunlarını IOC'ye üye ülkelerin her kenti organize etme hakkına sahiptir. Bu aday kentlerin hazırlıklarını inceleyen o ülkenin MOK'si, devlet desteği alması koşulu ile, bu kentlerden birinin adaylığını IOC'ye götürür" (İstanbul 2004, Tanıtma Broşürü).

Tablo 1. "Olimpiyat Organizasyonlarının toplam maliyet-toplam gelir durumu		
OLİMPİYAT ORGANİZASYONU	TOPLAM MALİYET (\$)	TOPLAM KÂR (\$)
1992 Barcelona	1.6 Milyar	358 Milyon
1996 Atlanta	5.1 Milyar	1.1 Milyar
2000 Sydney	8.4 Milyar	1.8 Milyar
2004 Athens	11.2 Milyar	1.4 Milyar
2008 Beijing	14.2 Milyar	1.6 Milyar
2012 London	13.9 Milyar	1.9 Milyar
Kaynak: IOC verileri kullanılarak hesaplanmıştır."		

"1976 Montreal Olimpiyat Oyunları 100 milyon dolara mal oldu ve borçların bitim tarihi 2000 yılında olması organizasyonun ne kadar zor ve pahalı olduğunun göstergesidir. 1980 Moskova Olimpiyat Oyunları kapalı bir rejim olan komünist bir rejimde organize edildiği için harcamaları bilinmemektedir. Fakat, 1984 Los Angeles Olimpiyat Oyunları harcaması 545 milyon dolar, 1988 Seul Olimpiyat Oyunlarında 3.1 milyar dolar harcama yapılmıştır" (İnsan ve Olimpizm, 1991, 5: 62, 66).

"Bu harcamalarda 1976 Montreal oyunları organizasyon komitesinin zarar etmesi üzerine Kanada Olimpiyat Komitesi sonraki oyunlara başka bir kentin talip olmadığı görülmektedir. Oyunlarda ilk defa 1984 Los Angeles Olimpiyat Oyunları Komitesi yaptığı yeni düzenleme ile kâra geçme başarısı göstermiştir. Organizasyon komitesi pahalı tesisler yapma yerine, 1932 yılında Olimpiyatlara ev sahipliği yapmış olan Los Angeles şehri, sahip olduğu 1932 Olimpiyatlarının yapıldığı Momerial Coliseum Stadını yeni ihtiyaçlara göre tanzim etti. Üniversite binaları kiralanarak olimpiyat köyü yapılma masrafından kurtuldu. Los Angeles Olimpiyat Oyunlarının toplam hasılatı 786 milyon dolara erişti. Toplam masraf 545 milyon dolar da kalarak ilk defa bir olimpiyat oyunları 236 milyon dolar artı bakiye bıraktı. 1992 yılı Olimpiyat oyunlarına 6 ülke birden talip olmuştur" (Olimpik Hareket, 1988).

"1988 Seul Olimpiyatlarında 3.1 milyar dolar harcamanın, 1.7 milyar doları tesisler için harcanmış ve elde edilen gelirle harcamalar başabaş gelmiş ve zarar edilmemiştir" (Olimpik Hareket, 1988).

Tablo 1'de görüldüğü gibi Olimpiyat Oyunları'nın maliyetleri yıllar geçtikçe artmasına rağmen kârlılıkları da artmaktadır. Ayrıca maliyetlerin içinde yer alan tesis ve altyapı ülkenin spor geleceği için çok önemli yer alacağından maliyet hanesinden çok kar hanesine yazılabilir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi 1992-2012 yılları arasında yapılan Olimpiyat Oyunları'nı düzenleyen ülkeler bütçeyi hep kar ile kapatmışlardır. Bu sonucun elde edilmesinde geçmiş organizasyonlarda

kazanılan tecrübelerin etkisi fazladır. Gözle görülür bu mali karlılığın yanı sıra; organizasyonu düzenleyen şehir ve ülkelerin tanıtımı, turizm ve yatırım alanlarında cazibe merkezi olması yukarıdaki maddi gelirlerden daha yüksek fayda sağlamasının yanında ülkenin ekonomik ve sportif gelişmişliği ile istihdamının artmasına da yardımcı olmaktadır.

Olimpiyatların Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Etkileri

Olimpiyat Oyunları düzenleyen ülke için tanıtım ve pazarlama faaliyetleri açısından günümüzdeki en önemli ve etkili platformdur. "Çıkar ilişkilerinin ön plana çıktığı bir pazarlama dünyasından yer kürenin her yanındaki insan grupları etkilenmekte ve siyasi ve politik farklılıklara rağmen alış verişler yoğunluk kazanmaktadır. Örneğin; Güney Kore gelişmekte olan ülkelerden ilk olimpiyat düzenleyen ülkedir. O güne kadar Sovyetler aleyhine öfkeli beyanatlar, radyo ve TV yayını yapıp kardeşleri Kuzey Kore'yi ve Doğu Bloku ülkelerini yok saydıkları biliniyordu, ama, daha elçiliklerini açmadan, olimpiyatlar sırasında yılda 500 milyon dolarlık ticari anlaşma imzalandılar. Macaristan olimpiyatlar başladığı sırada, Güney Kore'de bir banka şubesi açarak bu ülkeyle ilişkilerini geliştirdi" (Olimpizm ve İnsan, 1991).

"Olimpiyat Oyunları boyutundaki 'devasa' bir spor etkinliğine ev sahipliği yapmak bir şehrin dönüşümünü sağlayabilir. Bu sayede oyunlara ev sahipliği yapan şehirde fiziksel iyileşme sağlanır, bu durum da arsaların ve gayrimenkullerin değer kazanmasını sağlar. Oyunlara ev sahipliği yapmak, doğru stratejiler kurgulayan bir şehir için kapsamlı kentsel ve sosyo-ekonomik kalkınma projeleri ortaya koymak bağlamında fırsatlar sunar. Bu konuda yapılan araştırmalardan elde edilen bulgulara göre Olimpiyat Oyunları boyutundaki devasa spor etkinlikleri aşağıdaki olumlu somut veya soyut faydaları yaratabilmektedirler. Bu faydalar şunlardır:

- Yeni istihdam alanlarının yaratılması,
- Turizm gelirlerinde artış,

•Ulaşım, konaklama, spor tesisleri boyutunda altyapı gelişimi,

•Ulusal ve uluslararası tabanda prestijin artması,

•Ulusal gururun artması." (Alberts, H.C. 2009)

Uluslararası üst düzey etkinliklerin -ki, bunların en büyüğü ve en etkilisi Olimpiyatlardır- yapıldığı ülkelerde sosyal, çevresel ve ekonomik olarak olumlu ve olumsuz etkileri olmaktadır. Bu etkilerin başlıcaları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Oyunların Etkileri

	Olumlu	Olumsuz
Sosyal Etkiler	• Kalkınmayı, altyapı ve üstyapı harcamalarını teşvik etme • Tanıtıma katkı • Yaşanılan yere hayranlık duyulmasını sağlama • Toplumsal kalkınmayı destekleme • İş olanaklarını artırma	• Yapılan altyapı çalışmalarını gelecekte değerlendirememesi • Normal iş akışında kesinti • Göç • Toplumsal yaşam tarzının bozulması • Medya etkisi • Adaletsiz gelir dağılımı
Çevresel Etkiler	• Çevresel ilginin artması • Atıl bölgelerin gelişiminin sağlanması • Alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması	• Etkinlik alanına verilen zarar • Atıklar ve kirlilik • Gürültü kirliliği • Enerji ve diğer kaynak kullanımlarında artan talep
Ekonomik Etkiler	• Doğrudan ve dolaylı harcama • Gayrimenkul değerinde artış • İş ve ticarete gelişim • Kalkınma ve yapısal harcamaları teşvik etme	• Etkinliğin başarısız olma ihtimali ve ekonomiye maliyeti • Artan ürün fiyatları • Adaletsiz gelir dağılımı
Kaynak: Raj, R. ve Musgrave, J. 2009."		

Tablo 2'de görüldüğü gibi Oyunlar'ın ekonomiye olumlu etkileri; doğrudan ve dolaylı harcama, gayrimenkul değerlerinde artış, iş ve ticarete gelişim ile kalkınma ve yapısal harcamaları teşvik etme olarak görülürken, olumsuz etkileri; etkinliğin başarısız olma ihtimali ve ekonomiye maliyeti, artan ürün fiyatları ve adaletsiz gelir dağılımı olarak sıralanmıştır.

"Mr. Charles H. Battle JR., Atlanta Olimpiyat Oyunları Organizasyon Komitesi üyesi şöyle anlatıyor: 1996 Atlanta Olimpiyat Oyunları ve 100. yıl kutlama organizasyonu için Atlanta'nın muhteşem bir yer olduğu konusunda Uluslararası Olimpiyat Komitesi'ni ikna ettik. Atlanta'da 1996 Olimpiyat Oyunları'nı düzenlemekle ve kazanmayı umduğumuz konusuna gelelim. Elbette; ekonomik yararlar açıkça görülebilir. Bunlar; 3.5 milyar doların üzerinde bir ekonomik etki, 6 yıllık Olimpiyatlara hazırlanma dönemi içerisinde binlerce iş olanağının belirmesi, doğrudan Olimpiyatlara atfolunacak milyonlarca dolarlık vergi gelirleri, yeni ve modern spor sahalarının getirecekleri paradan daha önemlidir. Oyunlara ev sahipliği yapmamız, bize şehrimizi 170 ülkeden yaklaşık 40 bin atlet, resmi görevli, basın mensubu ve destekleyici personelle tanıtma fırsatını sağlamaktadır. Tüm dünyada Olimpiyatları televizyondan seyredecek olan 4 milyardan fazla insana da bölgemizi tanıtabilecek ve

16 gün sürecek olan yarışmalar süresince ziyaret etmesi beklenen 150 bin insanla bölgemizi paylaşacağız. Olimpiyat oyunları sırasında çalışacak olan 50 bin gönüllü, dünya ülkelerine misafirperverliğimizi gösterecek ve bu muhteşem kutlamalara katılacak uluslararası bir perspektif edilecek" (İnsan ve Olimpizm, 1991).

"Büyük bir spor etkinliğine ev sahipliği yapmak hem doğrudan hem de dolaylı olarak ekonomik faydalar sağlamaktadır. Doğrudan ekonomik faydalar sermayeyi yani oyunlar için yapılacak olan altyapı çalışmalarını ve turistlerin oyunlara ulaşabilmesi için yapılan harcamaları içerir. Dolaylı ekonomik faydalar arasında ise, gelecekteki potansiyel turistleri, ev sahibi şehrin reklamlarının yapılarak imajına katkı sağlanmasını ve yerel halkın kendilerine olan güvenlerinin artmasını kapsar. Ancak büyük bir etkinliğe ev sahipliği yapmanın muhtemel maliyet aşımaları, kötü arazi kullanımı, yetersiz planlama ve yetersiz tesislerden kaynaklanan potansiyel bir dezavantajı da bulunmaktadır" (Zimbalist, A. 2010)

Her işte olduğu gibi Olimpiyat Oyunları'nda da başarılı olabilmek ve oyunlardan maddi olarak kârlı çıkabilmenin en önemli şartı şüphesiz ki mükemmel bir planlamadan geçmektedir. Yapılacak detaylı bir planlama hiç şüphesiz karşılaşılabilecek olumsuz

durumları asgariye indirecektir. Bu olumsuz Ekonomik Etkilerden bazıları; Tablo 2'de de gösterildiği gibi etkinliğin başarısız olma ihtimali ve ekonomiye maliyeti, artan ürün fiyatları ile adaletsiz gelir dağılımıdır. Ancak yapılacak doğru bir planlama ile; doğrudan ve dolaylı harcama, gayrimenkul değerinde artış, iş ve ticarete gelişim, kalkınma ile yapısal harcamaları teşvik etme ülkeye yapacağı olumlu Ekonomik Etkilerden sayılabilir.

Tablo 2'de Oyunların olumsuz olabilecek Sosyal Etkileri; yapılan altyapı çalışmalarını gelecekte değerlendirememeye, normal iş akışında kesinti, göç, toplumsal yaşam tarzının bozulması, medya etkisi ve adaletsiz gelir dağılımı belirtilirken, olumlu etkileri; kalkınmayı, altyapı ve üstyapı harcamalarını teşvik etme, tanıtıma katkı, yaşanan yere hayranlık duyulmasını sağlama, toplumsal kalkınmayı destekleme ve iş olanaklarını artırma olarak gösterilmiştir.

Oyunların (Tablo 2) olabilecek olumsuz Çevresel Etkileri olarak; etkinlik alanına verilen zarar, atıklar ve kirlilik, gürültü kirliliği, enerji ve diğer kaynak kullanımlarında artan talep şeklinde ifade edilirken, olumlu Çevresel Etkileri olarak; çevresel ilginin artması, atıl bölgelerin gelişiminin sağlanması ve alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması olarak belirtilmiştir.

Sponsorluk (Destekleme Faaliyetleri)

"Sponsorluk, organize edilmiş ticari potansiyelin kullanım hakkına sahip olmak (spor, eğlence, kar amaçsız event ya da organizasyonlar vb.) ve fayda elde etmek için bu sahipliğe nakit ya da aynı ödeme yapmak şeklinde tanımlanmaktadır. Sponsorluk ilişkili pazarlama ise, bir sponsorluk için yapılan ve iletişime geçmek amacıyla pazarlama etkinliklerinin orkestrasyonu ve yönetilmesidir" (Cornwell, T.B. ve ark. 2005).

"Günümüzde sponsorluk, kullanım alanı her gün genişleyen bir pazarlama iletişimi aracıdır. Nitekim yapılan sayısız araştırma son on yıl içerisinde sponsorluk çalışmalarındaki olağanüstü büyümeye dikkat çekmektedir. Bu çalışmaların bir çoğu da sponsorluğun amacı ve artan ticari yönelimi üzerinde durmaktadır" (Hoek, J. ve Gendall, P. 2002).

"İşletmelerin pazarlama uygulamalarındaki çeşitlilik, yeni kavramların kullanımını da beraberinde getirmektedir. Sponsor ve sponsorluk kavramları son zamanlarda ülkemizde de sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Buna karşın sponsorluk faaliyetinin niteliği ve pazarlama boyutu tam olarak bilinmemektedir. İngilizce bir kelime olan sponsorluk: destekleme, himaye etmek, kefil olmak

anlamına gelmektedir. Bir pazarlama kavramı olarak ele alındığında sponsor kavramı en iyi anlatan sözcük desteklemek, sponsorluğun en açık ifadesi ise destekleyicilik ya da destekleme faaliyetleridir" (Öztürk, S.A. 1992).

"Olimpiyat oyunlarının, futbol kupalarının, tenis turnuvalarının desteklenmesi gibi çeşitli örnekler görülmektedir. Destekleme faaliyetlerinin ilk görüntüleri eski Yunan ve Roma uygarlıklarına değin uzansa da, çağdaş anlamda ticari güdülerle yapılan destekleyicilik yeni bir kavramdır. Radyonun icadıyla, bu yüz yılın başında bazı destekleyici faaliyetler görüldüyse de, bu günkü anlamıyla 1960'ların sonlarına doğru ortaya çıkmıştır. Çok hızlı yayılan bu faaliyet için 1987 yılında dünya da 4.1 milyar dolar harcama yapıldığı tahmin ediliyor" (Öztürk, S.A. 1992).

"Markaların tüketicileri ile farklı platformlarda buluşma ihtiyacına sponsorluklar ciddi anlamda cevap vermektedir ve bu nedenle sponsorluk mali açıdan oldukça büyük bir değer ifade etmektedir. Örneğin bazı kaynaklara göre 1988 yılında Güney Kore'nin Seul kentinde gerçekleşen olimpiyatlardaki sponsorluk hakları 338 Milyon Dolar'dır. Barselona'da gerçekleşen 1992 olimpiyatlarında da toplam sponsorluk katkısı 700 Milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Yani yaklaşık olarak sponsor başına dört yıl öncesinin iki katı para ödenmiştir" (Falconer, R.H. 1996).

"Diğer yandan sponsorluğun farklı alanlarda da uygulandığı düşünüldüğünde rakamların birkaç yıl öncesine göre olağanüstü boyutlara ulaştığı açıkça görülmektedir. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan IEG Sponsorluk Raporunda dünyada 2002 yılında 22 Milyar Dolar olan sponsorluk harcamasının 2003 yılında 25 Milyar Dolar'a, 2004 yılında ise 28 Milyar Dolar'a yükseldiği ifade edilmektedir. Rapora göre 2003-2004 yılları arasında tüm dünyada yapılan reklam harcamalarında % 5.8 lik bir artış olurken, sponsorluk harcamalarında bu artış % 12 oranında gerçekleşmiştir. 2005 yılında tüm dünyadaki toplam sponsorluk harcaması 30 Milyar Dolar'a ulaşmıştır. Bu harcamaların 9.5 Milyar Dolar'lık bölümü Amerika'da gerçekleşmiştir. Aynı dönemde Avrupa'daki sponsorluk harcamaları da 6.5 Milyar Dolar'dan 7.4 Milyar Dolar'a yükselmiştir" (www.sponsorluk.gov.tr).

"2006 yılında bu rakamların akıl almaz boyutlara ulaştığına dair önemli ipuçları bulunmaktadır. Örneğin Sport Business Associates'e göre küresel bazda sadece spora ayrılan sponsorluk harcamaları

toplamı 2006 yılında yaklaşık 33,6 Milyar Dolar düzeyindedir" (www.fesam.org).

"Bu karlılık olimpiyatların dünyada en popüler ve en fazla izlenen organizasyon olmasından dolayıdır. Televizyonlar bu organizasyonu yayınlatabilmek için devasa bütçeleri gözden çıkarmaktadır. Örneğin, NBC 2000-2008 dönemindeki beş olimpiyat gösterimini almak için 3.5 Milyar Dolar ödemiştir. Kuşkusuz bu yatırım televizyon kanallarına fazlasıyla geri dönmektedir çünkü, yayınlar esnasında reklam verenlerden alınan bedeller çok yüksektir. Sözelimi 30 saniyelik bir spot reklam yayınının bedeli 600.000 Dolar'dır" (Lee, J. K. 2005).

Bulundukları yeri korumak ve dünya çapında elinde bulundurduğu pazarını koruyarak artırmak isteyen büyük firmalar ve uluslararası arenada kendini tanıtmak isteyen yeni veya diğer firmalar için Olimpiyat Oyunları emsali bulunmaz bir öneme sahiptir. Ülkeleri çeşitli nedenlerle oyunları protesto eden firmalar (aşağıdaki Coca-Cola örneğinde olduğu gibi) bir yolunu bulup Oyunlara sponsor olmuşlardır.

"Coca-Cola'nın Olimpiyat oyunları ile uzun bir geçmişi vardır. 1960 Roma'da ve 1968'de Mexico City'de kırmızı beyazlı uzay elbiseleri içindeki 'astronotlar' sırtlarındaki depolardan tılsımlı iksiri pompalıyorlardı. 1972'de Münih'te, 1976'da Montreal 'de, 1980'de Moskovada Amerikalı sporcular Rus Oyunlarını boykot etmiş olabilirdi ama Coca-Cola şirketi orada Fanta gazozunu satmaktaydı. 1984 Los Angeles oyunlarında Coca-Cola 'Olimpiyat Oyunlarının resmi içkisi' oldu. 1988'de Seul'de de öyle idi ve şimdi Barcelona'da öyleydi. Atlanta temelli şirket son altmış beş yıldır dünya sporuna bir milyar dolardan fazla para akıtmıştır" (Simson, V. ve Jennings, A. 1993).

"Başka bir örnekte ise; Olimpiyat stadyumunda reklam panosunun olmamasının nedeni ABD televizyon şirketlerinin televizyon hakları için ödediği paradır. Reklamları kendileri satabilmek için temiz stadyumlar isterler. Örneğin Barcelona için 400 milyon dolar ödemiş olan NBC'yi alın, masrafını çıkartıp küçük kâra geçmek için programlarda 600 küsur milyon dolarlık reklam spotu satmak zorundadır. Eğer stadyum içinde reklam panosu olursa NBC bunu elde edemezdi" (Simson, V. ve Jennings, A. 1993).

Tablo 3. 21. Yüzyıl Yaz Olimpiyat Oyunları sponsorluk gelirleri.

Yıllar	Şehirler	Sponsor Geliri (Milyon \$)	Yerel Sponsor Desteği (Milyon \$)
2000	Sydney	579	655
2004	Athens	663	796
2008	Beijing	866	1.555
2012	London	957	1.300
2016	Rio	-	-

Kaynak: Uluslararası Olimpiyat Komitesi verileri kullanılarak düzenlenmiştir."

"Yaz Olimpiyat Oyunları resmi raporları incelenerek hazırlanan Tablo 3'te Rio 2016 Yaz Olimpiyat Oyunları Resmi Raporları henüz yayımlanmadığı için sponsor geliri ve yerel sponsor desteği verilerine tabloda verilememiştir. 2000-2016 Yaz Olimpiyat Oyunları sponsor gelirleri açısından incelendiğinde, sponsor gelirlerinin sürekli artış gösterdiğini söylemek mümkündür. Sponsor gelirlerindeki artış en fazla Pekin 2008 ve Atina 2004 Yaz Olimpiyat Oyunları arasında olduğu tespit edilmiştir. Yaz Olimpiyat Oyunları yerel sponsor desteği açısından incelendiğinde, yerel sponsor desteğinin Sidney 2000 – Pekin 2008 Yaz Olimpiyat Oyunları arasında sürekli artarken, Londra 2012 Yaz Olimpiyat Oyunlarına gelindiğinde bir düşüş olduğu görülmektedir." (Dönmez, E., Kaya, E. ve Yıldız, K. 2021).

Olimpiyat Oyunları'nda Turist Beklentisi ve Alınan Önlemlere Örnekler

Olimpiyat Oyunları'nın yüksek maliyetini karşılamak ve bu organizasyondan kâr elde etmek için başlıca gelir kaynakları; yayın gelirleri, bilet satışları, ekonomik hareketlenme, lisanslı ürün satışları ve turizm gelirleridir. Bunlardan en önemlisi ve devamlılığı olan turizm gelirleridir. Olimpiyat Oyunları organizasyonunu üstlenen bazı ülkelerin turizm alanında aldıkları tedbirleri ele alalım.

Tokyo 1964 Oyunları:

Olimpiyat turizmini canlandırmak için araştırmacılarını yabancı turistleri bilgilendirmek ve ülkeye girişlerini kolaylaştırmak amacıyla dış ülkelere göndermiştir. Ayrıca yerel konaklama bilgilendirmesi maksadıyla A Hotel and Housing Centre adında bir merkez Kur'an Japonya, dışardan

gelen turistler için oyunlar boyunca konaklama vergisini (%10) almamıştır.

Meksiko 1968 Oyunları:

Meksika, ülkeye gelen turist sayısını artırmak için Japonya benzeri Meksika Olimpiyatları Danışma Bürosu'nu (The Mexican Olympic Information Office) açılmış ve tüm tanıtım ve bilgilendirme işlerini bu büro üzerinden yürütmüştür. Otel fiyatları ve rezervasyonlar bizzat hükümet tarafından kontrol altına alındı. Otel odalarını turizm şirketlerine bloklar halinde pazarlatan Meksika bu konuda oldukça başarılı olmuştur.

Münih 1972 Oyunları:

Almanya oyunlar boyunca ülkeye gelecek olan turistlerin muhtemel sorunlarını çözmek, rezervasyonlarda meydana gelebilecek aksaklıkların ve olası aşırı fiyat uygulamasının önüne geçmek için Merkezi Konaklama Acentası'nı (The Central Accommodation Agency) kurulmuştur.

Montreal 1976 Oyunları:

Oyunlara 3,5 milyon gibi rekor bir turist katılımının olduğu Kanada, otel rezervasyonlarını Ouebec Konaklama Büroları (The Ouebec Lodging Bureau) eliyle kontrol etmiştir.

Moskova 1980 Oyunları:

Moskova Olimpiyatları bir çok ülke tarafından protesto edilmesi sebebiyle katılım oldukça sınırlı kaldı. Turizm sorumluluğu Intourist'e verildi. Intourist 78 ülkede bulunan turizm acenteleri ile işbirliğine giderek turistlere cazip gelecek içeriklerle dolu bir broşür yayınladı. Bu broşürde; popüler kentler, turistler için düzenlenen paket turlar, Oyunlar hakkında bilgiler ve konaklama koşulları yer aldı. Boykota rağmen Rusya'ya 1,3 milyon turistin geldi. Ayrıca yapılan bir araştırma gelen turistlerin %87'sinin ülkeye ilk kez geldiğini ortaya koydu.

"Tabloda 4'te görüldüğü gibi olimpiyatların yapıldığı yılda (1992), iki yıl öncesine göre gelen turist sayısı yaklaşık %10'luk bir artış gösterirken, olimpiyatların yapıldığı yıldan üç yıl sonra (1995) gelen turist sayısı yaklaşık %65'lik bir artış göstermiştir. Olimpiyatlardan sonra 2012 yılına kadar da yaklaşık dört kat bir artış olmuştur. Bu da olimpiyat oyunları düzenlendikten sonra gelen turistlerin sayısının ne kadar arttığını çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bununla birlikte yatırım açısından, otel sayısı ve yatak sayısı da, on yılda ciddi oranda artmıştır. Bu sayede Barselona şehri, en önemli turizm kentlerinin, hatta turizm açısından en kutsal yerlerin başında gelmektedir" (Getz, D. 2008).

Tablo 4. Yıllar İtibariyle Barselona Şehri Turizm İstatistikleri

	1990	1992	1995	2000	2005	2010	2012
Gelen Turist Sayısı	1.732.902	1.874.734	3.089.974	3.141.162	5.061.264	7.133.524	7.440.113
Geceleme Sayısı	3.795.522	4.333.419	5.674.580	7.777.580	10.941.579	14.047.396	15.931.932
Otel Sayısı	118	148	160	187	268	328	380
Yatak Sayısı	18.569	25.055	27.988	31.338	49.235	61.942	69.389
Ortalama Oda Doluluk Oranı (%)	71.0	64.0	63.6	84.0	76.0	74.8	77.0

Kaynak: Barcelona Turisme (2013), <http://professional.barcelonaturisme.com> adresinden derlenmiştir."

5. Televizyon Yayın Hakları:

"Seul Olimpiyat Oyunları'nın televizyon yayın hakları, organizasyon komitesi tarafından üç yıl önce 140 ülkeden 227 yayın kuruluşuna satılmıştır. Bunun karşılığı olarak organizasyon komitesinin aldığı para miktarı ise, 407 milyon dolar. Yalnız televizyon yayınları için Seul'e 10306 yayıncının, 5000 gazetecinin geldiği açıklanmıştır. Müsabakaları 280 bin turistin izlediği, 9593 sporcunun katıldığı bildirilmiştir. Bu rakam 1984 Los Angeles Olimpiyat Oyunları'nda yaklaşık yarısı, 5797 kişi idi. 7078 sporcunun katılımı ve 92 bin seyircinin katılımıyla

açılış merasimi yapılmıştır. En kalabalık ekip 2154 kişiyle her zaman olduğu gibi ABD' li yayıncıydı. Amerikanın üç büyük yayın kuruluşundan MBC uzun pazarlıklardan sonra 302 milyon dolar ödedi. Avrupa yayın Birliği 28 milyon dolar, Doğu Avrupa yayın birliği de 3 milyon dolar ödedi. Spor yayıncılığı tarihinin en fazla paranın ödendiği spor organizasyonu Calgary Kış Olimpiyat Oyunları olmuştur. ABC televizyonu oyunların ABD'de yayınlama hakkını almak için 309 milyon dolar ödemiştir. Dört yıl önce yapılan açık artırmada NBC 304 milyon dolar ödeye bileceğini açıkladı, ABC dört

yıl önce Sarajevo' da yapılan Kış Olimpiyat Oyunlarının yayın hakkı için 91.5 milyon dolar ödemiştir" (Olimpik Hareket, 1988;; İnsan ve Olimpizm, 1991).

Şimdiye kadar Olimpiyat Oyunları'dan en fazla direkt gelir hiç şüphesiz televizyon yayın haklarından elde edilmiştir.

"Tablo 5 Yaz Olimpiyat Oyunları yayın gelirleri açısından incelendiğinde, yayın gelirlerinin sürekli artış gösterdiği görülmektedir. Yayın gelirlerindeki artış en fazla Pekin 2008 ve Londra 2012 Yaz Olimpiyat Oyunları arasında olduğu tespit edilmiştir" (Dönmez, E., Kaya, E. ve Yıldız, K. 2021).

Tablo 5. 21. Yüzyıl Yaz Olimpiyat Oyunları yayın gelirleri

Yıllar	Şehirler	Yayın Geliri (Milyar \$)
1996	Atlanta	1.2
2000	Sydney	1.8
2004	Athens	2.2
2008	Beijing	2.5
2012	London	3.9
2016	Rio	4.4

Kaynak: (www.olympic.org, 2012)

Olimpiyat Organizasyonlarındaki Diğer Gelirler

Olimpiyat Oyunları organizasyonlarında gelir getiren diğer kalemler arasında bilet hasılatı ve lisanslı ürün satışları sayılabilir.

Tablo 6. Olimpiyat Oyunları Bilet Hasılatı ve Lisanslı Ürün Satış Gelirleri

Yıllar	Şehir	Bilet (Milyon\$)	Hasılatı	Lisanslı Ürün Satış (Milyon \$)
1996	Atlanta	451		115
2000	Sydney	625		66
2004	Athens	411		87
2008	Beijing	274		185
2012	London	650		220

Kaynak: (www.olympic.org, 2012)

OLIMPIYAT OYUNLARI'NIN ULUSLARARASI İLİŞKİLERE KATKISI

"Spor, hiç şüphesiz, geniş kitleleri bir araya getirmesi ve uluslararası ilişkilerdeki giderek artan önemiyle beraber, en önemli sosyal ve kültürel yapı olarak görülmektedir" (Happel.D. ve Kramer, R. 1982).

"Modern spor, spora gönül vermiş kişi ve kuruluşların çabalarıyla, sosyal inovasyon şeklinde tanımlayabileceğimiz bir evrimle sosyalleşmenin yeni bir formuna dönüşmüştür" (Hoberman, M. J. 1984).

"Yirminci yüzyılın başlarında spor yaygınlaşmaya başladığı zamanlarda, milli takımların sportif başarılarının, temsil ettikleri devletlerin itibarını artırdığına ve rejimlerinin diğer rejimlerden üstünlüğüne işaret ettiğine inanılırdı. Hatta 1930'lu yıllarda Alman ve İtalyan sporcuların başarılarından ötürü Fransa'da hatırı sayılır bir grubun faşist ve nazist rejime karşı yakınlık ve saygı besledikleri de bilinmektedir" (Arnaud, P. 1998).

Spor ve uluslararası spor organizasyonlarında amaçlanan dostluk ve kaynaşmanın geliştirilmesi konusu en çok ülkeler arasında uluslararası ilişkilerde kendini göstermektedir. Bu müsabakalarda bir araya gelen sporcu ve spor insanlarının dostlukları hem ikili ilişkilerde hem de ülkeleri arasındaki ilişkilerde gönül köprüleri kurmaktadır. Bu dostluklar başta sportif faaliyetler olmak üzere ekonomik yatırımlar, turizm ve olası iki ülke arasındaki gerginliklerin giderilmesinde çok önemli ve faydalı roller oynamaktadır.

"İnsanlar arasında dostane ilişkileri ve anlayışı tesis etmek, sporun öncelikli amaçlarından birisi olmalıdır. Uluslararası sporun da uluslararası meseleleri çözmeye yardımcı olması beklenir. Ancak her zaman iyi örnekler görmemiz mümkün değildir. Sporun uluslararası ilişkilerdeki etkisini en güzel biçimde ifade eden sözlerden biri, eski Amerika Birleşik Devletleri dışişleri bakanlarından biri olan Alan Reich'a aittir: Spor toplumlara sosyal, kültürel

ve ekonomik ilişkiler kurabilmeleri için bir kapı açar" (Coakley, J. 1986).

"Alan Reich'in yukarıda aktarılan sözünde belirttiği gibi, spor toplumlara yeni ilişkiler kurabilmeleri için yeni kapılar açmıştır. Bu kapılar bazen barışa, bazen de çatışmaya giden yollara açılan kapılar olmuştur. Tarihe baktığımızda, bu konuyla alakalı birçok barışa hizmet etmiş örnek görebilmek mümkündür. Örneğin, 1927 yılında organize edilen Helenik Oyunlar, aralarında yıllardır problemlerin olduğu iki ülke olan Yunanistan ve Bulgaristan arasında ilk kez iyi ilişkilerin kurulmasına vesile olmuştur" (Taylor ve Francis, 2008).

"Yine aynı bölgede tertiplenen Balkan Oyunları da aralarında siyasi anlaşmazlıkların uzun yıllardır süregeldiği ülkeleri bir araya getirebilen pek nadir oluşumlardan biridir. Aynı şekilde, 1970'lerin başlarında ABD ile Çin arasında iyi ilişkiler kurulması yönündeki ilk adımlar, iki ülke milli sporcuları arasında pinpon müsabakaları düzenlenmesiyle atılmıştır. Bu müsabakaların iki ülke arasındaki ilişkilerde öyle önemli bir yeri vardır ki bu durum tarihte 'Pinpon Diplomasisi' olarak kayda geçilmiştir" (Zhaohui, H. ve Sun, Y. 2000).

"Uluslararası ilişkilerin şekillenmesinde sporun rolü ile ilgili örnekler daha da çeşitlendirilebilir. Bu çerçevede, Türkiye'nin yakın geçmişte Ermenistan ile diplomatik ilişkilerin yeniden kurulması için başlattığı ve basında 'Ermeni Açılımı' olarak geçen süreçte (Özdaşlı, 2015) yaşanan futbol-siyaset ilişkisine değinmek gerekir. 6 Eylül 2008'de Türkiye-Ermenistan arasında oynanan Dünya Kupası eleme maçına Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan'ın daveti üzerine Abdullah Gül'ün Erivan'a gitmesi, 14 Ekim 2009'da ise maçın rövanşının yapılacağı Bursa'ya Sarkisyan'ın davet edilmesi "futbol diplomasisi" olarak adlandırılmıştır" (BBC, 2009).

"Bilindiği üzere, klasik uluslararası ilişkiler teorileri, sadece devletleri aktör olarak kabul etmektedirler. Ancak, 1950'lerden itibaren teoride davranışsalci akımın etkisinin artmasıyla birlikte, devlet dışı aktörler de kabul edilmiştir" (Aydın, M. 1996).

Günümüzde uluslararası organizasyonlarda görev alan spor insanları ve spor kuruluşları uluslararası ilişkilerde inisiyatif alabilen aktif aktörler olarak görülebilir. Özellikle uluslararası spor organizasyonlarının ülkeye kazandırılmasında spor insanların yaptığı kulis faaliyetleri çok etkili olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Olimpiyat Oyunları öncesinde yapılacak olan ayrıntılı bir planlama ile yüksek maddi gelir getiren organizasyonlar olduğu ortadadır. Önceki yıllarda Oyunları yapan ülkeler zarar etmesine rağmen Los Angeles Olimpiyat Oyunları Komitesi yaptığı bir dizi düzenlemelerle kara geçmiştir. Komite sıfırdan pahalı tesisler yapma yerine 1932 Olimpiyatları için kullandığı Momerial Coliseum Stadı'nı tanzim etmiştir. Olimpiyat Köyü ihtiyacını da üniversite binalarını kiralayarak çözmüştür.

Ülkelerini en iyi şekilde tanıtmak için ev sahibi ülkeler dünya teknolojilerinin en son örneklerini, gelişmişlik lerini, modern dünyanın ayrılmaz bir parçası olduğunu ve ülkelere özgü kültürlerini ve turizm bölgelerinin tanıtımlarını Oyunları'n açılış ve kapanış seramonilerinde yapmaktadırlar. Bu seramoniler ev sahibi ülkelere büyük avantajlar sağlamaktadır. Oyunlar için kazanılan tesislerin ülke insanına vereceği hizmetler, diğer uluslararası organizasyonlarda ev sahibi olmak için sunacağı avantajlar, yapılan tanıtım sonrası gelecek olan turistler, ülkenin dünyanın 205 ülkesinde yazılı ve görsel medyada en az bir hafta boyunca tanıtılması, ulaşım, alt yapı ve çevre düzenlemesinde yeniliklerle tanışması Olimpiyat Oyunları sayesinde bu son derece önemli fırsatları sunmaktadır.

Daha önce yapılan Olimpiyat Oyunları yapılan şehirlere/ülkelere katılımı azaltan ve arttıran bazı unsurlar aşağıya çıkarılmıştır:

1. Oyunlara katılımı arttıran hususlar:

- Konaklama düzenlemeleri.
- Sınır geçişlerinin kolaylaştırılması.
- Getirilen vergi muafiyetleri.
- Bilet satışlarının blok olarak yapılması.
- Turistlerde yeni ülke ve yeni yerler görme arzusu uyandırma.
- Her dört yılda bir yapılan Olimpiyatlar tarihi bir nem taşır. İnsanlara tarihi bir olaya katılma ve şahit olma heyecanının verilmesi.

2. Oyunlarına katılımı azaldan hususlar:

- Çeşitli grupların Oyunları boykot etmesi.
- Girişlerde aşırı denetim yapılması.
- Katılımcıların kendi paralarının döviz kurundan etkilenme durumu.
- Çeşitli sebeplerle Oyunların uygulanabilirliği konusunda şüphelerin oluşması.

- e. Bilet dağıtım sisteminin karışık olması.
- f. Oyunlar esnasında uyarıların artırılması.
- g. Organizasyonun kalabalık olmasının verdiği yoğun trafik ve park sorunu ile konaklama endişesi
- h. Karışık yol işaretleri
- i. Hava kirliliği ihtimali
- i. Sağlık hizmetlerinin yetersizliği
- j. Dil sorunu
- k. Rehberlik ve informasyon

Ev sahibi şehirleri ziyarete gelen birincil olarak, doğrudan oyunlar ile ilgili olmayan, daha ziyade kültür turizmine gelenler ile ikincil olarak Oyunlar için gelen misafir turistlerdir. Birincil tip turistler diğerlerine göre daha fazla harcama yaparlar. Bu ikincil grup turistler diğerlerine göre yüksek harcama yapmazlar. Turizm planlamalarının bu gruplar göz önüne alınarak yapılması çok faydalı olacaktır.

Oyunların en faydalı bölümü şehir ve ülke tanıtımıdır. Bunun neticesinde ülkeye oyunlar sırasında ve sonrasında önemli ölçüde turistin gelmesi hedeflenmelidir. Bu hedefin gerçekleştirilmesi için göz önünde bulundurulması gereken hususlardan bazıları aşağıya çıkarılmıştır.

Ev sahipliği için özellikle turist sayısını daha fazla artıracı bölgedeki şehirler tercih edilmelidir.

Oyunlarla spor severler ve normal turist olarak seyredebilecek insanlara ulaşmaya çalışmak hedeflenmelidir.

Olimpiyat turistlerinin ihtiyaçlarını karşılayacak bilgilerin sağlanması çok önemlidir. Hazırlanacak bilgiler, hedeflenen özel piyasanın farklı karakteristik gereksinimlerini karşılayabilecek nitelikte olmalıdır. Oyunlar için özel Turizm Danışma Merkezi oluşturularak yurtdışı ve yurtiçi turizm hareketleri bu merkez eliyle yürütülmelidir. Örneğin: Japonya'da yabancı turistlerin konaklama koşulları hususunda bilgilendirilmesi amacıyla "A Hotel and Housing Center" kurulmuştur. Aynı konuda Meksika'da ise; "Meksika Ulusal Turizm Konseyi (The Mexican National Tourist Council)", Oyunlara olan ilgiyi artırmak ve turizmi canlandırmak amacıyla yoğun bir reklam kampanyası uygulamıştır. New York'da seyahat endüstrisi, kamuoyu ve basın için materyaller sağlamak ve genel danışma hizmetleri vermek amacıyla "Meksika Olimpiyatları Danışma Bürosu (The Mexican Olympic Information Office)" açılmıştır.

Turizminin önemli bir aracı olan özel tur operatörlüğüne özel bir ilgi önem verilmesi gerekir. Turistlerin gidilecek bölgeye yabancı olması nedeniyle, paket turları tercih ettiği akıldan çıkarılmamalıdır.

Yabancı turistler için konaklama vergisinin oyunlar boyunca alınmaması turistleri teşvik edici bir uygulama olacaktır. Japonya %10 olan konaklama vergisini almamıştı.

Olimpiyat Oyunları öncelikle ev sahibi şehir/ülkenin geleceği açısından bir yatırım ve günü birlik kâr elde etme aracı olmaktan öte imaj yaratıcı bir fırsat olarak görülmelidir.

Olimpiyat Oyunları başta turizm olmak üzere istihdam, ekonomik göstergeler, oyunların sağladığı televizyon yayın gelirleri, reklam gelirleri ve destekleme gelirlerinde büyük beklentilere yol açmaktadır. Oyunlardan makul bir süre önce ve sonra gerekli ve yeterli veriler tutularak Olimpiyat Oyunları'nın şehre ve ülkeye sağladığı faydalar net olarak çıkarılmalıdır.

Akılcı ve ciddi bir planlamayla Olimpiyat Oyunları'nı organize etmek ülke tanıtımı başta olmak üzere, ülke ekonomisine, ihracatına, yeni yatırımcılar ve yatırımlara, turizm, spor ve gençliğine, ülkenin uluslararası arenada imaj ve itibarına fevkalade katkılar sağladığı ve sağlayacağı aşikardır. Bütün bu etmenler ve katkılar şehirleri aday olmaya itmektedir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi bunun için son derece ciddi bir planlama olmazsa olmazdır.

Olimpiyat Oyunları'nın yüksek maliyeti az gelişmiş ve küçük ülkeleri aday olmaktan alıkoymasının yanında aday olan gelişmiş ülkeler için oyunlar daha çok itibar meselesi olarak görülmektedir.

Olimpiyat Oyunları'nın maddi getirilerinin hesaplanması genellikle yapıldığı ülkenin gayri safi milli hasılası üzerinden hesaplanmaktadır. Avustralya'da yapılan Oyunlarda (1994-2005 döneminde Oyunların öncesini ve sonrasını da içine almaktadır), GSYİH ortalama % 12'lik bir artış göstermiştir. Yine bu dönemde Oyunların NSW'e \$5,1 milyar bırakarak Sidney Olimpiyat Oyunları'nın ülke ve kente GSYİH bakımından olumlu bir etkisi olmuştur. Atlanta Olimpiyat Oyunları (1996) ön Olimpiyat projelerinde Oyunların eyalet ekonomisine \$5,14 milyarlık bir kazanç bırakacağı belirtilse rağmen Olimpiyat sonrası yapılan çalışmalar milyonlarca dolar aşağısını gösterdiği unutulmamalıdır. Bu sapmaya rağmen Atlanta Olimpiyat Oyunları'ndan 1.1 milyar dolar kâr elde etmiştir. Atlanta Olimpiyat Oyunları'nın etkisiyle

uzun dönemde eyaletin ekonomik canlılığı artmış, tesis yenilenmesi ve gelişimi desteklenmiş ve Oyunlar münasebetiyle iş anlaşmalarında önemli artışlar görülmüştür.

Oyunların iyi değerlendirilmesi durumunda global ekonomik krize karşı koruyucu bir kalkan olabilmektedir. Buna Barselona Olimpiyatları önemli bir örnektir. Oyunların ekonomik kazanç olarak görülmeye başlaması 1992 Barselona Olimpiyat Oyunları'yla olmuştur. Ev sahibi Barselona/İspanya bu fırsatı iyi değerlendirmiştir. Avrupa'yı saran ekonomik kriz esnasında Barselona'nın ekonomik durumu Oyunların alınmasından 1992'ye kadar kayda değer bir şekilde gelişim göstermiştir. Krizin sona ermesiyle birlikte ekonomi normal gelişimine dönmüştür. Avrupa'yı etkileyen ekonomik krize karşı Oyunlar koruyucu bir görev görmüştür.

Olimpiyat Oyunları'nın etkilediği en önemli konulardan biri istihdamın artmasıdır. Oyunların başlamasından 6 yıl önce ihtiyaç duyulan tesis ve alt yapıların inşasına başlanacağından inşaat sektöründe büyük bir canlanma ve buna bağlı olarak da istihdamda artış olmaktadır. Bunun yanında turizmde meydana gelen hareketlilik, turist sayısının bariz şekilde artması, ayrıca Oyunlar öncesi yoğun inşaat faaliyetleri turizm ve hizmet sektöründe istihdam artışına olanak sağlamaktadır.

Barselona'da 1986'ya kadar artış gösteren işsizlik oranı Oyunları'n yapılacağı 1992 yılına kadar hem ülke genelinde hem de Barselona'da ciddi şekilde azalmıştır. Oyunlar sonrasında Barselona'da işsizlik oranı azalmaya devam etmiştir.

Olimpiyat Oyunları'nın önemli gelir kaynaklarından birisi de bilet satışlarıdır. Oyunların tanıtımı ve tesislerin kapasitesi bilet satış gelirlerini direkt etkilemektedir. Atlanta Olimpiyat Oyunları'nda biletlerin % 82,3' ü satılırken, Sidney Olimpiyatları'nda biletlerin % 92,4'ü, Atina Olimpiyat Oyunları'nda ise bilet fiyatları düşürülmesine rağmen biletlerin sadece % 77'si satılabilmektedir. Bunda 11 Eylül saldırılarından kaynaklanan güvenlik kaygısı etkili olmuştur.

Oyunların en önemli gelir kalemini televizyon yayın hakları oluşturmaktadır. Televizyon yayın haklarının satışından Barselona 635 milyon dolar, Atlanta 884 milyon dolar, Atina 1.5 milyar dolar, Sidney ise 3,5 milyar dolar elde etmiştir.

Olimpiyatlar'ın bir diğer önemli finans kaynağı sponsorluk gelirleridir. Oyunlar markalar için eş bulunmaz tanıtım, varlık ispatlama ve marka güvenliğini artırma fırsatıdır. Barselona Oyunları'nda bir önceki oyunlara göre 3.7 kat artmıştır. \$588

milyon sponsorluk gelirine ulaşan Atlanta'yı Sidney 1 milyar dolarla geçmiştir. Atina Olimpiyatları'nda elde edilen sponsorluk geliriyle organizasyon masraflarının çeyrek bölümü karşılanmıştır.

Olimpiyat oyunlarının başarılı olmasında kamunun kendi içinde ve kamu ile özel sektör arasındaki uyum ve işbirliği çok önemlidir. Ancak özel sektör ve kamu işbirliği Atlanta ve Atina Olimpiyat Oyunları'nda başarısız olmuştur.

Olimpiyat Oyunları'nın başarılı olup olmamasında terör saldırıları ve ekonomik kriz gibi olaylar oldukça etkilidir.

Fevkalade yüksek rakamların telaffuz edildiği ve kitleler halinde takip edilen, Olimpiyat Oyunları'nın ulusal ve uluslararası politikaya etkisi kaçınılmaz olup, bazen bir politika aracı olarak kullanılırken, bazen de bizi siyasete yön verdiği görülmektedir.

Klasik uluslararası ilişkiler kuramları, devlet dışındaki aktörleri önemsemezlerken, davranışsalı akımın etkisiyle beraber yeniden yorumlanan teoriler, uluslararası ilişkilerde devlet dışı aktörlerin de en az devletler kadar etkili olduğunu savunmaktadırlar. Olayların içeriğine ve konumlarına göre spor kulüpleri, ülke federasyonları, bölgesel federasyonlar ve hatta bireysel uluslararası başarıya sahip sporcular bile uluslararası ilişkiler aktörlerin arasına girebilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Albers, H.C. (2009): Berlin's Failed Bid to Host the 2000 Summer Olympic Games: Urban Development and the Improvement of Sports Facilities. *International Journal of Urban and Regional Research*, 33, 502-516.
2. Arnaud, P. (1998). Sport – a Means of National Representation. P. Arnaud, & J. Riordan içinde, *Sport and International Politics – The Impact of Fascism and Communism on Sport*. Londra: E & FN Spon.
3. Andreff W. (2008), Globalisation of the Sports Economy, *Rivista di diritto ed Economia dello Sport*, 4 (3), 13-32.
4. Aydın, M. (1996). Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz. *SBF Dergisi*, 51(1), 71-114
5. Baade, R. A. ve Matheson, V. A. (2016). Going for the gold: The economics of the olympics. *Journal of Economic Perspectives*, 30(2).
6. BBC. (2009, Ekim 15). Bursa'da futbol diplomasisi. Ocak 18, 2016 tarihinde http://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/10/091015_newarmenia.shtml adresinden alındı
7. Coakley, J. (1986). *Sport in Society: Issues and Controversies* (3. b.). Missouri: Times Mirror/Mosby College.
8. Cook, R. ve Howell, R. L. (1990). Çev: İlhan Kocaer, Günay Yeşildoruk. *OLİMPİYATLAR VE TURİZM*, *Anatolia Dergisi*, s. 23-24
9. Cornwell T.B., Weeks, C.S.ve Roy, D. P. (2005). Sponsorship-Linked Marketing: Opening The Black Box, *Journal of Advertising*, 34, (2), 21-42.

10. Cornwell T B, Weeks C S and Roy D P (2005) Sponsorship-Linked Marketing: Opening The Black Box, *Journal of Advertising*, 34(2), 21-42.
11. Dönmez, E., Kaya, E. ve Yıldız, K. (2021). 21. Yüzyıl yaz olimpiyat oyunlarında teknoloji kullanımı üzerine bir inceleme. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 26-39.
12. Emcioğlu, Faruk; "Toplumun Pazarlamaya İhtiyacı Var mı?", *Pazarlama Dünyası*, Yıl: 1, Sayı: 3, 1987, s. 19.
13. Ersungur, Ş. ve Akıncı, M. (2013). 2011 Universiade kış oyunlarının Erzurum ekonomisi üzerindeki etkileri: Bir uygulama. *Journal of Yaşar University*, 30(8).
14. Falconer, R.H. (1996). Ambush Marketing: How To Avoid It?, <http://www.geocities.com/athens/acropolis/5232/ambush.html>.
15. Fourie, J. (2014, Eylül). 2016 Yaz Olimpiyatları: Rio'nun marka heykeli övgüleri topladı. *Yazılar(144)*. Kasım 2019 tarihinde gmk.org: <http://gmkg.org.tr/uploads/news/file-1458763539726812721.pdf> adresinden alındı
16. Getz, D. (2008). Event Tourism: Definition, Evolution, and Research, *Tourism Management*, 29: 403-428
17. Happel, D., & Kramer, R. (1982). The Objectives of Sport and International Understanding. *Sport and International Understanding Kongresi*. Berlin: Springer-Verlag.
18. Hoberman, M. J. (1984). *Sport and Political Ideology*. Londra: Heinemann.
19. Hoek, J. ve Gendall, P. (2002). Ambush Marketing: More Than Just a Commercial Irritant? *Entertainment Law*, 1, (2), Published by Frank Cass, London, 72-91.
20. Lee, J. K. (2005). Marketing and Promotion of the Olympic Games, *United States Sports Academy*, 8 (3), Summer, www.thesportjournal.org.
21. Leopkey, B. ve Parent, M.M. (2009). Risk management issues in large-scale sporting events: a stakeholder perspective. *European Sport Management Quarterly*, 9(2);187-208.
22. Milliyet. (2013, Eylül 7). Şubat 8, 2016 tarihinde Milliyet: <http://www.milliyet.com.tr/2020-olimpiyat-oyunlari-tokyo-da---1760306-skorerhaber/> adresinden alındı
- Olimpik Hareket, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., İstanbul, 1988.
- Olimpizm ve İnsan, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Spor Eğitimi Daire Başkanlığı, Ankara, 1991.
23. Olimpizm ve İnsan, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Spor Eğitimi Daire Başkanlığı, Ankara, 1991.
24. Overmyer, M. P. (2017) "Economic Impact Analysis on Olympic Host-Cities". Honors Projects. 647.
25. Özdaşlı, E. (2015). Ermeni Açılımı Sonrası Türkiye-Azerbaycan İlişkileri: Bir Adım Geri İki Adım İleri. *Kadim Dostluğun Yüz Yıllık Açmazında Türk-Ermeni İlişkileri Uluslararası Sempozyumu: Toplumsal Bellek, Önyargılar ve Gerçekler* (s. 101). Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
26. Öztürk, S. A. (1992). Pazarlama iletişimde gelişen bir kavram: Destekleme faaliyetleri (Sponsorluk). *Pazarlama Dünyası*, Yıl: 6, Sayı: 35. s. 3-6-18.
27. Raj, R. ve Musgrave, J. (2009). *Event Management and Sustainability*. s. 5.
28. Scandizzo, P. L. ve Pierleoni, M. R. (2018). Assessing the olympic games: The economic impact and beyond. *Journal of Economic Surveys*, 32(3), 649-682.
29. Simson, V. ve Jennings, A.; "Olimpiyatlar Sahtekarlık ve Mafya", Şefik Matbaası, İstanbul, 1993.
30. "Summer Olympic Tourist Marlet-eanting From Pası", *Touristl Management*, June 1988, 137-144,
31. Taylor ve Francis. (2008). *Sport, Politics and International Relations in the Twentieth Century*. The International Journal of the History of Sport, 25(13), 1689-1706.
32. www.fesam.org/sur_makale.php?kod=2&url=uzman/ta037.htm
33. www.invgr.com/olympics_sponsorship.htm
34. www.olympic.org erişim 21.06.2022
35. www.professional.barcelonaturisme.com Barselona turizm 2013 erişim 21.06.2022
36. www.sponsorluk.gov.tr erişim 21.06.2022
37. Zhaohui, H., & Sun, Y. (2000). The Butterfly Effect and the Making of 'Ping Pong Diplomacy'. *Journal of Contemporary China*, 9(25), 429-448.
- Zimbalist, A. (2010). Is It Worth It ? *Finance & Development*, 8-11

2021

İlköğretim Okul Yöneticilerinin Vizyoner Liderlik Rollerine İlişkin Öğretmen Görüşleri (Elazığ İli Örneği) *

Sedat ACAR^{1A}

¹ Spor Yöneticisi, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü/Osmaniye/Turkey

Address Correspondence to Sedat ACAR: e-mail: sedat.acar80@hotmail.com

* Bu çalışma, ilköğretim okul yöneticilerinin vizyoner liderlik rollerine ilişkin öğretmen görüşleri isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

A: Orcid ID: 0000-0002-9633-7438

Özet

Bu araştırmada ilköğretim okul yöneticilerinin vizyoner liderlik rollerine ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini, 2005- 2006 öğretim yılında Elazığ il merkezinde görev yapan ilköğretim okulu öğretmenleri oluşturmaktadır. Örneklem ise, Elazığ il merkezinde tüm ilköğretim okulları arasında random yöntemiyle seçilmiş toplam 30 ilköğretim okulu ve bu okullardan yine random yöntemiyle seçilmiş olan 600 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmacı tarafından 40 maddelik ve a) kim olduğumuz (misyon), b) nereye gittiğimiz, c) bize neyin yol göstereceği, d) belirli bir amaç, e) net değerler, f) geleceğin resmi isimli temalardan oluşan bir ölçek hazırlanmıştır. Öğretmenlerin ilgili ölçekteki önermelere ilişkin katılım derecelerine ilişkin frekans analizi yapılmış ve bulgular yorumlanmıştır. Okul müdürlerinin vizyoner liderlik davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin çoğunlukla olumlu çıktığı araştırmada okul müdürleri vizyon oluşturma, misyonu uygulama, yenilikçi kararlar alma, izleyenlere rehber olma gibi başlıca konularda başarılı bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Vizyon, Liderlik Davranışları, Vizyoner Liderlik

The Ideas Teacher's Concerning the Visioner Leadership Roles of Primary Education School Administrators (Elazığ Province Sample)

Abstract

In this study, the aim is to evaluate teacher ideas concerning the visioner roles of primary education school administrators. The subject of the study includes primary education teachers working in Elazığ during 2005-2006 teaching year. Sample of the study consists of totally 30 primary school selected by random method among all primary schools in Elazığ and 600 teachers selected again by random method from these schools. By the researcher 40-item scale consisting of a) who we are (mission), b) where we are going, c) what will guide us, d) a specific purpose, e) net values, f) picture of the future, was prepared. In the study which suggested that teacher ideas are often positive concerning the visioner leadership behaviours of school headmasters, school headmasters were successful about the subjects like vision establishment, application of the vision, making innovative decisions, and being a guide to the followers.

Key words: Vision, leadership behaviours, visioner leadership

GİRİŞ

Yönetimde genellikle eş anlamlı olarak lider ve yönetici kavramlarının kullanıldığı görülür. Oysa bu iki kavram arasında farklılıklar mevcuttur. Uzun zamandan beri liderlik ile yöneticilik kavramları özdeşleşmiş olduğundan 1930'lu yıllara kadar liderlik konusuna fazla önem verilmemiştir. 1938'de Bernard liderliği "bir üstün astlarının davranışlarını etkilemesi ve astlarını belli faaliyeti yapmaya ikna edebilme yeteneği" olarak tanımlamıştır. Lideri lider yapan onu izleyenlerin varlığıdır. Liderler olmadıkça örgütlerin bir makine ve insan yığından farkı kalmaz. Liderlik bir grubu bir araya getiren ve amaçlara doğru güdüleyen insan etmenidir. Yönetici ise "belirli bir takım amaçları gerçekleştirmek amacıyla kurulan örgütlerin bu amaçlarına ulaşabilmesi için insan ve insan kaynaklarını yerinde ve zamanında en uygun ve en etkili biçimde koordine eden kişi şeklinde tanımlanmaktadır (İlgar, 2000). Bu özelliklerin yanına liderin takımla birlikte hareket ederek takımın bir parçası olma yolundaki gösterdikleri duyarlılıkları da ekleyebiliriz (Özsarı, 2021).

Vizyon, tüm liderler ve yöneticiler için geçerli olan bir olgudur. Gerçek vizyon uzak görüşlüdür. O, bireylerin başarabileceğinin ötesine geçer. Vizyonun en önemli yararlarından birisi bir mükness gibi hareket etmesidir. Bu kavram, insanları çeker ve bir araya getirir. Vizyon ne kadar büyük olursa o kadar çok kazanana çekme gücüne sahiptir. Vizyon kavramının başlangıçta daha çok mistik anlamlar yüklenerek kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ancak Maxwell (1999)'e göre vizyon mistik bir nitelik değildir. O bir liderin geçmiş yaşantısı ve etrafındaki insanların yaşamı ile ortaya çıkar. Kakabadse, Kakabadse ve Lee-Davies'e (2005) göre ise vizyon bir öngörü olarak tanımlanabilir ki bu da eleştirel düşünmeden kaynaklanmaktadır. Awamleh ve Gardner (1999)'ın Kirkpatrick ve Locke (1996)'den aktardığına göre ise vizyon doğal bir ideolojik süreçtir.

Kurumlardaki yönetici seçiminde vizyoner liderlik becerilerine odaklanmanın birçok teorik ve pratik faydası sağlanabilir (Groves, 2006). Vizyoner liderler, geleceği düşünerek hedefleyen ve bu doğrultuda eylemlerini gerçekleştiren kişilerdir. Vizyona sahip olan bir lider, eylemlerini gerçekleştirirken çıkan problemleri tanımlar, analiz eder, örgüt üyeleri ile iş birliği içerisinde çözüm yolları ve doğru stratejiler belirleyerek etkili bir şekilde çözer (Ersan, 2020). Liderlik, örgütün ufkunu geliştirecek vizyonları belirlemede son derece önemlidir. Bir lider enerjisini hedeflere, örgüt

yapılarına ya da insanlara yöneltmiş olsa da, aynı zamanda bir problem çözücüdür. Lider, kendine şu soruyu sorar: "hangi problemler çözülmeli ve insanların bu örgüte katkıda bulunmaları için gereken sonuçlara ulaşmanın en iyi yolları nelerdir?" Bu açıdan bakıldığında liderlik sadece pratik bir iş yönetme çabası değil, aynı zamanda geleceği tasarlayabilme öngörüsüdür.

Liderlik konusunda yapılan çalışmalarda, özellikle geçtiğimiz yıllarda vizyoner liderlik konusuna büyük önem verilmiştir. Vizyoner liderliğe verilen bu önem, örgütlerin geleceğe yönelik belirsizliklerini gidermek düşüncesine paralel olarak gelişmiştir. Sürekli değişen ve hızlı bir değişim sürecinden geçen örgütleri geleceğe taşıyan ve örgütsel körlükten kurtaran vizyoner liderler geleceğin liderleri olarak kabul görmektedirler (Çelik, 2000). Vizyoner lider, hangi ihtiyaçların yerine getirileceğini, işlerin nasıl yapılacağını ve bitmiş olan bir ürüne nasıl bakılması gerektiğini bilen kişidir. Vizyoner lider şunu bilir ki, işleri yoluna koyma süreci sürekli olan bir süreçtir ve okul sürekli değişen ve gelişen bir örgütsel manzaranın parçasıdır (Davis, 1998). Gerçek bir vizyona sahip örgütlerde liderler, gündelik işler yerine geleceğe yönelik konulara zaman ayırır. Örgüt mensuplarının geleceğe hazırlanması ise liderlik vizyonun bir yansımasıdır (Özdemir, 1998). Vizyoner lider davranışının, sosyalleştirilmiş vizyon yönelimi eşliğinde örgütün kolektif rol performansını kolaylaştırdığı da söylenebilir (Kim, Waldman, Balthazard ve Ames, 2022).

Bu çalışmada ilköğretim okul yöneticilerinin vizyoner liderlik rollerine ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulgularının ilgili yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada verileri toplamak amacıyla tarama modeli kullanılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırmanın evrenini, 2005-2006 öğretim yılında Elazığ il merkezinde görev yapan ilköğretim okulu öğretmenleri oluşturmaktadır. Elazığ il merkezinde 62 ilköğretim okulu ve 2337 ilköğretim okulu öğretmeni bulunmaktadır. Elazığ il merkezinde tüm ilköğretim okulları arasında random yöntemle seçilmiş toplam 30 ilköğretim okulu örneklem olarak alınmıştır. Bu okullarda görev yapan öğretmenlerden yine random yöntemle

seçilmiş olan her okuldan 20 öğretmen olmak üzere toplam 600 öğretmene anket uygulanmıştır. İl merkezindeki ilköğretim okullarından % 50'sine ve yine ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin % 40'ına anket uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Geliştirilen ölçek açık ve kapalı uçlu maddelerden oluşmaktadır. Kapalı uçlu maddeler, likert tipindedir. Vizyoner liderliğe ilişkin ankette yer alan soruların düzenlenebilmesi için Elazığ Fırat Üniversitesinde Eğitim Fakültesi öğretim üyeleri ve 10 adet ilköğretim Okulu müdürü ile görüşülerek, deneme amaçlı maddeler hazırlanmıştır. Bu maddelerin açıklık, anlaşılabilirlik ve kapsam geçerliği açılarından değerlendirilmesinde, Eğitim Bilimleri ve Türk Dili uzmanlarının görüşleri alınarak gerekli

düzeltilmeler yapıldıktan sonra anket, ön uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Ölçek, beşli likert şeklinde derecelendirilmiştir. Faktör analizi yapıldıktan sonra gerekli düzenlemeler yapılarak ölçek toplam 40 madde şeklinde kodlanmıştır. İlköğretim okullarında okul yöneticilerinin vizyoner liderliği ile ilgili öğretmenlerin görüşlerini almaya yönelik olarak hazırlanmış olan bu ölçeğin güvenirlik katsayısı olan Cronbach Alpha değeri ,96 ve KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değeri ,88 bulunmuştur.

Verilerin Analizi

İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin kişisel özellikleri (cinsiyet, mesleki kıdem) için, Frekans ve Yüzde Alma teknikleri kullanılmıştır. Öğretmenlerin ilgili ölçekteki önermelere ilişkin katılım derecelerine ilişkin frekans analizi yapılmış ve bulgular yorumlanmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Araştırmaya katılanların demografik özellikleri

		N	%
Cinsiyet	Erkek	359	59,8
	Kadın	241	40,2
Kıdem	1 – 10 yıl	252	42,0
	11 – 20 yıl	209	34,8
	21 yıl ve üzeri	139	23,2
Toplam		600	100

Katılımcıların demografik özelliklerine bakıldığında; 600 adet katılımcının % 59,8'i (359 kişi) erkek, % 40,2'sinin (241 kişi) kadın olduğu

görülmüştür. Katılımcıların % 42,2'si (252 kişi) 1-10 yıl kıdeme, % 34,8 (209 kişi) 11-20 yıl kıdeme ve % 23,2'si (139 kişi) 21 yıl ve üzeri yıl kıdeme sahiptirler.

Tablo 2. Araştırmaya katılan öğretmenlerin A bölümündeki sorulara verdikleri cevapların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları

Mad. No	A) Kim Olduğumuz (Miyon)	$\bar{X}$	SS.
1	Okul yöneticimiz okulun amacını hissettirir	4,04	,92
2	Okulumuzda belli bir rekabet havası vardır	3,36	1,01
3	Okulumuz açık ve şeffaf bir kurumdur	3,84	1,01
4	Okulumuzda her öge belli bir değere sahiptir	3,73	,93
5	Okulumuzda katılımcı bir ruh vardır	3,60	,99
6	Okulda çalışan tüm personel okulun misyonundan haberdardır	3,57	1,01
7	Okul yöneticimiz alacağı yeni kararlara önce kendisi uyar	3,86	,97
8	Okul yöneticimiz yeni fikir ve görüşlere kapalıdır	2,57	1,27

Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan ölçeğin ilk bölümünde okulun misyonu ile ilgili öğretmenlerin görüşlerini belirlemeye yönelik önermeler yer almıştır. Okul yöneticilerinin okulun amacını hissettirme konusundaki öğretmenlerin görüşlerini belirlemeye yönelik olarak kullanılmış olan okul yöneticimiz okulun amacını hissettirir şeklindeki önermeye ait ortalama değer (4.04), okulumuzda belli bir rekabet havası vardır (3.36),

okulumuz açık ve şeffaf bir kurumdur (3.84), okulumuzda her öge belli bir değere sahiptir (3.73), okulumuzda katılımcı bir ruh vardır (3.60), okulda çalışan tüm personel okulun misyonundan haberdardır (3.57), okul yöneticimiz alacağı yeni kararlara önce kendisi uyar (3.86) ve okul yöneticimiz yeni fikir ve görüşlere kapalıdır önermesine ait ortalama değer (2.57) olarak bulgulanmıştır.

Tablo 3. Araştırmaya katılan öğretmenlerin B bölümündeki sorulara verdikleri cevapların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları

Mad. No	B) Nereye Gittiğimiz	$\bar{X}$	SS.
9	Okulda her elemanın (öğretmen, yönetici ve diğer personel) bireysel vizyonu grup (okul) vizyonu ile örtüşmektedir	3,47	,94
10	Okulumuzda hedeflerime (geleceğime) yönelik olarak sık sık hayal kırıklığına uğramaktayım	2,88	1,11
11	Okul yöneticimiz stratejik planlamaya dayalı bir yönetim biçimi sergilemektedir	3,51	,86
12	Okulumuz yeniliklere çabuk adapte olur	3,74	,94

Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan ölçeğin ikinci bölümünde okulun nereye gittiği yani gelecek vizyonu ile ilgili öğretmenlerin görüşlerini belirlemeye yönelik sorular yer almıştır. Okulda her elemanın (öğretmen, yönetici ve diğer personel) bireysel vizyonu grup (okul) vizyonu ile örtüşmektedir şeklindeki önermeye ait ortalama değer (3.47), Okulumuzda hedeflerime (geleceğime)

yönelik olarak sık sık hayal kırıklığına uğramaktayım (2.88), okul yöneticimiz stratejik planlamaya dayalı bir yönetim biçimi sergilemektedir (3,51) ve okulumuz yeniliklere çabuk adapte olur önermesine ait ortalama değer (3.74) olarak bulgulanmıştır.

Tablo 4. Araştırmaya katılan öğretmenlerin C bölümündeki sorulara verdikleri cevapların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları

Mad. No	C) Bize Neyin Yol Göstereceği	$\bar{X}$	SS.
13	Okul yöneticimiz alışılmışın dışında başarı getiren fikirler ortaya koymaktadır	3,54	,96
14	Okulumuzda rehberlik ön plandadır	3,46	1,02
15	Okul yöneticimizin sahip olduğu vizyon okulun ortak vizyonu halinde biçimlenmektedir	3,53	,89
16	Okul yöneticimiz sadece sözleriyle değil eylemleriyle de okul vizyonunu desteklemektedir	3,71	,92
17	Okul yöneticimiz bizim için bir ilham kaynağıdır	3,36	1,04
18	Okul yöneticimiz okulun eğilimlerini belirler ve örgütsel değişmeyi sağlayıcı çabaları gösterir	3,58	,96
19	Okul yöneticimiz değişim ajanı rolündedir	3,34	,97
20	Okul yöneticimiz yapılacak olan yeniliklerde öğretmenlere yol gösterir	3,69	,96
21	Okul yöneticimizin düşünce ve sezgisel gücü yüksektir	3,64	,97

Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan ölçeğin üçüncü bölümünde okul iş görenlerinin bize neyin yol göstereceği yani geleceğe rehberlik edecek vizyon ile ilgili öğretmenlerin görüşlerini belirlemeye yönelik önermeler yer almıştır. Okul yöneticimiz alışılmışın dışında başarı getiren fikirler ortaya koymaktadır şeklindeki önermeye ait ortalama değer (3.54), okulumuzda rehberlik ön plandadır (3.46), okul yöneticimizin sahip olduğu vizyon okulun ortak vizyonu halinde biçimlenmektedir (3.53), okul yöneticimiz sadece sözleriyle değil eylemleriyle de okul vizyonunu desteklemektedir (3.71), okul yöneticimiz bizim için bir ilham kaynağıdır (3.36), okul yöneticimiz okulun eğilimlerini belirler ve örgütsel değişmeyi sağlayıcı çabaları gösterir (3.58), okul yöneticimiz değişim ajanı rolündedir (3.34), okul yöneticimiz yapılacak olan yeniliklerde

öğretmenlere yol gösterir (3.69) ve okul yöneticimizin düşünce ve sezgisel gücü yüksektir önermesine ait ortalama değer (3.64) olarak bulgulanmıştır.

Tablo 5. Araştırmaya katılan öğretmenlerin D bölümündeki sorulara verdikleri cevapların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları

Mad. No	D) Belirli Bir Amaç	$\bar{X}$	SS.
22	Okul yöneticimiz okulun amacını yansıtır	3,87	,90
23	Okulumuzun vizyonu açık ve nettir	3,80	,89
24	Okulumuzun vizyonu kendi içinde tutarlı ve Milli Eğitimin genel amaçları ile uyumludur	4,07	,84
25	Okul yöneticimiz vizyonunu gerçekleştirmede riske girebilir	3,48	,98
26	Yöneticimiz okul vizyonuna yönelik somut adımlar atar	3,71	,90
27	Yöneticimiz okulun varoluş amacına uygun bir tutum sergiler	3,76	,91
28	Okul yöneticimiz canlı ilişkiler kurar ve bizleri okula bağlar	3,68	1,04

Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan ölçeğin dördüncü bölümünde Belirli Bir Amaç başlığı altında amaç temalı önermelere yer verilmiştir. Okul yöneticimiz okulun amacını yansıtır önermesine ait ortalama değer (3.87), okulumuzun vizyonu açık ve nettir (3.80), okulumuzun vizyonu kendi içinde tutarlı ve milli eğitimin genel amaçları ile uyumludur

(4.07), okul yöneticimiz vizyonunu gerçekleştirmede riske girebilir (3.48), yöneticimiz okul vizyonuna yönelik somut adımlar atar (3.71), yöneticimiz okulun varoluş amacına uygun bir tutum sergiler (3.76) ve okul yöneticimiz canlı ilişkiler kurar ve bizleri okula bağlar önermesine ait ortalama değer (3.68) olarak bulgulanmıştır.

Tablo 6. Araştırmaya katılan öğretmenlerin E bölümündeki sorulara verdikleri cevapların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları

Mad. No	E) Net Değerler	$\bar{X}$	SS.
29	Okulun belli bir vizyon cümlesi vardır	3,49	1,06
30	Okulun vizyon cümlesi okulun kesin hedefini işaret etmektedir	3,49	,99
31	Okulumuz değer merkezlidir	3,68	,94
32	Okulumuz öğrenci ihtiyaçları ile bütünleşmiştir	3,65	,98
33	Yöneticimiz kurallara ve prosedürlere çok dikkat eder	3,65	1,10
34	Okulun vizyonunu yansıtan somut semboller, sözler vardır	3,53	,99
35	Yöneticimiz okuldaki davranış ve tutumların, okulun amaçlarına uygun olmaması durumunda müdahale eder	3,81	,88

Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan ölçeğin beşinci bölümünde Net Değerler başlığı altında değer edinim temalı önermelere yer verilmiştir. Okulun belli bir vizyon cümlesi vardır önermesine ait ortalama değer (3.49), okulun vizyon cümlesi okulun kesin hedefini işaret etmektedir (3.49), okulumuz değer merkezlidir (3.68), okulumuz öğrenci ihtiyaçları ile bütünleşmiştir (3.65), yöneticimiz kurallara ve prosedürlere çok dikkat

eder (3.65), okulun vizyonunu yansıtan somut semboller, sözler vardır (3.53) ve yöneticimiz okuldaki davranış ve tutumların, okulun amaçlarına uygun olmaması durumunda müdahale eder önermesine ait ortalama değer (3.81) olarak bulgulanmıştır.

Tablo 7. Araştırmaya katılan öğretmenlerin F bölümündeki sorulara verdikleri cevapların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları

Mad. No	F) Geleceğin Resmi	$\bar{X}$	SS.
36	Okul yöneticimiz gelecekte ulaşılacak istenen hedeflerin gerçeğe uygun düşlerini kurabilmektedir	3,71	,92
37	Okul yöneticimiz somut bir gelecek görüntüsü çizmektedir	3,69	,86
38	Okul yöneticimiz değişen durumlara dayalı olarak vizyonunda da değişmelere gitmektedir	3,69	,91
39	Okul yöneticimiz okulu sürekli değişen ve gelişen bir örgüt olarak görmektedir	3,73	,90
40	Okul yöneticimiz farklı görüşler etrafında bizleri ortak mutabakata kavuşturur	3,66	,94

Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan ölçeğin son bölümünde Geleceğin Resmi başlığı altında gelecek kestirimi temalı önermelere yer verilmiştir. Okul yöneticimiz gelecekte ulaşılmak istenen hedeflerin gerçeğe uygun düşlerini kurabilmektedir önermesine ait ortalama değer (3.71), okul yöneticimiz somut bir gelecek görüntüsü çizmektedir (3.69), okul yöneticimiz değişen durumlara dayalı olarak vizyonunda da değişmelere gitmektedir (3.73), okul yöneticimiz okulu sürekli değişen ve gelişen bir örgüt olarak görmektedir (3.73) ve okul yöneticimiz farklı görüşler etrafında bizleri ortak mutabakata kavuşturur önermesine ait ortalama değer (3.66) olarak bulgulanmıştır.

SONUÇ

Yapılan bu çalışma ile ilköğretim okul yöneticilerinin vizyoner liderlik rollerine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma kapsamında kullanılan ölçeğin ilk bölümünde okulun misyonuyla ilgili öğretmenlerin görüşlerini belirlemeye yönelik önermeler yer almıştır. İlk sekiz önermenin ortalama değerleri orta seviyenin üzerinde bulunmuştur (Tablo 2). Elde edilen ortalama değerlere bakarak öğretmenlerin, okul yöneticilerini okulun misyonunu hissettirme konusunda başarılı buldukları söylenebilir. Aksu (2009) örgütün misyonunun farkında olan ve vizyoner bakış açısına sahip yöneticilerin uygulamada başarılı olacaklarını dile getirmiştir. Özden'e (1998) göre vizyon, genel olarak eğitimin ve özel olarak okulun değerlerinden kaynaklandığı gibi insanlara bir misyon belirleyecek kadar belirgin olmalıdır. Okulun misyonunu gerçekleştirebilmesi için okul müdürlerinin okulun çalışanlarına okulun amacını hissettirmesi gerektiği de söylenebilir.

Araştırma ölçeğinin ikinci bölümünde okulun nereye gittiği yani gelecek vizyonu ile ilgili öğretmenlerin görüşlerini belirlemeye yönelik önermeler yer almıştır. İkinci dört önermenin ortalama değerleri orta seviyenin üzerinde bulunmuştur (Tablo 3). Elde edilen ortalama değerlere bakarak öğretmenlerin, okul yöneticilerini okulun gelecek vizyonu hissettirme ve yenilikçilik konusunda başarılı buldukları söylenebilir. Diğer bir ifade ile okuldaki her iş görenin (öğretmen, yönetici ve diğer personel) bireysel vizyonu, kurum vizyonuyla örtüşmektedir. Bu örtüşmede okul yöneticilerinin vizyoner liderlik rollerinin etkili olduğu da söylenebilir. Vizyoner liderlerin, gelecekte değişimlere uyum sağlayan yenilikçilik becerilerine sahip olmaları, pratik uygulama yetkinliğini de sahip olmaları demektir (Yordsala , Tesaputa ve Sri-

Ampai, 2014). Hunt, Boal ve Dodge'ye (1999) göre vizyoner liderler çok aktif ve canlıdırlar. Vizyoner liderler kendisini takip edenlerin işleri ile onların çevrelerindeki kişilerin faydalarına olacak şekilde ilgilenmektedirler. Vizyon, okullarda çalışanlarda coşku ve bağlılık oluşturur. Okullar, vizyonu olduğu sürece yersiz sorunlarla boğuşmaz. Okul yöneticileri vizyoner liderlik rolleri gereği, okullarında takım ruhunu canlandırarak dinamik bir yöntem ortaya koyup, eğitimde kaliteyi arttırabilirler (Durukan, 2006). Bu nedenle eğitim kurumlarında görev yapan yöneticilerin vizyoner liderlik becerilerinin geliştirilmesine yönelik yapılacak çalışmaların olumlu geri dönüşleri sağlayacağı da söylenebilir.

Araştırma ölçeğinin üçüncü bölümünde okul iş görenlerinin bize neyin yol göstereceği yani geleceğe rehberlik edecek vizyon ile ilgili öğretmenlerin görüşlerini belirlemeye yönelik önermeler yer almıştır. Üçüncü bölümdeki dokuz önermenin ortalama değerleri orta seviyenin üzerinde tespit edilmiştir (Tablo 4). Elde edilen ortalama değerlere bakarak öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ilham verme, rehberlik etme, yol gösterme konularında başarılı buldukları söylenebilir. Çelik'e (2000) göre etkili bir vizyoner lider, örgütsel ortamda iş görenler için bir ilham kaynağı olur; örgütün eğilimlerini belirler ve örgütsel değişmeyi sağlar. Vizyoner liderin önemli rolleri arasında; yön belirleme, değişme ajanı olma, sözcülük ve öğretmenliktir. Çağdaş eğitim uygulamalarında okulların eğitim görevi yanında önemli bir başka görevleri rehberlik görevidir. Rehberlik; bireylerin kendilerini tanımalarına yardımcı olarak bu şekilde onların kendilerini gerçekleştirmeleri için yardımcı bir kişilik hizmetidir. Bu yüzden okullarda uygulanmakta olan rehberlik hizmetleri, öğrencilerin başarılarıyla doğrudan ilgilidir. Okul müdürlerinin okulun başarısını sağlayabilmek için orijinal fikirler üretmesi ve okullarında rehberlik çalışmalarına önem vermeleri gerekir.

Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan ölçeğin dördüncü bölümünde Belirli Bir Amaç başlığı altında amaç temalı önermelere yer verilmiştir. Dördüncü bölümdeki yedi önermenin ortalama değerleri orta seviyenin üzerinde tespit edilmiştir (Tablo 5). Elde edilen ortalama değerlere bakarak öğretmenlerin, okul yöneticilerinin kurumun varoluş amacını ve vizyonunu yansıtmak konularında başarılı buldukları söylenebilir. Awamleh ve Gardner (1999) yaptıkları bir araştırmada vizyoner içeriğin ve organizasyonel performansın, liderlerin etkililiği üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmayı 304 üniversite öğrencisi üzerinde bir cihaz aracılığı ile

konuşmaları kaydetmek suretiyle yapmışlar ve vizyonun tanımını ve içeriğini şu şekilde yapmışlardır: İzleyenler, gruplar veya organizasyonların dönüşümü için başlangıç noktası olarak bir vizyonun yaratıcılığı kabul edilir. Vizyon kelimesi genel anlamda bütün hedefleri aşan bir hedeftir. Vizyon doğal bir ideolojidir. Kakabadse, Kakabadse ve Lee-Davies (2005) yapmış oldukları bir çalışmada bir yönetim modeli olarak vizyoner liderlik modelinin gelişimini resmetmeye çalışmışlar ve liderlerin yeteneklerini açıklamışlardır. Elde ettikleri bulgulara göre; kurumun varoluş stratejisini uygulamak ve değiştirmek için vizyon oldukça önemlidir.

Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan ölçeğin beşinci bölümünde Net Değerler başlığı altında değer edinim temalı önermelere yer verilmiştir. Bu bölümdeki yedi önermenin ortalama değerleri orta seviyenin üzerinde tespit edilmiştir (Tablo 6). Elde edilen ortalama değerlere bakarak öğretmenlerin, okul yöneticilerinin kurumun değerlerine önem verdiği ve yöneticilerin değer merkezli olarak algılandığı sonucu çıkarılabilir. Okul yöneticisinin liderliğinde ortaya konan vizyon ve hedefler doğrultusunda okulun insan niteliklerini artırmaya yönelik değerlere önem verdiği görüşü kabul edilmiş de denebilir. Murgartroyd'a (1993) göre etkili vizyon yapısının değer merkezli ve öğrenci ihtiyaçları ile bütünleşmiş olması gerekir (Cafoğlu, 1996). Liderlerin en temel özellikleri ise, sezgileri güçlü, dürüst, saygın, karşısındakine değer verip, düşüncelerini dikkate alan ve vizyoner kişiliği ön plana çıkmış olmalarıdır (Şen, 2019). Çalışanlarını dinleyen, onların değerlerine saygı duyan liderler daha güçlü bir hal alırlar. Yöneticilerin vizyon, misyon, değerler ve vizyoner liderlik kavramları ile vizyon sahibi olmalarının kuruma sağlayacağı faydalar oldukça önemlidir (Tekin & Ehtiyar, 2011). Bir yöneticinin aynı zamanda lider olarak kabul edilebilmesi için örgütsel yol göstericilere mekanik uymanın yanısıra bir etkileme gücünün, yeteneğinin varlığı gereklidir. Böylelikle yönetici yönettiği kişilerin düşüncelerini, duygularını, değer yargılarını, inançlarını ve davranışlarını etkilemede ve yönlendirmede alışılmış uygulamaları ve belirli otorite kaynaklarını aşabilecektir.

Araştırma ölçeğinin son bölümünde Geleceğin Resmi başlığı altında gelecek kestirimi temalı önermelere yer verilmiştir. Bu bölümdeki beş önermenin ortalama değerleri orta seviyenin üzerinde tespit edilmiştir (Tablo 7). Elde edilen ortalama değerlere bakarak öğretmenlerin, kurum yöneticilerini, kurumun gelecekte ulaşılacak istenen

hedeflerinin gerçeğe uygun şekilde hazırlandığı, somut bir gelecek görüntüsü çizdikleri, gelecekte değişen durumlara dayalı olarak vizyonunda da değişmelere gittikleri şeklinde algılandıkları sonucu çıkarılabilir. Vizyoner liderliğin temel özellikleri arasında Gelecekte ulaşılacak istenen hedeflerin gerçeğe uygun düşlerini kurabilmek ve somut bir gelecek resmi çizebilmek bulunmaktadır (Özden,1998). Vizyon gelecekte olunmak istenen manzara olarak tanımlanabilmektedir. Etkili bir vizyoner lider, örgütün gelecekteki görüntüsü ve ulaşılacak hedefleri değerlendirerek geleceği tasarlayabilmelerini ifade etmektedir (Koçer ve Bostancı, 2021). Vizyonu geleceğin resmi olarak düşündüğümüz zaman, okul müdürlerinin geleceğe ait çizmiş olduğu resimler ve bu resimlerin okulun geleceğine ait resimleriyle birleştirmelerinin okulun başarısı için gerekli olduğu da ifade edilebilir.

Araştırmanın sonuç özet cümlesi olarak, okul müdürlerinin vizyoner liderlik davranışlarına ilişkin öğretmen görüşleri çoğunlukla olumlu çıkmıştır. Araştırmada okul müdürleri vizyon oluşturma, misyonu uygulama, yenilikçi kararlar alma, izleyenlere rehber olma gibi başlıca konularda başarılı bulunmuştur.

Son söz olarak; okulun misyonunu gerçekleştirebilmesi için okul müdürlerinin okulun çalışanlarına okulun amacını hissettirmesi gerekmektedir. Okul yöneticilerinin okulun başarısı için okulda olumlu bir rekabet havası oluşturmaya çalışmaları gerekmektedir. Okul yöneticilerinin okulda çalışanları, okulun vizyonundan haberdar etmesi ve katılımcı bir ruh oluşturmaya çalışmaları gerekmektedir. Okul yöneticilerinin okulu sürekli değişen ve gelişen bir örgüt olarak görmesi ve okul çalışanlarını farklı görüşler etrafında ortak mutabakata kavuşturması gerekmektedir. Değişen durumlara göre vizyonda da değişmelere gitmek en az bir vizyon oluşturmak kadar önemlidir. Bu yüzden okul yöneticilerinin okulun vizyonunu değişen durumlara dayalı olarak devamlı bir şekilde değiştirmesi gerekmektedir. Öğrenci merkezli eğitimin artık geleneksel eğitimin yerini aldığını düşünürsek vizyoner bir lider olarak okul yöneticilerinin okulu öğrenci ihtiyaçlarına cevap verebilecek hale getirme konusunda çaba harcamaları gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Aksu, A. (2009). İlköğretim okullarında toplam kalite yönetimi ve vizyoner liderlik. *Eğitim ve Bilim*, 34(153), 99-116.
2. Awamleh, R., Gardner, L.W. (1999). Perceptions of leader charisma and effectiveness: The effects of vision content, delivery, and organizational performance. *Leadership Quarterly*, 10(3), 345- 373.
3. Cafoğlu, Z. (1996). Eğitimde toplam kalite yönetimi. *Avni Akyol Ümit Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları*, İstanbul. S.47.
4. Çelik, V. (2000). Eğitimsel liderlik. *Pegem Yayınları*, Ankara. S.171.
5. Davis, S. (1998). The truth about visionary leadership, thirst for educational leadership. 28 (2), 215-226.
6. Durukan, H. (2006). Okul yöneticisinin vizyoner liderlik rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 277-286.
7. Ersan, E. (2020). Vizyoner liderlik özellikleriyle Mustafa Necati Bey. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 3(1), 58-64.
8. Groves, K.S. (2006). Leader emotional expressivity, visionary leadership, and organizational change. *Leadership & Organization Development Journal*, 27(7), 566-583.
9. Hunt, J.G., Boal, K.B Dodge, G.E. (1999). The effects of visionary and crisis-responsive charisma on followers: an experimental examination of two kinds of charismatic leadership. *Leadership Quarterly*, 10(3), 423-448.
10. Ilgar, L. (2000). Eğitim Yönetimi- okul yönetimi- sınıf yönetimi. *Betaş yayıncılık*, İstanbul.
11. Kakabadse, N., Kakabadse, A., Lee-Davies, L. (2005). Visioning the pathway: A leadership process model. *European Management Journal*, 23(2), 237-246.
12. Kim, J. J., Waldman, D. A., Balthazard, P. A., & Ames, J. B. (2022). Leader self-projection and collective role performance: A consideration of visionary leadership. *The Leadership Quarterly*, 101623. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2022.101623>
13. Koçer, M. C., & Bostancı, A. B. (2021). Okul yöneticilerinin vizyoner liderlik yeterlikleri ile öğretmenlerin işe tutkunlukları arasındaki ilişki. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 119-143.
14. Maxwell, J. C. (1999). The 21 indispensable qualities of a leader. *Beyaz Yayınları*, İstanbul.
15. Özden, Y. (1998). Eğitimde dönüşüm. *Pegem Yayınları*, Ankara, S.41-198.
16. Özsan, A. (2021). Rekreatif gençlik kampları liderlerinin ruhsal zekâ özellikleri ve takım çalışmasına yatkınlıklarının incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 241-254.
17. Şen, N. (2019). Liderlik özelliklerinin işe tutkunluk üzerindeki etkisine yönelik bir araştırma. *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 4(2), 264-282.
18. Tekin, Y. & Ehtiyar, R. (2011). Başarının temel aktörleri: Vizyoner liderler. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 24(6), 4007-4023.
19. Yordsala, S., Tesaputa, K., & Sri-Ampai, A. (2014). The development of visionary leadership administrators in thai primary school. *International Education Studies*, 7(1), 92-101.

Kadın Sporcu Üçlemesinde Son Durum Nedir? Sistematiik Bir Derleme Çalışması

Melek GÜLER^{1A}

¹ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Karaman, Türkiye

Address Correspondence to Melek GÜLER: e-mail: melekglr@kmu.edu.tr

A: Orcid ID: 0000-0001-9707-7271

Özet

Bu çalışma kadın sağlığında önemli bir yeri olan kadın sporcu üçlemesi ile ilgili yapılan araştırmaları derleyip sunan sistematiik bir derleme çalışmasıdır. Literatür taraması 2017-Haziran/2022 -Haziran ayını kapsamaktadır. Araştırma 'PubMed, Web of Science ve Google Scholar' veri tabanlarında yapılmıştır. Taramada İngilizce ve Türkçe olarak 'Kadın Sporcu Üçlemesi, Yeme Bozuklukları, Menstrual Bozukluklar, Kemik Mineral Yoğunluğu' kelimeleri anahtar sözcük olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda toplamda 22 adet çalışmanın incelemeye alınmasına karar verilmiştir. Bu çalışmalar incelenerek içerik analizi yapılarak 2 farklı kategori altında (Sporcu:13, Diğer:9) toplanmıştır. Bulgulara göre düşük vücut ağırlığı gereken spor dallarında hem lise hem de yetişkin elit ve rekreatif kadın sporcular risk altında olduğu saptanmıştır. Sporcularda menstrual bozukluklar ve stres kırığı yaygın görülme birlikte; hormonal kontraseptif kullanımının da yaygın olduğu görülmüştür. Kadın sporcu üçlemesi bileşenlerinden bazılarının erkek sporcularda da görülebilmesine karşın alanyazında erkekler için ankete rastlanmamıştır. Sonuç olarak kadın sporcu üçlemesi ile ilgili deneysel ve ileriye dönük çalışmalara ihtiyaç vardır. Antrenör, sporcu ve velilerin kadın sporcu üçlemesi ile ilgili eğitim alması sağlanarak herhangi bir kadın sporcu üçlemesi bileşeninin olumsuz sonuçları sporcularda ortaya çıkmadan önce bu durumun önüne geçilebilir.

Anahtar Kelimeler: Kadın sporcu üçlemesi, Yeme bozuklukları, Sporcu sağlığı

What is the Latest Situation in the Female Athlete Triad? A Systematic Review Study

Abstract

This study is a systematic review study that compiles and presents the studies on the female athlete triad, which has an important place in women's health. The literature review covers the month of 2017-June/2022-June. The research was conducted in the databases of PubMed, Web of Science and Google Scholar. In the search, the words "Female Athlete Triology, Eating Disorders, Menstrual Disorders, Bone Mineral Density" were used as keywords in English and Turkish. As a result of the research, it was decided to include 22 studies in total. These studies were analyzed and collected under 2 different categories (Athlete: 13, Other: 9). According to the findings, both high school and adult elite and recreational female athletes were found to be at risk in sports branches requiring low body weight. Menstrual disorders and stress fractures are common in athletes. Hormonal contraceptive use was also common. Although some of the components of the female athlete triad can also be seen in male athletes, no questionnaires for males have been found in the literature. As a result, there is a need for experimental and prospective studies on the female athlete triad. By ensuring that trainers, athletes and parents receive training on the female athlete triad, this situation can be prevented before the negative consequences of any female athlete triad component occur in the athletes.

Key Words: Female athlete triad, Eating disorder, Athletic health

GİRİŞ

Kadınların yıllar içerisinde spora katılım oranının artması yeni bir patolojiyi de beraberinde getirmektedir. Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) verilerine bakıldığında; 1988 Seul Olimpiyat oyunlarına katılan kadınların oranı %26 iken, bu oran 2020 Tokyo Olimpiyat oyunlarında %49'a yükselmiştir (IOC, 2021). Egzersizin yararları risklerinden daha fazla olduğundan, Amerika Spor Hekimliği Koleji (ACSM), tüm kadınları ve kız çocuklarını fiziksel aktivite ve spora katılmaya teşvik etmektedir (ACSM, 2007). Kadınların, sporda erişilebilirlik ve başarı seviyesi oranı erkek meslektaşlarına yaklaştıkça, kadınları sağlıklı ve güvende tutma sorumluluğu da o oranda artmaktadır. Kadınların performanstaki bu artışları sağlıkla ilgili bazı sorunlara neden olmuştur; bu sorunlardan biri kadın sporcu üçlemesidir. Kadın sporcu üçlemesi ilk olarak 1992'de, düzensiz yemek yeme, yeme bozukluğu veya fazla kalorili harcamasına rağmen beslenme yetersizliğinden dolayı; düşük enerji bulunabilirliği, menstrual işlev bozukluğu ile düşük kemik mineral yoğunluğuna (KMY) neden olan bir spektrum bozukluğu olarak tanımlanmaktadır (De-Souza ve ark., 2014; Matzkin, 2018).

ACSM (2007) durum güncellemesine göre; 'Kadın Sporcu Üçlemesi' tanısı alanlar genellikle üç bileşenden birine veya daha fazlasına sahip olabilir yani sendromun tanısını koymak için kişide sadece 3 bileşenden birinin bulunması yeterlidir (Nattiv ve ark., 2007). 2014 yılında IOC tarafından 'Sporda göreceli enerji eksikliği' (Relative-Energy-Deficiency in Sport (RED-S)) tanımlaması kullanılarak hem kadın sporcu üçlemesi hem de sporda göreceli enerji eksikliğinin temelini oluşturan düşük enerji durumunun (DED) tanınması için kadın sporcu üçlemesi modeli genişletilmiştir (Mountjoy ve ark., 2014). Kadın sporcu üçlemesi bileşenlerinin ciddi uç boyutlara ilerlemesini önlemek açısından erken tanı ve tedavi çok önemlidir (Dinçer ve Köksal, 2019).

Epidemiyoloji

Cimnastik, bale, dalış, artistik buz pateni, atletizm ve yüzme gibi aerobik enerji sisteminin kullanıldığı spor dallarındaki kadın sporcular, kadın sporcu üçlemesi açısından risk altında olabilirler (Cleary ve ark., 2019; Tosi, Maslyanskaya, Dodson, Coupey, 2019). Bilek güreşi, kürek ve dövüş sporları gibi sıklet sporlarında ise yeme bozukluğu görülebilir (ACSM, 2011). Bu riskli guruplar dışında genellikle kadınlarda düşük kilolu olsa da kilo alma korkusu ile görülen yeme bozukluğu olarak tanımlanan 'Anoreksiya Atletika' da bazı

araştırmacılar tarafından kullanılmaktadır (Márquez ve Molinero, 2013). Kadın sporcularda yeme bozukluğu görülme prevalansı %6 ila %45 arasında olup (erkekler; %0-19 arası); estetik görünüm ve düşük vücut ağırlığı gerektiren spor dallarında %42 (erkekler: %22), dayanıklılık dallarında %24 (erkekler; %9), teknik dallarda %17 (erkekler bilinmiyor) ve topla oynanan spor dallarında ise %16 (erkekler:%5) olduğu söylenmektedir (Bratland ve ark., 2013).

Patafizyoloji

Düşük Enerji Kullanılabilirliği

Enerji mevcudiyeti; oral beslenme yoluyla elde edilen enerjiden, günlük metabolik gereksinimler ve egzersiz esnasında harcanan enerjinin çıkarılmasıyla geriye kalan enerji durumu olarak tanımlanır (Raj, Creech, Rogol, 2021). Besin kısıtlaması ve enerjinin aşırı harcanması; vücutta yaşamın devam ettirilmesi için gerekli olan büyüme, gelişme ve üreme gibi hayati faaliyetlerin yerine getirilememesine neden olur (Bulick ve ark., 2010). Dünyada en yaygın görülen yeme bozuklukları; Anoreksiya nervoza ve Bulimia nervoza olup, genel nüfusun yaklaşık %1'inde Anoreksiya nervoza (Bulick ve ark., 2006) ve %4'ünde Bulimia nervoza görülmektedir (Wade ve ark., 2006). Anoreksiya nervoza çok düşük vücut ağırlığı, vücut ağırlığına ilişkin çarpık bir algı ve kilo almaya dair yoğun korku ile tanımlanan yeme bozukluğudur (Neale ve Hudson, 2020). Anoreksiya nervozanın tam anlamıyla nedeni bilinmese de hastalık 'metabo-psikiyatrik bozukluk' sınıfında yer almaktadır (Watson ve ark., 2019). Hem erkeklerde hem de kadınlarda Anoreksiya nervozanın bulgularının görülmeye başlaması 15-19'lu yaşlar arasında olduğu dikkat çekmektedir (Hinney ve Volckmar, 2013). Bulimia nervoza da ise ilk olarak 42 yıl öncesinde Gerald Russel tarafından 'kişilerin tıkanırcasına yemek yedikten sonra duyulan pişmanlıkla durumu telafi etmek için müshil ya da kendi kendine kusarak bu besinleri geri çıkarmak' olarak açıklanmıştır (Russel, 1979). Yeme bozukluğu görülen hastaların yaklaşık olarak %50'sinde tam iyileşme görülse de %30'unda iyileşme ve %20'sinde de kronik hastalık olarak devam etmektedir (Steinhausen, 2002). Başka türlü adlandırılmayan yeme bozukluklarından biri olarak kabul gören 'Tıkanırcasına Yeme Bozukluğu' ise kişinin yeme kontrolünü kaybettiği ve tekrar eden tıkanırcasına yeme atakları ile karakterize bir bozukluktur (Tuzgöl ve ark., 2018). Sadece sporcular değil, günümüz medyasının ekranlardaki 'zayıf kadın' imajı ile yeme bozuklukları tüm genç kız ve kadınlar için risk oluşturan bir durumdur.

Genç kızlar ve kadınların sporla ilgili ne derecede kadın sporcu üçlemesi riski altında oldukları ve bu riskin oranının ne kadar olduğu açık değildir (Torstveit ve Borgen, 2004). Kadın elit sporcular arasında Anoreksiya nervoza veya Bulimia nervoza klinik yeme bozukluklarının görülme prevalansı %16 ila %47 arasında değişmektedir (Raj ve ark., 2021). Ayrıca IOC, erkek sporcuların da sporda bağlı enerji eksikliğinden etkilenebileceğini dile getirmektedir (IOC, 2014). Metabolik bozukluklar; düşük KMY, metabolik ve üreme hormonlarının baskılanması (Mountjoy ve ark., 2018), gastrointestinal problemler, dış eti kanaması, ülserasyon, şişkinlik ve kabızlık olarak görülebilmektedir (Lages ve ark., 2018). Kardiyovasküler anormallikler; total kolesterol, trigliserid, LDH ve HDL'de artış (Friday ve ark., 1993) ile endotel disfonksiyonu, vasküler dirençte artış olarak karşımıza çıkmaktadır (O'Donnell ve De Souza, 2004, O'Donnell ve ark., 2007). Düşük enerji kullanılabilirliği; klinik beslenme bozuklukları, düzensiz beslenme davranışları ve diyet kısıtlamaları olmadan da ortaya çıkabilmektedir (IOC, 2014). Kas iskelet ve üreme bozukluğu olan kadın sporcularda kronik bir enerji açığı oluşabilir (Raj ve ark., 2021). Sporcularda günde 30 kcal/kg-1 yağsız kütle enerji varlığının altındaki enerji alımının sonucunda düşük enerji kullanılabilirliği görülebilmektedir (ACSM, 2007). Fizyolojik mekanizmalarda enerji bulunabilirliği çok düşük olduğunda hücresel faaliyetler, termoregülasyon, büyüme ve üreme için kullanılan enerji miktarı azalır (Wade ve ark., 2006).

Menstrual Bozukluklar

Kadın sporcu üçlemesinin 2.bileşeni olan menstrual bozukluklar; düzenli amenoreden oligomenore ve fonksiyonel hipotalamik amenoreye kadar uzanan bir durum ortaya koyabilir (De Souza ve ark., 2015). Kadınlar düzenli olarak 21-35 günde bir 3 fazdan oluşan menstrual döngüye sahiptirler (Carmichael, Thomson, Moran, Wycherley, 2021). Menstrual fazlardan ovulasyon faz; oluşan folikülün çatlamasıyla birlikte ovumun abdominal boşluğa geçişinin gerçekleştiği 11-16. günlerde, luteal faz; corpus luteumun meydana geldiği 15-26. günlerde ve menstrual faz; 28 günlük sıklıta menstrual kanamanın olduğu 1-5. gününde meydana gelir (MacNulty ve ark., 2020). İlk menstrual döngünün başladığı zaman olarak tanımlanan 'menarş'; sağlıklı bir üreme fonksiyonu sinyali olarak ortalama 13 yaş civarında başlar (Thomas, Renaud, Benefice, De-Meeus, Guegan, 2001). Ülkemizde güncel olarak yapılan bir çalışmanın sonucuna göre 10-17 yaş arasındaki kız çocuklarının menarş yaşı $13,3 \pm 1,12$ yıl

olduğu tespit edilmiştir (Topan, Ayyıldız, Kurt, Seval, 2021). Primer Amenore (gecikmiş menarş >15) (ACSM, 2004), Sekonder Amenore (90 gün/daha fazla gün döngü olmaması) (Orio ve ark., 2013), Oligomenore (35 günde bir/3 aydan az döngü olması) (Redman ve Loucks, 2005), Anovülasyon (düzenli döngünün olup yumurtlamanın olmaması), Fonksiyonel Hipotalamik Amenore (döngü olmaması) ve Luteal Faz Eksikliği (döngü uzunluğu normal/progesteron seviyesi az) olarak tanımlanır (Orio ve ark., 2013). Ayrıca 13 yaşına kadar meme gelişimi eksikliği de değerlendirilmelidir (Fehring, Schneider, Ravele, 2006).

Yaklaşık 28 günde bir meydana gelen menstrual siklusun fizyolojik ve periyodik olarak normal bir şekilde işleyişi, endometriyum (rahim içi tabakası), ovaryum, hipofiz ön lobu ve ara beyin sistemi arasındaki uyumlu ilişkiler mümkün olmaktadır (Durbin ve ark., 1981). Menstrual siklusun ilk aşamasında beyinde hipotalamusdan GnRH (Gonadotropin-releasing-hormone) salgılanır; GnRH hipofiz bezini uyararak FSH (Follicle-Stimulating-Hormone) salgılanmasını başlatır; FSH yumurtalıktaki yumurtaları uyararak yumurtaların büyümesini başlatır ve östrojen salgılanmasını sağlayarak rahimin içini kaplayan endometriyum tabakasını kalınlaştırır (Schmalenberger ve ark., 2021). Seçilen yumurta büyümeye devam ederken kandaki östrojen düzeyi 200 pg/mL üzerine çıkıp yaklaşık olarak 50 saat bu düzeyde kalarak hipofiz bezini uyararak LH (Luteinizing-hormone) salgılanmasını başlatır. LH miktarı kanda hızla yükselir ve daha sonra hızla düşerek 'LH piki' adı verilen yumurtlamanın gerçekleşmesini sağlar (Vollman, 1997). LH pikinden 34-36 saat sonra ovulasyonda yumurtlama (çatlama) gerçekleşir ve yumurta hücresi yumurtalık dışına atılarak tüp tarafından yakalanır (Meignié ve ark., 2021). Ovulasyondan sonra yumurtalık içinde çatlayan yumurtanın yerinde korpus luteum oluşarak progesteron salgılanmasını başlatır; korpus luteum gebelik olmazsa ovulasyondan 9-11 gün sonra hızla küçülmeye başlar ve progesteron salgılanması azalarak 14.günde ömrünü tamamlayarak menstrual kanama başlar (Schmalenberger ve ark., 2021). Kadın subaylarda yapılan araştırmada yüksek yoğunluklu egzersizin kadınların B-Endorfin düzeylerini artırdığı ve FSH düzeylerinde azalmaya neden olduğu saptanmıştır (Ruqaiyah, Ratnawati, Mustofa, 2014). Bu durum kadın sporculardaki menstrual bozuklukların oranının ne derecede olduğu sorusunu gündeme getirmektedir.

Genel kadın popülasyonunda görülme oranı %2-4 arasında olan amenore, sporcular arasında görülme oranı %3-66 arasında değişiklik göstererek belirgin bir şekilde daha yaygındır (Manore, 2002). Sporcularda rapor edilen düzensizlikler; %37 Amenore, %29 Luteal Faz Kusurları, %20 Anovülasyon ve %7 Oligomenore'den oluşmaktadır (Brown, 2002). Elit kadın sporcularda ikincil amenore prevalansı kesin olmamakla birlikte; uzun mesafe atletlerde %65 ve dansçılarda %69 kadar yüksek olduğu bildirilmektedir (Mountjoy ve ark., 2014). Laboratuvar araştırmaları genç kadınların enerji kullanılabilirliğinin %33'ten %30'a düşürüldüğünde; istirahat metabolizmasında harcanan enerjiye karşılık gelen 30 kcal/kgj-1 azalmasının 5 gün içinde düzenli LH salgılanmasını olumsuz etkilediği göstermiştir (Loucks ve Thuma, 2003). Hayvan araştırmaları, ergenlikten önceki enerji eksikliğinin büyümeyi baskıladığını ve cinsel olgunlaşmayı geciktirdiğini göstermektedir (Schneider ve Wade, 2000). Antrenmanın menstrual siklusa farklı düzeyde bir etkisinin olmadığı (Cho, Han, Shin, Kim, 2017), fakat yetersiz enerji alımı ve antrenman etkisinden kaynaklanan kronik negatif enerji dengesinin elit sporcularda pubertal gelişimi geciktirebildiği ortaya konmuştur (Kapzuck, 2017).

Sporcularında normal menstrual fonksiyona geri dönmenin en güçlü belirleyicisi kilo alımıdır (Mountjoy ve ark., 2014). Enerji alımını ortalama 25 ila 30 kcal/kgj-1'e artırıldığında amenoreik atletlerin menstrual bozukluklarının normale döndüğü görülmüştür (Kopp-Woodroffe, Manore, Dueck, Skinner, Matt, 1999). Literatürde Amenore'nin genel nüfus yoğunluğuna göre sporcular arasında daha yaygın olduğunu söylenmektedir fakat Amenore gibi menstrual bozukluklar ırk, genetik, beden kütle indeksi (BKİ) ve aile geçmişi gibi pek çok faktöre bağlı olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır (Dadgostar, Razi, Aleyasin, Alenabi, Dahaghin 2009). Öte yandan kısırlık gibi menstrual fonksiyon bozukluğu anovülasyondan kaynaklanabildiğinden, kilo alımından sonra da bazı menstrual bozukluklar devam edebilir (Kimmel, Ferguson, Zerwas, Bulik, Meltzer-Brody, 2016). Ayrıca düşük enerji kullanılabilirliğinin, hipotalamik disfonksiyonla ilişkili olması sadece menstrual fonksiyonları değil aynı zamanda kemik sağlığını da olumsuz yönde etkileyebilir (Nattiv ve ark., 2007). Enerji kullanılabilirliğinin %33'ten fazla oranlarda azaldığında egzersiz yapan kadınların kemik oluşumunun bozulduğu bildirilmiştir (Ilhe ve Loucks, 2004).

Kemik Mineral Yoğunluğu

Osteoporoza kadar uzanan düşük ve anormal KMY kadın sporcu üçlemesinin bir diğer bileşenidir. Kemik mineral yoğunluğu; genetik faktörler (%60-80 arası), yeterli enerji alımı, yağsız vücut kütlesi, kalsiyum miktarı, D vitamini seviyesi, sigara kullanımı, güneşten yararlanma durumu, direnç ve ağırlık egzersizlerinden etkilenmektedir (Bielemann, Martinez-Mesa, Gigante, 2013; Denova-Gutierrez, Mendez-Sanchez, Munoz-Aguirre, Tucker, Clark, 2018; Steinberg ve ark., 2018). Genç sağlıklı kadınların toplam vücut kemik mineral yoğunluğunun %92'sini (11 ve 14 yaş arasında) 18 yaşına kadar elde ettiği söylenmektedir (Nazem ve Ackerman, 2012). Bu noktada östrojen hormonunun; osteoklast ve osteoblast aktivitesindeki kemik oluşumu ve emilimindeki dengeyi sağlama ve kemik dönüşümünü engellemede rol oynadığı ve özellikle ergenlerin en yüksek kemik kütlesine ulaşmasında östrojenin etkisinin değişebileceği unutulmamalıdır (Kurgan, Sprenger, Falk, Klentrou, 2018).

Genel kadın sporcu popülasyonunun %12'si ile elit kadın sporcuların %22-50'sinde düşük kemik yoğunluğu bildirilmiştir (Nazem ve Ackerman, 2012). Östrojen eksikliği muhtemelen fonksiyonel hipotalamik amenore olan sporcularda anormal kemiğin yeniden şekillenmesinin sadece küçük bir kısmını oluşturmaktadır (Zanker ve Swane, 1998). Kemik mineral yoğunluğundaki %10'luk bir azalma vücutta kemiklerin kırılma riskinde 2-3 kat bir artışla ilişkilendirilmiştir (Nazem ve Ackerman, 2012). Yapılan araştırmalar amenoreik sporcularda amenoreik olamayan sporculara göre; 2-4 kat artan stres kırığı riski olduğu yönündedir (Bennell, White, Crossley, 1999). Ayrıca amenoreik sporcularda, amenoreik olmayan sporculara göre %10-20 daha az bel omurgası KMY düşüklüğü görülmektedir (Drinkwater ve ark., 1999). Daha yakın zamanda yapılan bir derleme çalışmasının sonuçlarına göre; sporcuların %56'sının D vitamini eksikliği olduğu sonucuna varılmıştır (Farrokhhyar ve ark., 2015).

Tanı Yöntemleri

Çocukluk ve ergenlik döneminde en uygun KMY elde edilememesi ilerleyen yaşlarda osteoporoza neden olabilir (De-Souza ve ark., 2014). Menopoz sonrası kadınlarda osteoporozun birincil nedeni kemik erimesini artıran östrojen eksikliğidir. Osteoporoz ayrıca hipogonadizm, hipertiroidizm ve beslenme yetersizlikleri gibi tıbbi bozukluklara sekonder olarak ortaya çıkabilmektedir (National Institutes of Health, 2001). KMY ölçümünde Z-skorunun elde edilmesi önemlidir; Z skoru cinsiyet

ile uyumlu olarak aynı yaştaki kontrollerle KMY karşılaştırılmasına olanak sağlar (ACSM, 2017).

Tablo 1. Adolesanlarda ISCD ve ACSM Kriterlerine göre KMY Değerlendirmesi

	ISCD Kriterleri (Çocuk ve adolesanlar için)	ACSM Kriterleri (Kadın ağırlık sporcularında)
Osteoporoz	Vertebral kompresyon kırığı veya Z-skoru	Z-skoru $\leq$ ve klinik risk faktörleri var ^b
	≤ -2 ve klinik olarak anlamlı kırık hikayesi varlığı ^a	
Düşük KMY		Z-skoru -1, 0 ile -2 arasında ve klinik risk faktörleri var
Beklenenden düşük KMY		Z-skoru $\leq -1, 0$

ISCD: International Society for Clinical Dansitometry, ACSM: American College of Sport Medicine

^a=10 yaşına kadar 2 veya daha fazla uzun kemik kırığı ya da 19 yaşına kadar ≥ 3 uzun kemik kırığı,

^b=Beslenme bozukluğu, hipöstrojenizm veya stres kırığı

Enerji mevcudiyeti bir günde değişebilir, ancak menstrual döngü durumu üzerindeki bir etki bir ay veya daha uzun bir süre boyunca belirgin olmayabilir ve KMY üzerindeki etki bir yıl boyunca tespit edilemeyeceğinden; sadece vücut ağırlığı veya kalori alımına bakmak doğru değildir. Bu noktada ACSM değerlendirmesine bakmak gerekecektir (Tablo 2).

Tablo 2. Kadın Sporcu Üçlemesi: Kümülatif Risk Değerlendirmesi

Risk Büyüklüğü Faktörleri	Düşük (her biri 0 puan)	Orta (her biri 1 puan)	Yüksek (her biri 2 puan)
YB olan ve olmayan düşük enerji durumu	Diyet kısıtlaması yok	Bazı diyet kısıtlamalarına bağlı yetersiz enerji alımı (şu an/geçişteki kötü beslenme)	DSM-V kriterlerini karşılayan YB (şu an/geçişteki kötü beslenme)
Düşük BKİ	BKİ $\geq 18,5$ veya beklenen kilo ≥ 90 (adolesanlar için mutlak bir sınır değeri önerilmez)	$17,5 < BKİ < 18,5$ veya beklenen kilo < 90 veya ayda %5-10 kilo kaybı	BKİ $\leq 17,5$ veya beklenen kilo < 85 veya ayda ≥ 10 kilo kaybı
Gecikmiş Menarş	Menarş < 15	15 ile 16 yaş arası	Menarş ≥ 16
Oligomenore / Amenore	> 9 döngü (12 ayda) (şu anda veya geçmişte var olan)	$> 6-9$ döngü (12 ayda) (şu anda veya geçmişte var olan)	< 6 döngü (12 ayda) (şu anda veya geçmişte var olan)
Düşük KMY	Z-Skor $\geq -1,0$	Z-Skoru -1,0 ile -2, 0 arasında (ağırlık sporcularında)	Z-Skoru ≤ -2
Stres Kırığı	Yok	1	≥ 2 ; ≥ 1 yüksek riskli veya trabe küler kemik bölgeleri
Kümülatif Risk	Puan+	Puan+	=Toplam Puan

YB=Yeme Bozukluğu, BKİ= Beden Kütle İndeksi,

ACSM bu noktada kadın sporcu üçlemesi tanı anketi yayınlamıştır; adolesanlarda KMY skorlamasında Z skoru ele alınırken yetişkinlerde bu skorlama kümülatif değerlendirme; yeme bozukluğu veya düşük enerji durumu, düşük vücut kitle indeksi, gecikmiş menarş, amenore durumu, düşük kemik mineral yoğunluğu ve stres kırığı faktörleriyle değerlendirir (ACSM, 2007).

Kümülatif risk değerlendirmesi yanında laboratuvar testlerinden tam kan sayımı (diferansiyel, eritrosit sedimentasyon hızı, tiroid fonksiyon testi), idrar tahlili ve sekonder amenore için; gebelik testi, FSH, LH, progesteron ve östrojen ölçümü de kullanılan yöntemler arasındadır. Kesin KMY tanısı için tavsiye edilen yöntem ise çift enerjili

X ışını absorpsiyonimetrisi (DEXA)'dir. Kadın sporcu üçlemesinde asıl amaç; enerji dengesini sağlamak, menstrual disfonksiyonu düzeltmek ve KMY'nu koruyarak geri kazanımını sağlamaktır (Adolescent Health Care, 2017).

Tedavi Yöntemleri

Kadın sporcu üçlemesinde tedavi etiyolojiye dayanan multidisipliner bir yaklaşım içerir ve öncelikle farmakolojik olmayan tedavi yöntemlerine başvurulur. İlk olarak enerji dengesizliğini ortadan kaldırmak için uzman bir diyetisyenden yardım alınabilir, bunun yanında kişide psikolojik olarak yeme bozukluğu mevcut ise psikolojik destek de almak gerekebilir. Fizyolojik etkileri nedeni ile direnç egzersizlerinin uygulanması KMY kazanmada etkili olabilir (ACSM, 2007). Öncelikle farmakolojik olmayan tedavi önerilir sonrasında farmakolojik tedaviye geçilir. Oral kontraseptif (OK) kadın atletlerde stres kırığı riskini azaltabileceği (Cobb ve ark., 2007) ancak bu hapların 16 yaş sonrasında büyüme plaklarına ne derecede etki ettiği bilinmediğinden kullanımının riskli olabileceği söylenmektedir (ACSM, 2007). Sistemik inceleme ve randomize kontrollü çalışmalarının yanı sıra kohort çalışmalarının meta-analizi, OK'lerin kadın sporcularda kemik kaybındaki azalmanın önüne geçebildiği ve sporculardaki KMY gelişimini olumlu etkilediğini göstermektedir (Liu, 2006; Sim ve ark., 2010).

YÖNTEM

Araştırmanın Yöntemi

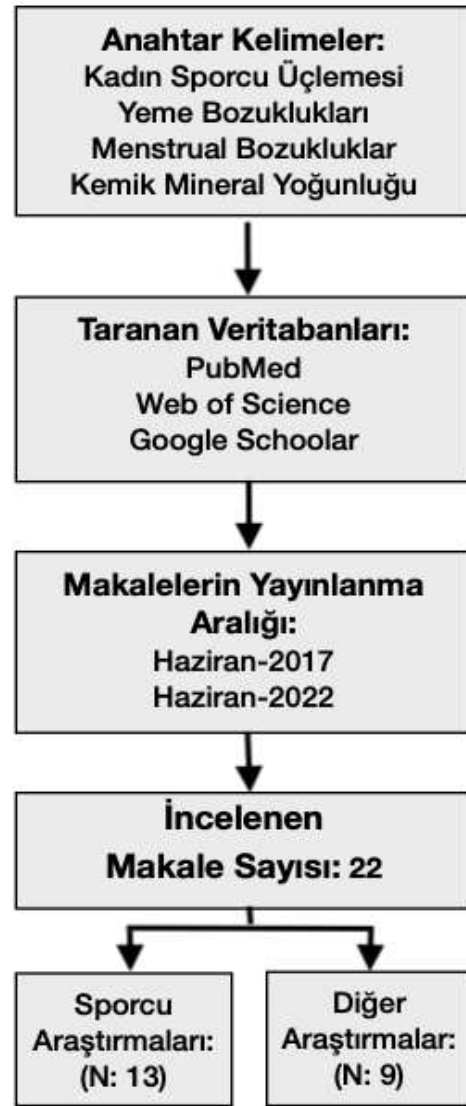
Bu araştırma son 5 yılda Kadın Sporcu Üçlemesi ile ilgili çalışmaları sunan ve bu çalışmaları eleştirel bir şekilde değerlendiren sistematik bir derleme çalışmasıdır. Sistematik derlemeler; belli bir konudaki araştırma sorusuna cevap aramak için aynı konularda yapılmış çalışmaları sistemli olarak araştırılıp, değerlendirilip birleştirilmesinde dayanır (Çınar, 2021).

Verilerin Toplanması

Çalışmada 'Web of Science, PubMed, Google Scholar' veri tabanları kullanılmıştır. Çalışmanın verilerini oluşturan yayınlar 2017 Haziran ayı ile 2022 Haziran ayını kapsayan zaman aralığındaki yayınlar taranmıştır. Taramada; İngilizce ve Türkçe olmak üzere Kadın Sporcu Üçlemesi ile ilgili 'Triad, Yeme Bozuklukları, Kemik Mineral Yoğunluğu ve Menstrual Bozukluklar' kelimeleri anahtar sözcük olarak kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında toplamda 22 adet çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalar içerik analizi yapılarak iki farklı kategoriye (Sporcular (n:13), Diğer (n:9)) ayrılmıştır. Çalışmanın 'Diğer' kategorisinde; antrenörler (n:1), sedanter bireyler (n:1), rekreatif spor yapan bireyler (n:1), dansçılar (n:2) ile ilgili çalışmalar ile derleme çalışmaları (n:4) yer almaktadır. Çalışmanın metodolojisi aşağıda sunulmuştur (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışmanın Metodolojisi

BULGULAR VE SONUÇ

Çalışmanın ilk bulgusu literatürde sporcular üzerinde yapılan kadın sporcu üçlemesi ile ilgili araştırmaların (n:11) sonuçları; amaç, yöntem ve sonuçlarıyla birlikte aşağıda sunulmuştur (Tablo 3).

Tablo 3. Sporcular ile İlgili Yapılan Kadın Sporcu Üçlemesi Araştırmaları			
Yazar	Amaç	Yöntem	Sonuç
Syed ve ark. (2022)	Pakistan'da genç elit sporcularda Triad risk faktörlerini araştırmak	60 elit sporcu; Beslenme bilgisi, KMY riski ve amenore riski anketi	Düzensiz yeme riskinin yaygınlığı önemli, amenore ve KMY riski düşüktür
Lodge, Ackerman, Garay, (2022)	Kadın sporcularda Triad belirleme yöntemlerini değerlendirmek	275 kadın atlet (kros) ve 55 kros antrenörü; çevrimiçi anket	Triad'ın önlenmesi ve tedavisi için mevcut bilgilerini artırılması önerilir
Edama ve ark. (2021)	Ulusal düzeydeki 7 farklı dalda kolej sporcusunda Triad ve yaralanma riskini incelemek	116 Kadın Kolej sporcusunun; KMY belirlenip, IOC yaralanma anketi uygulanmış	Yüzme (orta ve yüksek) ve uzun mesafecilerde (düşük ve yüksek) daha fazla stres kırığı ve bursit vardır.
Cheng ve ark. (2021)	ABD'de kadın kolej sporcularında HK kullanımı ve stres kırığı ilişkisini araştırmak	1020 kadın kolej sporcusu; çevrimiçi anket	Sporcuların çoğunluğu MS'dan dolayı HK kullanmakta ve %46'sı stres kırığı yaşamaktadır
Hooper ve ark. (2021)	Kolej koşucularında EM'nin Triad ile ilişkisini incelemek	7 koşucu; 6 aylık kan ve antropometrik ölçüm takibi yapılmıştır	5 sporcu Triad açısından orta derecede riskli bulunurken, 1 sporcuda İMH görülmüştür
Skorseth, Segovia, Hastings, Kraus, (2020)	Lise mesafe atletlerinde Triad riskini ve Demir takviyesinin kullanımı araştırmak	38 sporcunun beslenme bilgisi, menarş yaşı, stres kırığı oranı anket ile belirlenmiştir	Triad faktörlerinin prevalansı yüksek düzeyde; sporcuların %50'si Demir takviyesi kullanmaktadır.
Williams, Mallinson, De-Souza, (2019)	MS bozukluğu olan sporcularda 12 ay randomize kontrollü etkisini araştırmak	118 kadın; (EİMB), (EİMB+Ca), (EİMB kontrol) ve (AKY kontrol) grup; 55 kadın 12 aylık eğitime alındı	REFUEL çalışma tasarımının egzersiz yapan kadın ve genç kızların sağlığına önemli klinik etkileri olabilir
Nose-Ogura ve ark. (2019)	Genç ve 20'li yaşlarda elit kadın sporcuda Triad ve stres kırığı ilişkisini incelemek	390 sporcunun; kan, hormon ve kemik mineral yoğunluğu takibi yapılmıştır	Atletlerde sekonder amenore (12,9), tüm vücut KMY (4,5) ve GVA/İVA oranının düşük olması (1,1) kat stres kırığı riskini artırır.
Shimizu, Mutsuzaki, Tachibana, Hotta, Wadano, (2019)	Japon milli tekerlekli sandalye takımı Triad durumunu incelemek	13 kadın sporcunun hematolojik durum ve beslenme durumu belirlendi	Sporcuların toplam KMY kontrol grubu ile aynı seviyede olduğu saptanmıştır
Brook ve ark. (2019)	Elit para-atlet sporcularda Triad ile ilgili faktörlerin prevalansını belirlemek	260 (erkek:150, kadın:110) sporcu; YB, MS, Triad ve kemik sağlığı anketi	Düşük enerji alımının para atletlerde sonuçları tam olarak anlaşılamamıştır.
Ackerman ve ark. (2018)	DEM ve performans sonuçları ile ilişkisini incelemek	1000 kadın sporcuya çevrimiçi anket uygulanmıştır	Triad; DEM'ndeki sağlık ve performans sonuçlarının çoğuyla ilişkilidir
Tenforde ve ark. (2018)	Kadın Kolej sporcularında KMY'na etkisini incelemek	16 dal (n:39) sporcu; Lomber omurga ve toplam vücut KMY-Z skorları (DEXA) belirlenmiştir	Düşük VA gereken sporlarda oligomenore/amenore bakımından sporcular büyük risk altındadır
Papageorgiou ve ark. (2017)	Fiziksel olarak aktif kadınlarda ve erkeklerde (EM)'nin kısa süreli kemik metabolizmasındaki etkilerini incelemek	11 amenoreik kadın ve 11 erkek sporcuya; günlük 15 kcal/kg/BM-1.d-1 diyet ile aerobik kapasitelerinin (VO2 tepe noktası) %70 inde koşu bandı egzersizi	5 günlük düşük EM (15 kcal/BM-1.d ⁻¹) kadınlarda kemik oluşumunu azalttı ve kemik rezorpsiyonunu artırdı, erkeklerde ise farklılık gözlenmedi.

KMY=Kemik mineral yoğunluğu, YB=Yeme bozukluğu, MS=Menstrüel siklus, DEM=Düşük enerji mevcudiyeti, HK=Hormonal Kontraseptif, İMH=İstirahat metabolik hız, DEXA=Dual energy x-ray absorptiometry, EİMB=Egzersizle ilişkili menstrual bozukluk, AKY=Amenoreik kadınların yumurtlama, VA=Vücut ağırlığı, GVA=Gerçek vücut ağırlığı, İVA=İdeal vücut ağırlığı

İncelenen literatür sonuçlarına göre elit sporcularda düzensiz yemenin yaygınlığının önemli olduğu (Syed ve ark., 2022), lise koşucularının çoğunluğunun enerji mevcudiyeti açısından orta derecede risk taşıdıkları (Hooper ve ark., 2021) ve lisedeki kadın sporcuların Triad bileşenlerinin düşük

enerji mevcudiyeti ile ilişkili olduğu görülmüştür (Ackerman ve ark., 2018). Düşük vücut ağırlığı gerektiren lise sporcularının oligomenore ve amenore bakımından büyük risk altında olduğu (Trenforde ve ark., 2018), çoğunluğunun MS nedeni ile HK kullandığı (Cheng ve ark., 2020) ve %50'sinin Demir takviyesi kullandığı saptanmıştır (Skorseth ve ark., 2020). Ayrıca lise sporcularının %46'sında stres kırığı olduğu (Cheng ve ark., 2021), daha büyük yaşlardaki (20'li yaş) kadın sporcularda ise sekonder amenore nin (12,9 kat) ve tüm vücut KMY'nun (4,5 kat) stres kırığı riskini artırdığı görülmüştür (Node-Ogura ve ark., 2019). Milli tekerlekli sandalye sporcularının kontrolleriyle aynı KMY'na sahip olduğu (Shimizu ve ark. 2019) ve para atletlerde DEM'nin tam olarak anlaşılamadığı görülmüştür (Brook ve ark., 2019). Atletlerden mesafeciler ve yüzücülerin daha fazla stres kırığı ve bursite sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Edama ve ark., 2021). Kadın ve erkeklerin bir arada araştırıldığı deneysel bir çalışmaya göre amenoreik kadın sporcular ve erkek sporcuların 5 günlük diyetlerinde enerji kısıtlamasında (15 kcal/kg/BM-1.d-1) erkek sporcuların kemik oluşumunda farklılık olmazken, kadın sporcuların kemik oluşumunun azaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Papageorgiou ve ark., 2017). Sporcular dışındaki diğer alanlarda yapılan araştırmalar aşağıda sunulmuştur (Tablo 4).

Yapılan çalışmalarda antrenörlerin Triad bilgisi olmasına rağmen; Triad tanısı sonrası yapılacaklar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür (Kroshus, DeFreese, Kerr, 2018). Rekreatif koşuların sedanterlere kıyasla daha kısa, düzensiz ve ağırlı MS yaşadığı (Witkons ve Petrycka, 2022) fakat üniversite öğrencileri ile normal bireyler arasında Triad açısından fark olmadığı saptanmıştır (Freire ve ark., 2022). Kadın dansçıların %57'si, erkek dansçıların %29'u (Kaey, Overseas, Francis, 2020) ve Amigo kızların hepsinde DEM tespit edilmiş olup; amigo kızların %47,7'sinde ise Triad bileşenleri tespit edilmiştir (Smith ve ark., 2022). Yapılan derleme çalışmalarına göre; fonksiyonel hipotalamik amenoresi olan premenopozal kadınlarda TÖ kullanımının lomber KMY'nu artırabileceği söylenirken (Aalberg ve ark., 2021), DEM'nin uzun vadeli etkileri için daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu dile getirilmiştir (Hutson, O'Donnell, Brooke-Wavell, Sale, Blagrove 2021). Ayrıca askeri kadın personel araştırmalarının çoğunun kesitsel olduğu ve ileriye dönük çalışmalara ihtiyaç olduğu sonucuna varılmıştır (O'Leary ve ark., 2020).

Tablo 4. Kadın Sporcu Üçlemesi ile İlgili Yapılan Diğer Araştırmalar

Yazar	Amaç	Yöntem	Sonuç
Smith ve ark. (2022)	Üniversiteli amigo kızlarda Triad yaygınlığını araştırmak	Amigo kız (n:19); antropometrik ve DEXA ölçümü, YB ve MS anketi	Amigo kızların hepsinde DEM ve %47,7'sinde ise Triad bileşenleri görülmüştür
Freire ve ark. (2022)	Üniversite öğrencileri ve kadın gönüllülerde Triad risk faktörlerini araştırmak	3683 katılımcı (%58,8 gönüllü, %31,5 öğrenci ve %9,8 diğer); diyet geçmişi anketi ve DEXA	Gönüllüler ve öğrenciler arasında Triad riski açısından önemli bir farklılık görülmemiştir
Witkons ve Petrycka, (2022)	Rekreatif koşucuların ve sedanter kadınların düzensiz MS nedenlerini araştırmak	360 kadına (227; koşucu, 143: kontrol); anket uygulanmıştır	Koşucular daha kısa ve düzensiz, ağırlı MS'lara sahiptir. MS sıklığı farklılık görülmemiştir.
Aalberg ve ark. (2022)	Östrojen OK (OKP), konjuge östrojenlerin (KÖ) ve transdermal östradiolün (TÖ) KMY'na etkisini incelemek	1 Ekim 2020'ye kadar Pubmed, MEDLINE, Cochrane Library, Ovid ve CINAHL'de taranıp; 9 çalışma değerlendirilmiş	Fonksiyonel hipotalamik amenore premenopozal kadınlarda; TÖ'ün lomber KMY'nu artırabileceğini kanısına varılmıştır.
Sim ve Burns, (2021)	Sporcularda DEM ve Triad için kullanılan anketlerin derlemesi	PubMed veri tabanı taranıp; 33 makale değerlendirmeye alınmış	Anketler kadınlara yöneliktir; erkek sporcular için de daha fazla çalışma gereklidir.
Hutson ve ark. (2021)	Dayanıklılık sporcularında DEM ve kemik sağlığını incelemek	Veri tabanları taranıp ilgili araştırmalar toplanmıştır	DEM'nin kısa vadeli etkileri bilinse de uzun vadeli etkileri bilinmemektedir.
O'Leary, Wardle, Greeves, (2020)	Askeri kadın personelde DEM'ni incelemek	Derleme çalışması	Çoğu çalışma kesitsel; ileriye dönük çalışmalara ihtiyaç var
Kaey ve (2020)	Erkek ve kadın dansçılarda DEM'ni incelemek	247 (kadın:225, erkek:22) dansçı; dansa özgü EM anketi	Kadınların %57'si, erkeklerin %29'unda DEM tespit edilmiştir.
Kroshus ve ark. (2018)	Üniversite antrenörlerinin Triad bilgisini ölçmek	285 antrenöre çevrimiçi anket uygulanmıştır	Antrenörlerin çoğunluğu; Triad bilgisine sahip fakat teşhis sonrası için bu bilgiler yeterli değildir.

KMY=Kemik mineral yoğunluğu, YB=Yeme bozukluğu, MS=Menstrual siklus, DEM=Düşük enerji mevcudiyeti, EM=Enerji mevcudiyeti, DEXA=Dual energy x-ray absorptiometry,

Kadın sporcu üçlemesinde amaç bu rahatsızlığı ortaya çıkmadan önlenmesidir ve bunun için de bazı öneriler verilebilir.

Öneriler

Sporcuların antrenmanlarındaki enerji gereksinimleri ile harcanan enerji dengesinin korunmasında diyet modifikasyonları uzman bir hekim tarafından sağlanabilir. Antrenmanın şiddeti ve kapsamı sporcunun yaşına ve fiziki yeterliliklerine göre özel olarak belli dönemlerde gözden geçirilebilir. Kadın sporcuların menstrual dönemleri antrenörleri tarafından takip edilerek gecikmiş menarş ve menstrual bozukluklar ilerlemeden saptanabilir. Sporcuların antrenörlerinden gizli olarak androjen (doping) kullanıp kullanmadığının takibi yapılabilir. Belki de en önemlisi sporcular,

antrenör ve velilerin kadın sporcu üçlemesi hakkında bilgi edinmesi için eğitim ve seminerler verilerek okul, aile ve antrenör iş birliği içerisinde sporcunun risk altında olup olmadığı belirlenebilir.

KAYNAKLAR

1. Aalberg, K., Stavem, K., Norheim, F., Russell, M.B., Chaibi, A. (2021). Effect of oral and transdermal oestrogen therapy on bone mineral density in functional hypothalamic amenorrhoea: a systematic review and meta-analysis. *BMJ Open Sport Exerc Med.* 2021 Jul 7;7(3):e001112. doi: 10.1136/bmjsem-2021-001112.
2. Ackerman, K.E., Holtzman, B., Cooper, K.M., Flynn, E.F., Bruinvels, G., Tenforde, A.S., ... & Parziale, A.L. (2018). Low energy availability surrogates correlate with health and performance consequences of Relative Energy Deficiency in Sport. *Br J Sports Med*, 53(10), 628-633
3. Adolescent Health Care, (2017). Committee on Adolescent Health Care, The American College of Obstetricians & Gynecologists, 129 (6).

4. Aikawa, Y., Wakasugi, Y., Narukawa, T., Yamashita, T., Sasai, N., Umemura, Y., ... & Ohtsuki, M. (2019). Jump Exercise and Food Restriction on Bone Parameters in Young Female Rats. *Calcified tissue international*, 105(5), 557-566.
5. American College of Sports Medicine, (2007). Position Stand; The female athlete triad. *Medicine and science in sports and exercise*, 29(5), 1-9.
6. Barrack, M.T., Van, M.L., Rauh, M.J. & Nichols, J. F. (2011). Body mass, training, menses, and bone in adolescent runners: a 3-yr follow-up. *Medicine and science in sports and exercise*, 43(6), 959-966.
7. Bean, A. (2000). *The complete guide to sports nutrition*, third edition, A&C, Black, London,
8. Bennell, K., White, S. & Crossley, K. (1999). The oral contraceptive pill: a revolution for sportswomen? *Br J Sports Med*, 33:231.
9. Bielemann, R.M., Martinez-Mesa, J. & Gigante, D.P. (2013). Physical activity during life course and bone mass: A systematic review of methods and findings from cohort studies with young adults. *BMC Musculoskeletal Disorders*, 14, 77.
10. Bratland-Sanda, S. & Sundgot-Borgen, J. (2013). Eating disorders in athletes: overview of prevalence, risk factors and recommendations for prevention and treatment. *Eur J Sport Sci*, 13(5): 499-508.
11. Brook, E.M., Tenforde, A.S., Broad, E.M., Matzkin, E.G., Yang, H.Y., Collins, J.E. & Blauwet, C.A. (2019). Low energy availability, menstrual dysfunction, and impaired bone health: A survey of elite para athletes. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 29(5), 678-685.
12. Brown, R.C. (2002). Nutrition for optimal performance during exercise: carbohydrate and fat. *Current sports Medicine reports*, 1 (4), 222-229.
13. Bulik, C.M., Sullivan, P.F., Tozzi, F., Furberg, H., Lichtenstein, P., Pedersen, N.L. (2006). Prevalence, heritability, and prospective risk factors for anorexia nervosa. *Arch. Gen. Psychiat*, 63(3): 305-312.
14. Carmichael, M.A., Thomson, R.L., Moran, L.J., Wycherley, T.P. (2021). The Impact of Menstrual Cycle Phase on Athletes' Performance: A Narrative Review. *Int J Environ Res Public Health*, 18(4):1667. doi:10.3390/ijerph18041667.
15. Cheng, J., Santiago, K.A., Abutalib, Z., Temme, K.E., Hulme, A., Goolsby, M.A., Esopenko, C.L., Casey, E.K. (2021). Menstrual Irregularity, Hormonal Contraceptive Use, and Bone Stress Injuries in Collegiate Female Athletes in the United States. *PM R*, 13(11):1207-1215. doi:10.1002/pmrj.12539.
16. Cho, G.J., Han, S.W., Shin, J.H. & Kim, T. (2017). Effects of intensive training on menstrual functions and certain serum hormones and peptides related to the female reproductive system. *Medicine*, 96 (21).
17. Cleary, S., Chi, V. & Feinstein, R. (2018). Female athletes: managing risk and maximizing benefit. *Current Opinion in Pediatrics*, 30(6), 874-882.
18. Cobb, K.L., Bachrach, L.K., Sowers, M., Nieves, J., Greendale, G.A., Kent, K.K., ... & Kelsey, J. L. (2007). The effect of oral contraceptives on bone mass and stress fractures in female runners. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 39(9), 1464-1473.
19. Çınar, N. (2021). İyi Bir Sistematik Derleme Nasıl Yazılmalı?. *Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(2), 310-314.
20. Dadgostar, H., Razi, M., Aleyasin, A., Alenabi, T. & Dahaghin, S. (2009). The Relation Between Athletic Sports and Prevalence of Amenorrhea and Oligomenorrhea in Iranian Female Athletes Tehran University Iran. *Sport Medicine, Arthroscopy, Rehabilitation, Therapy & Technology* 1 (1), 1-7.
21. De-Souza, M.J., Nattiv, A., Joy, E., Misra, M., Williams, N.I., Mallinson, R.J. et al. (2014) Female Athlete Triad Coalition consensus statement on treatment and return to play of the female athlete triad: 1st international conference held in San Francisco, California, May 2012 and 2nd international conference held in Indiana polis, Indiana. *Br J Sports Med*, 48:289.
22. Denova-Gutierrez, E., Mendez-Sanchez, L., Munoz-Aguirre, P., Tucker, K.L. & Clark, P. (2018). Dietary patterns, bone mineral density, and risk of fractures: A systematic review and meta-analysis. *Nutrients*, 10(12), 1922.
23. Drinkwater, B.L., Nilson, K., Chesnut, C.H., Bremner, W.J., Shainholtz, S. & Southworth, M.B. (1984). Bone mineral content of amenorrheic and eumenorrheic athletes. *N Engl J Med*, 311:277-81
24. Durbin, F. & Gerlach, J.H. (1981): Kadınlarda Spor Sakatlıkları ve Temel Sorunları, *Spor Hekimliği Dergisi*; 16(3): 95-97.
25. Edama, M., Inaba, H., Hoshino, F., Natsui, S., Maruyama, S., Omori, G. (2021). The relationship between the female athlete triad and injury rates in collegiate female athletes. *Peer J*, 6:9:e11092. doi: 10.7717/peerj.11092.
26. Farrokhyar, F., Tabasinejad, R., Dao, D., Peterson, D., Ayeni, O. R., Hadioonzadeh, R., & Bhandari, M. (2015). Prevalence of vitamin D inadequacy in athletes: A systematic-review and meta-analysis. *Sports Medicine*, 45(3), 365-378.
27. Fehring, R.J., Schneider, M. & Raviele, K. (2006). Variability In The Phases Of The Menstrual Cycle. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs* 35 (3): 376-84.
28. Freire, A.N., Brown, K.N., Fleischer, S.H., Eggett, D.L., Creer, A.R., Graf, M.I., Dyckman, J., Turley, J.M. & Fullmer, S. (2022). Prevalence of Female Athlete Triad Risk Factors among Female International Volunteers and College Age-Matched Controls. *Int J Environ Res Public Health*, 19(3):1223. doi: 10.3390/ijerph19031223.
29. Friday, K.E., Drinkwater, B.L., Bruemmer, B., Chesnut, I.C. & Chait, A. (1993). Elevated plasma low-density lipoprotein and high-density lipoprotein cholesterol levels in amenorrheic athletes: effects of endogenous hormone status and nutrient intake. *J Clin Endocrinol Metab*, 77 (06) 1605- 1609 DOI: 10.1210/jcem.77.6.8263148.
30. Hinney, A. & Volckmar, A.L. (2013). Genetics of eating disorders. *Curr Psychiatry Rep*, 15(12):423.
31. Hooper, D.R., Mallard, J., Wight, J.T., Conway, K.L., Pujalte, G.G.A., Pontius, K.M., Saenz, C., Hackney, A.C., Tenforde, A.S. & Ackerman, K.E. (2021). Performance and Health Decrements Associated With Relative Energy Deficiency in Sport for Division I Women Athletes During a Collegiate Cross-Country Season: A Case Series. *Front Endocrinol (Lausanne)*, 2:524762. doi: 10.3389/fendo.2021.524762.
32. Hutson, M.J., O'Donnell, E., Brooke-Wavell, K., Sale, C. & Blagrove, R.C. (2021). Effects of Low Energy Availability on Bone Health in Endurance Athletes and High-Impact Exercise as A Potential Countermeasure: A Narrative Review. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, 51(3), 391- 403. <https://doi.org/10.1007/s40279-020-01396-4>
33. Ilhe, R. & Loucks, A.B. (2004). Dose response relationship between energy availability and bone turnover in young exercising women. *J. Bone Miner. Res*, 19:1231-1240.
34. International Olympic Committee, (2021). Promotion of women in sport through time. Access address: <https://www.olympic.org/women-in-sport/background>. Accessed 3 Dec 2021.
35. International Olympic Committee, (2014). Purported health consequences of Relative Energy Deficiency in Sport (RED-S) depicting an expanded view of the Female Athlete Triad to illustrate a widerange of outcomes and the application to male athletes . *BMJ Publishing*
36. Kapczuk, K. (2017). Elite athletes and pubertal delay. *Minerva Pediatrica*, 69 (5): 415-426.
37. Keay, N., Overseas, A., Francis, G. (2020). Indicators and correlates of low energy availability in male and female

- dancers. *BMJ Open Sport Exerc Med*, 6(1):e000906. doi:10.1136/bmjsem-2020-000906.
38. Kimmel, M.C., Ferguson, E.H., Zerwas, S., Bulik, C.M. & Meltzer-Brody, S. (2016). Obstetric and gynecologic problem associated with eating disorders. *Int J Eat Disord*, 49:260-75.
 39. Kopp-woodroffe, S.A., Manore, M.M., Dueck, C.A., Skinner, J.S. & Matt, K.S. (1999). Energy and nutrient status of amenorrheic athletes participating in a diet and exercise training intervention program. *Int. J. Sport Nutr*, 9:70-88.
 40. Kroshus, E., DeFreese J.D. & Kerr, Z.Y. (2018). Collegiate Athletic Trainers' Knowledge of the Female Athlete Triad and Relative Energy Deficiency in Sport. *J Athl Train*, 53(1):51-59. doi: 10.4085/1062-6050-52.11.29.
 41. Kurgan, N., Sprenger, H.L., Falk, B. & Klentrou, B. (2018). Bone and Inflammatory Responses to Training in Female Rowers over an Olympic Year. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 50, 1810-1817.
 42. Liu, S.L. & Lebrun, C.M. (2006). Effect of oral contraceptives and hormone replacement therapy on bone mineral density in premenopausal and perimenopausal women: a Systematic review. *Br J Sports Med*, 40:11-24.
 43. Lodge M.T., Ackerman, K.E. & Garay, J. (2022). Knowledge of the Female Athlete Triad and Relative Energy Deficiency in Sport Among Female Cross-Country Athletes and Support Staff. *J Athl Train*, 57(4):385-392. doi: 10.4085/1062-6050-0175.21.
 44. Loucks, A.B. & Thuma, J.R. (2003). Luteinizing hormone pulsatility is disrupted at a threshold of energy availability in regularly menstruating women. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 88(1), 297-311.
 45. Manore, M.M. (2002). Dietary recommendations and Athletic menstrual dysfunction. *Sports Medicine*, 32 (14), 887-901.
 46. Márquez, S. & Molinero, O. (2013). Energy Availability, Menstrual Dysfunction and Bone Health in Sports an Overview of The Female Athlete Triad. *Nutricion Hospitalaria*, 28(4), 1010-1017.
 47. Matzkin, E. (2018). Make no bones about it! *Cleve Clin J Med*, 85(4):321-322. doi: 10.3949/ccjm.85a.17071.
 48. McNulty, K.L., Elliott-Sale, K.J., Dolan, E., Swinton, P.A., Ansdell, P., Goodall, S., Thomas, K., Hicks, K.M. (2020). The Effects of Menstrual Cycle Phase on Exercise Performance in Eumenorrheic Women: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Sports Med*, 50(10), 1813-1827. doi: 10.1007/s40279-020-01319-3.
 49. Meignié, A., Duclos, M., Carling, C., Orhant, E., Provost, P., Toussaint, J. F. & Antero, J. (2021). The Effects of Menstrual Cycle Phase on Elite Athlete Performance: A Critical and Systematic Review. *Frontiers in physiology*, 12, 654585. <https://doi.org/10.3389/fphys.2021.654585>
 50. Mountjoy, M., Sundgot-Borgen, J., Burke, L., Carter, S., Constantini, N., Lebrun, C. et al. (2014). The IOC consensus statement: beyond the female athlete triad-Relative Energy Deficiency in Sport (RED-S). *Br J Sports Med*, 48(7): 491-7.
 51. National Institutes of Health, (2001). Consensus Development Panel; Osteoporosis prevention, diagnosis, and therapy. *JAMA*, 285:785-795.
 52. National Collegiate Athletic Association, (2005). NCAA division one manual. NCAA. Indianapolis, IN: Author.
 53. Nattiv, A., Loucks, A.B., Manore, M.M., Sanborn, C.F., Sundgot-Borgen, J. & Warren, M.P. (2007). American College of Sports Medicine positionstand. The female athlete triad. *Med Sci Sports Exerc*, 39:1867-82.
 54. Nazem, T.G. & Ackerman, K.E. (2012). The female athlete triad. *Sports Health*, 4:302-11.
 55. Neale, J. & Hudson, L.D. (2020). Anorexia nervosa in adolescents. *Br J Hosp Med (Lond)*, 81(6):1-8. doi: 10.12968/hmed.2020.0099.
 56. Nose-Ogura, S., Yoshino, O., Dohi, M., Kigawa, M., Harada, M., Hiraike, O., ... & Saito, S. (2019). Risk factors of stress fractures due to the female athlete triad: Differences in teens and twenties. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*.
 57. O'Donnell, E. & De Souza, M.J. (2004). The cardiovascular effects of chronic hypoestrogenism in amenorrhoeic athletes: a critical review. *Sports Med*, 34(09), 601-627. doi: 10.2165/00007256-200434090-00004.
 58. O'Leary, T.J., Wardle, S.L., Greeves, J.P. (2020). Energy Deficiency in Soldiers: The Risk of the Athlete Triad and Relative Energy Deficiency in Sport Syndromes in the Military. *Front Nutr*, 7:142. doi: 10.3389/fnut.2020.00142.
 59. Orio, F., Muscogiuri, G., Ascione, A., Marciano, F., Volpe, A., La Sala, G., Savastano, S., Colao, A., Palomba, S. (2013). Effects of physical exercise on the female reproductive system. *Minerva Endocrinol*, 38:305-319.
 60. Papageorgiou, M., Elliott-Sale, K.J., Parsons, A., Tang, J.C., Greeves, J.P., Fraser, W.D., & Sale, C. (2017). Effects of reduced energy availability on bone metabolism in women and men. *Bone*, 105, 191-199.
 61. Pauli, S.A. & Berga, S.L. (2010). Athletic amenorrhea: energy deficit or psychogenic challenge?. *Ann N Y Acad Sci*, 1205: 33-38 doi: 10.1111/j.1749-6632.2010.05663.x.
 62. Position of the American Dietetic Association, (2001). Nutrition intervention in the treatment of anorexia nervosa, bulimia nervosa, and eating disorders not otherwise specified (EDNOS). *J. Am. Diet. Assoc.*, 101(7), 810-819.
 63. Practice Committee of the American Society for Reproductive Medicine, (2004). Current evaluation of amenorrhea. *Fertil Steril*, 82 (1): 266-72.
 64. Raj, M.A., Creech, J.A., Rogol, A.D. (2022). Female Athlete Triad. 2021 Aug 14. In: StatPearls. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2022 Jan-. PMID: 28613538.
 65. Redman, L.M. & Loucks, A.B. (2005). Menstrual disorders in athletes. *Sports Med. Auckl. NZ*. 35, 747- 755. doi: 10.2165/00007256-200535090-00002
 66. Ruqaiyah, R., Ratnawati, R. & Mustofa, E. (2014). Effects of Exercise on B-Endorphin and Follicle Stimulating Hormone Levels among Female Army Officer. *Cukurova Medical Journal (Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi)*; Yıl: 2014 Cilt: 39 Sayı: 3.
 67. Russell, G. (1979). Bulimia nervosa: an ominous variant of anorexia nervosa. *Psychol Med*, 9(3): 429- 448.
 68. Schmalenberger, K.M., Tauseef, H.A., Barone, J.C., Owens, S.A., Lieberman, L., Jarczok, M.N., Girdler, S.S., Kiesner, J., Ditzen, B. & Eisenlohr-Moul, T.A. (2021). How to study the menstrual cycle: Practical tools and recommendations. *Psychoneuroendocrinology*, 123, 104895. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2020.104895>
 69. Schneider, J.E. & Wade, G.N. (2000). Inhibition of reproduction in service of energy balance. In: *Reproduction in Context: Social and Environmental Influences on Reproductive Physiology and Behavior*, 35-82.
 70. Shimizu, Y., Mutsuzaki, H., Tachibana, K., Hotta, K., Wadano, Y. (2019). Investigation of the Female Athlete Triad in Japanese Elite Wheelchair Basketball Players. *Medicina (Kaunas)*, 27;56(1):10. doi:10.3390/medicina56010010.
 71. Sim, A. & Burns, S.F. (2021). Review: questionnaires as measures for low energy availability (LEA) and relative energy deficiency in sport (RED-S) in athletes. *J Eat Disord*, 31;9(1):41. doi: 10.1186/s40337-021-00396-7.
 72. Skorseth, P., Segovia, N., Hastings, K. & Kraus, E. (2020). Prevalence of Female Athlete Triad Risk Factors and Iron Supplementation Among High School Distance Runners: Results From a Triad Risk Screening Tool. *Orthop J Sports Med*, 8(10):2325967120959725. doi: 10.1177/2325967120959725.

73. Smith, A.B., Gay, J.L., Arent, S.M., Sarzynski, M.A., Emerson, D.M. & Torres-McGehee, T.M. (2022). Examination of the Prevalence of Female Athlete Triad Components among Competitive Cheerleaders. *Int J Environ Res Public Health*, 19(3):1375. doi: 10.3390/ijerph19031375.
74. Steinberg, N., Stern, M., Tenenbaum, S., Blankstein, A., Zeev, A. & Siev- Ner, I. (2018). Ultrasonography and clinical examination of knee injuries in pre- and post- menarche dancers. *Research in Sports Medicine*, 26(3), 289–305.
75. Steinhausen, H.C. (2002). The outcome of anorexia nervosa in the 20th century. *Am J Psychiatry*, 159(8):1284–1293.
76. Syed, J., Jamil, A., Namroz, N., Shakeel, M., Malik, A., Kanwal, S., Riaz, H. (2022). Prevalence of Risk Factors of the Female Athlete Triad among Young Elite Athletes of Pakistan. *Int J Sports Phys Ther*, 17(2):210-217. doi: 10.26603/001c.31641.
77. Şahin, F.N. & Ağaoğlu, S.A. (2011). Farklı branşlardaki kız sporcuların spora başlama yaşı, menarş yaşı ve üreme hormon seviyelerinin analizi. *Türkiye Klinikleri Journal of Sports Sciences*, 3(2), 47-55.
78. Thomas, F., Renaud, F., Benefice, E., De-Meeus, T., Guegan, J.F. (2001). International Variability of Ages at Menarche and Menopause: Patterns and Main Determinants. *Hum. Biol*, 3:271–290. doi:10.1353/hub.2001.0029.
79. Topan, A., Ayyıldız, T., Kurt, A. & Seval, M. (2021). Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin Menarş Yaşı ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(3), 480-485.
80. Tosi, M., Maslyanskaya, S., Dodson, N.A. & Coupey, S.M. (2019). The female athlete triad: a comparison of knowledge and risk in adolescent and young adult figure skaters, dancers, and runners. *Journal of pediatric and adolescent gynecology*, 32(2), 165-169.
81. Vollman, R.F. (1977). The menstrual cycle. *Major Probl. Obstet. Gynecol.* 7, 1–193.
82. Wade TD, Bergin JL, Tiggemann M, Bulik CM, Fairburn CG. (2006). Prevalence and long-term course of lifetime eating disorders in an adult Australian twin cohort. *Aust. NZ J. Psychiat*, 40(2): 121–128.
83. Watson, H.J., Yilmaz, Z., Thornton, L.M. et al. (2019). Genome-wide association study identifies eight risk loci and implicates metabo-psychiatric origins for anorexia nervosa. *Nat Genet*, 51(8):1207–1214.
84. Williams, N.I., Mallinson, R.J. & De Souza, M.J. (2019). Rationale and study design of an intervention of increased energy intake in women with exercise-associated menstrual disturbances to improve menstrual function and bone health: The REFUEL study. *Contemporary clinical trials communications*, 14, 100325. <https://doi.org/10.1016/j.conctc.2019.100325>
85. Witkoś, J. & Hartman-Petrycka, M. (2022). The Female Athlete Triad-the impact of running and type of diet on the regularity of the menstrual cycle assessed for recreational runners. *Peer J.*, 10:e12903. doi: 10.7717/peerj.12903.

Öğretmenlerin Örgütsel Sessizlik Algılarının Belirlenmesi

Seda Arık CANER^{1A}

¹ Milli Eğitim Bakanlığı, Gebze, Türkiye

Address Correspondence to Seda Arık CANER: e-mail: sedarik@gmail.com

A: Orcid ID: 0000-0002-4640-3281

Özet

Bu araştırmanın genel amacı öğretmenlerin görüşlerine göre farklı değişkenler açısından örgütsel sessizliğin incelenmesidir. Bu çalışma nicel bir çalışma olup çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma evreni Kocaeli Darıca 2019-2020 eğitim-öğretim yılında çalışan öğretmenlerden oluşurken, Darıca Aslan Çimento İlkokulu ve Faik Şahenk İlkokulu görev yapan 111 katılımcıdan oluşturulmuştur. Örneklem seçiminde kümeleme ve basit tesadüfî örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Kahveci ve Demirtaş (2013) tarafından geliştirilen “öğretmenler için örgütsel sessizlik ölçeği” kullanılmıştır. Katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, çalıştıkları okuldaki hizmet süreleri ve iş hayatındaki tecrübe sürelerine ilişkin betimsel istatistiklerle değerlendirilmiştir. Güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach’s Alpha değeri Alfa =, 655 olarak bulunmuştur. Bulunan değer ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir. Ölçek toplam 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar ve alt boyutlarda yer alan ifadeler; okul ortamı alt boyutu, duygu alt boyutu, sessizliğin kaynağı alt boyutu, yönetici alt boyutu, izolasyon alt boyutudur. Toplanan veriler SPSS programında araştırmanın problemine kuramsal ya da pratik açıdan çözüm önerileri sunacak şekilde işlenmiş, çözümlenmiş ve yorumlanarak öneriler getirilmiştir. Betimsel istatistikler yapılarak ifadelere verilen cevapların ortalama ve standart sapmaları belirlenmiştir. Verilen cevapların demografik faktörlere göre değişimini belirlemek amacıyla t-testi ve tek yönlü Anova analizi yapılmıştır. Farklılığı test etmek amacıyla Post Hoc testlerine bakılmıştır. Sonuç olarak katılımcıların Örgütsel Sessizlik Ölçeğinin geneline yönelik algıları orta düzeyde bulunmuştur. Bu durum, öğretmenlerin örgütsel konularda fikirlerini beyan etmekten çekindiklerini, yöneticiler tarafından kararlara katılımlarının sağlanmadığını ve bu nedenle bazen sessiz kalmayı tercih ettiklerini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, okul, örgütsel sessizlik.

Determination Of Teachers' Perceptions Of Organizational Silence

Abstract

The general purpose of this study is to examine the organizational silence in terms of different variables according to the opinions of the teachers. This study is a quantitative study and scanning model was used in the study. While the study of the research consisted of teachers working in Kocaeli Darıca 2019-2020 academic year, was composed of 111 participants from Darıca Aslan Çimento Primary School and Faik Şahenk Primary School. Clustering and simple random sampling methods were used in sample selection. Clustering and simple random sampling methods were used in sample selection. The organizational silence scale for teachers developed by Kahveci and Demirtaş (2013) was used. The participants were evaluated with descriptive statistics about age, gender, marital status, service period in the school they work and experience duration in business life. As a result of reliability analysis, Cronbach’s Alpha value was found to be Alpha =, 655. The value shows that the scale is very reliable. The scale consists of 5 sub-dimensions. These sub-dimensions and expressions in sub-dimensions; school environment sub-dimension, emotion sub-dimension, source of silence sub-dimension, administrator sub-dimension, isolation sub-dimension. The collected data were processed, analyzed and interpreted in the SPSS program in a way to present theoretical and practical solutions to the problem of the research. Descriptive statistics were used to determine the mean and standard deviations of the responses to the statements. The t-test and one-way Anova analysis were performed to determine the variation of the responses according to demographic factors. Post Hoc tests were used to test the difference. As a result; participants' perceptions of the overall Organizational Silence Scale were moderate. This shows that teachers are reluctant to express their opinions on organizational issues, that they are not allowed to participate in the decisions by the administrators and therefore they sometimes prefer to remain silent.

Keywords: Teacher, school, organizational silence.

GİRİŞ

Sessizlik, çok boyutlu değişkenlere sahip olması ve muğlak olması nedeniyle kolay anlaşılabilen bir kavram değildir (Algın, 2014). Sosyal ilişkilerde sessizlik, sözlü anlatım kullanıldığında ortaya çıkabilecek zahmet, sıkıntı veya sorunla karşılaşmaktan kaçmak için kullanılan bir davranış şeklidir. Bu konuyla ilgili yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde sessizlik kavramına farklı disiplinlerde çeşitli anlamlar yüklenmektedir. Psikoloji dalında sessizlik içe kapanıklık ve kendine güvenmeme gibi durumları anlatmak için kullanılırken, sosyoloji dalında sessizlik kavramı toplumsal suskunluk, harekete geçmeme gibi olumsuz davranışları anlatmak için kullanılmaktadır. Felsefe dalında ise sessizlik; ses vermenin yokluğu şeklinde değil de kişinin bilgiyi kasıtlı olarak paylaşmaması diğer bir ifadeyle sır saklamak olarak tanımlanmaktadır. Sessiz kalmak genelde uyumlu olma ve sorun çıkarmama gibi davranış biçimleriyle denk tutulmaktadır. Günlük yaşamamızda ortaya çıkan her olayda sessiz kalmanın doğru olduğu düşünülmekte hatta bu davranış biçimi insanlar tarafından teşvik edilmektedir (Aktaş ve Şimşek, 2015).

Sessizlik kavramı en genel anlamıyla sessiz olma, ses çıkarmama durumunu anlatmak için kullanılmaktadır. Bu kavram iletişime kapalı olmanın bir ifadesinin olmasının yanında bazen karşı tarafa bir şeyleri aktarmanın da en iyi yolu olabilmektedir. Günlük hayatta ve çalışma hayatında bireyler sessiz kalarak topluma, çalışma arkadaşlarına, üstlerine ve örgüte mesajlar iletebilmektedir (Çimen ve Karadağ, 2019).

Örgütler rekabetin giderek artması, daha iyi hizmet kalitesi sunmaya çalışma ve yüksek müşteri beklentilerini karşılamak gibi nedenlerden ötürü çalışanlarından daha çok hizmet talep etmeye başlamıştır. Çünkü çalışanlar, gelişen ve küreselleşen dünyada değişimlerin sağlanmasında temel kaynak olarak görülmektedir. Örgütte ortaya çıkan herhangi bir sorunu örgütün diğer üyelerinden önce çalışanlar fark edebilmektedir. Bu durum ise çalışanların örgütte ortaya çıkan sorunları ve çözümü için gereken önerilerini ifade etmelerinde çalışan sesinin sağlanmasının önemini arttırmıştır (Güngör ve Potuk, 2018).

Örgütsel sessizlik ile ilgili yapılan literatür taramalarında çalışanların yöneticilerden çekinmeleri neticesinde örgüt ile ilgili konularda fikir beyan etmedikleri ve örgütsel problemler karşısında sessiz kalmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu nedenle çalışmanın problem cümlesini:

Öğretmenlerin görüşlerine göre farklı değişkenler açısından örgütsel sessizlik durumları nasıldır? şeklinde ifade edilmiştir.

Örgütsel sessizlik davranışını yönetim bilimi ve çalışan açısından ilk kez tanımlayan, çalışan sessizliği kavramını ortaya çıkaran Hirschman'a dayandırılabilir. Örgütsel sessizlik kavramı literatürde ilk kez Hirschman'ın 1970 yılında yazmış olduğu "Exit, Voice and Loyalty" adındaki eserinde çalışan sessizliği olarak ortaya çıkmıştır. Hirschman yazmış olduğu eserinde sessizliği pasif ve bağlılık (loyalty) ile aynı anlamda kullanmış ve sonrasında da yönetim bilimciler arasında sessizlik ile bağlılığı eş görme yaklaşımı devam etmiştir. Sessizlik kavramının gündeme gelmesiyle birlikte, araştırmacılar bu kavram üzerinde daha yoğun çalışmaya başlamıştır. Hirschman'ın ardından 1972 yılında Abraham Tesser tarafından sessizlik üzerine yapılmış olan bir diğer çalışmada, çalışanların büyük bir kısmının kötü haberi iletmekten rahatsızlık duyacağı için olumsuz bilgiyi iletmekten kaçındığını belirterek Hirschman'ın bahsettiği olumlu durum olarak sessizliğin bağlılığı taşıdığını destekler niteliktedir (akt; Acaray, 2014).

Ses çıkarmak, çalışanların değişim ve iyileşmenin sağlanması için önlem alıcı önerileri sunması, gönüllülük esasına dayalı fikir alışverişi, ilgili yerlere şikayetlerini dile getirme gibi açıkça konuşma davranışını tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Literatürde çalışan sesi olarak da yer alabilen bu kavram çalışanların örgütsel karar alma süreçlerine katılımı sağlayacak adaletli uygulamaların varlığını tasvir etmek için de kullanılmaktadır. Ses çıkarmak konuşmaktan kaçınma veya işten ayrılmayı tercih etmek yerine konuşarak durumları değiştirebilmeyi ifade etmektedir (Algın, 2014).

Örgütsel açıdan değerlendirildiğinde, örgütsel sessizlik, çalışanların örgütün diğer üyelerinden kasıtlı bir şekilde bilgi saklamasını açıklamak için kullanılan bir kavramdır. Diğer taraftan çalışma ortamında iletişim sağlanamayan her durum örgütsel sessizlik anlamına gelmemektedir. Çalışanlar örgütle ilgili endişelerini, sorunları, çözüm önerileri ve önemli bilgileri kendilerinde saklamak amacıyla iletişimin kurulmadığı durumlarda örgütsel sessizlik olgusuyla karşı karşıya kalmaktadır (Erol, 2012). Sistemik bir sessizlik kültürünün hakim olduğu örgütlerde ise olumsuz tepki alma korkusuyla ve fikirlerinin değer görmeyeceği inancıyla çalışanlar fikirlerini ifade etmezler ve doğruları söylemezler (Timuroğlu ve Alioğulları, 2019) Yöneticilerden olumsuz geri dönüş

alma korkusu ve yöneticilerin örtük inançlarının sonucu örgüt içinde sessizlik iklimi ortaya çıkmaktadır. Sessizlik iklimi olan örgütlerde çalışanlar arasında sorunlar ya da çözüm önerileriyle ilgili konuşmanın riskli olduğu algısı yaygındır. Bu tarz çalışma ortamlarında sık görülen davranış şekli sessiz kalmaktır (Alparslan, 2010). Kültürel açıdan ise çalışanların sessiz kalmasına etki eden temel faktörlerden biri öğrenilmiş çaresizliktir. Öğrenilmiş çaresizlik, örgüt içinde bireylerin kontrol edemediği durum ve olaylarla sürekli karşılaşması sonucunda bulunduğu durumun değiştirebileceğine ilişkin inancını kaybetmesi olarak tanımlanmaktadır (Demir ve Cömert, 2019).

Çalışanların örgütlerde bilinçli olarak sessiz kalma tutumlarının dikkati çekmesi üzerine çalışanların açıkça konuşmamasının sebepleri ve örgütsel konular hakkında hangi şartlar altında sessiz kaldıklarına ilişkin soruların cevapları aranmaya başlanmıştır. Ancak araştırmacılar sessizlik ile ilişkili kavramlar hakkında 2000 yılından sonra farkındalık kazanmış ve daha ayrıntılı çalışmaların yapılması hız kazanmıştır (Güngör ve Potuk, 2018).

Örgütsel sessizlik konusuna ilginin az ve geç bir zamanda gösterilmesi iki nedene dayandırılmaktadır. İlk sebep sessizliğin genellikle konuşma yokluğu olarak algılanmış olmasıyken, ikinci sebep konuşma olmadan davranış ve düşünceleri belirlemek açıkça konuşulan durumlara göre belirlemekten daha zordur. Hirschman'ın çalışan sessizliği adıyla ileri sürdüğü kavram günümüzdeki anlamıyla literatüre ilk defa Morrison ve Milliken'in 2000 yılında yapmış olduğu çalışmayla girmiştir. Bu çalışmada örgütsel sessizlik, bireylerin çalıştıkları örgüt ve yapmakta oldukları iş hakkında en iyi olan bilgiyi, fikirleri bilerek saklamaları, ifade etmekten kaçınmaları şeklinde tanımlanmaktadır. Örgütsel sessizlik kavramı için yapılan bu tanımlamadan sonra zamanla çeşitli yaklaşımlar ve farklı tanımlamalar yapılmıştır (akt; Çalik ve Naktiyok, 2018).

Çoğunluğun yanında azınlıkta kalan bireyleri de önemseyen çoğulcu anlayışın hakim olduğu örgütlerde çalışanların görüşleri, değerleri, inançları farklılık gösterir ve bu farklılıklar değişik bakış açılarını yansıtmaktan dolayı örgüt için önem taşımaktadır. Çalışanların sessiz kalması organizasyonların değişim ve gelişimine engel olabilecek olumsuz bir davranış şeklidir. Bu duruma ek olarak çalışanlar örgütte karşılaştıkları sorunlar için çaba harcamanın anlam ifade etmediği ve sorunlar hakkında düşünce ve önerilerini

açıklamanın kendileri için tehlike oluşturabileceği inancını taşımaktadır (Erol, 2012).

Günümüzde örgütsel sessizlik, örgüt ve organizasyonları ilgilendiren konu ya da sorunlarla ilgili çok az şeyi dile getirme veya yapma davranışını açıklamak için kullanılmaktadır. Ancak diğer taraftan iletişimin sağlanamadığı her durum sessizlik olarak algılanmamalıdır (Moçoşoğlu ve Kaya, 2018). Bazen bireyler, konuşmayı gerekli görmezler ya da söyleyecek sözleri yoktur. Diğer yandan ise kulak yolu ile iletilen tüm seslerde iletişim olarak değerlendirilmemektedir. Çünkü konuşma veya sesin olmadığı durumlarda da susarak tepki verme jest ve mimiklerle ifade etme gibi iletişim kurma yolları da mevcuttur. Örgütsel sessizlik, hem gelişme ve yenilik sağlanması amacıyla hem de sessizleşmeye çözüm üretmek için sebepleri ve sonuçları üzerinde ayrıntılı çalışılması gereken bir kavramdır (Akgündüz, 2006).

Çalışanlar kimi zaman konuşmayı, kimi zaman sessiz kalmayı tercih ederler. Bireyler açıkça konuşmanın kötü sonuçları olacağına inandığı zaman konuşmanın önemi azalacak ve böylece sessizlik giderek artacaktır (Erenler, 2010). Fakat neden nasıl sessizleştikleri ve hangi konularda sessiz kaldıkları, örgütle ilgili sorunu kiminle paylaşım kiminle paylaşmadığı ve sessizliği anlayabilmenin yolları gibi konuları açıklayıcı hale getirmek örgütlerin sağlığı için gereklidir ve önem taşımaktadır. Tüm bu soruların ele alınması ve çözüm üretilmesi örgütün verimliliğin ve etkinliğin artırılmasına yardımcı olacaktır (Aktaş ve Şimşek, 2015).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı öğretmenlerin görüşlerine göre farklı değişkenler açısından örgütsel sessizliğin incelenmesidir. Bu genel amaç altında çalışmanın alt amaçları şu şekildedir:

Öğretmenlerin örgütsel sessizlik algıları nasıldır?

Öğretmenlerin cinsiyetine göre örgütsel sessizlik algısı değişmekte midir?

Öğretmenlerin medeni durumuna göre örgütsel sessizlik algısı değişmekte midir?

Öğretmenlerin çalıştıkları okuldaki tecrübelerine göre örgütsel sessizlik algısı değişmekte midir?

Öğretmenlerin iş hayatındaki çalışma yılına göre örgütsel sessizlik algısı değişmekte midir?

Araştırmanın Önemi

Örgütsel sessizlik konusunda yapılan araştırmalarda çalışanların ilişkilerin zarar görmesi, örgüt içinde sorun çıkarıcı olarak algılanma, üstleri tarafından cezalandırılma, başkalarını olumsuz etkileme ve diğer olası kötü sonuçlarla karşılaşmaktan korktukları için sessiz kaldıkları belirlenmiştir (Can, 2016). Örgütsel sessizlikle ilgili yapılan farklı tanımlar incelendiğinde ortak noktalarının çalışanların kasıtlı olarak örgütsel konularda fikir, kaygı ve önerilerini esirgemesi olduğu söylenebilir ve genellikle örgütler için olumsuz bir tepki olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında daha huzurlu ve özgür çalışma ortamlarının sağlandığı, başarılarının yönetici tarafından ödüllendirildiği okullarda görev yapan öğretmenlerde örgütsel vatandaşlık davranışlarının artması, kararlara katılımlarının sağlanmasından dolayı sessizliklerinin azaltılması önem arz etmektedir.

Sayıtlar

Katılımcıların veri toplama aracına içten cevap verdikleri varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırma bilimsel dergi yayınların, bilimsel makaleler, bu kapsamda yayımlanmış kitaplarla sınırlandırılmıştır.

Araştırma 2019-2020 Eğitim öğretim yılı güz döneminde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak çalışan öğretmenlerle sınırlıdır.

Tanımlar

Tablo 1. Demografik Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler

Demografik Değişkenler	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Yaş	20-30	27	24,3
	31-40	49	44,1
	41-50	24	21,6
	51 ve üzeri	11	9,9
	Total	111	100,0
Cinsiyet	Kadın	66	59,5
	Erkek	45	40,5
	Toplam	111	100,0
Medeni Durum	Evli	51	45,9
	Bekar	60	54,1
	Toplam	111	100,0
Bu Okuldaki Tecrübe Yılı	1 yıldan az	23	20,7
	1-5 yıl	18	16,2
	6-10 yıl	27	24,3
	11-15 yıl	23	20,7
	16 yıl ve üstü	20	18,0
	Total	111	100,0
İş Hayatındaki Tecrübe Yılı	1 yıldan az	8	7,2
	1-5 yıl	10	9,0
	6-10 yıl	28	25,2
	11-15 yıl	41	36,9
	16 yıl ve üstü	24	21,6
	Total	111	100,0

Sessizlik: Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “sessizlik”, ortalıkta gürültü olmama durumu, “sükût” şeklinde tanımlanırken; “sessiz”, sesi olmayan, ses çıkarmayan olarak tanımlanmaktadır (Acaray, 2014).

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nicel çalışma yöntemi ile tarama modeli tercih edilmiştir. Koşulların düzenlenmesi için iki model söz konusudur. Bunlardan ilki tarama diğer ise deneme modelidir. Bu iki temel yaklaşım araştırmacı tarafından içinde bulunulan duruma ve amaca göre kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evreni Kocaeli Darıca 2019-2020 eğitim-öğretim yılında çalışan öğretmenlerden oluşurken, Darıca Aslan Çimento İlkokulu ve Faik Şahenk İlkokulunda görev yapan 111 katılımcıdan oluşturulmuştur. Örneklem seçiminde kümeleme ve basit tesadüfî örneklem yöntemleri kullanılmıştır. Ankete katılanların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, çalıştıkları okuldaki hizmet süreleri ve iş hayatındaki tecrübe sürelerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 1.'de gösterilmiştir.

Yaşlarına göre katılımcıların %24,3'ü (27) 20-30 arasında, %44,1'i (49) 31-40 arasında, %21,6'sı (24) 41-50 arasında ve %9,9'u (11) 51 ve üzeri yaş grubunda yer almaktadır. Yaş grupları bakımında araştırmada en fazla 31-40 yaş arası öğretmenler yer almıştır.

Cinsiyetlerine göre katılımcıların %59,5'i (66) Kadın, %40,5'i (45) erkektir. Kadın katılımcı sayısı erkek katılımcı sayısından fazladır.

Medeni durumlarına göre ise katılımcıların %45,9'u (51) evli, %54,1'i (60) bekar. Bekar katılımcı sayısı evli katılımcı sayısından fazladır.

Katılımcılardan çalıştıkları okuldaki çalışma sürelerine göre kendilerine uygun seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Katılımcıların %20,7'si (23) 1 yıldan az, %16,2'si (18) 1-5 yıl, %24,3'ü (27) 6-10 yıl, %20,7'si (23) 11-15 yıl ve %18'i (20) 16 yıl ve üstü çalışma sürelerinde çalışmaktadırlar. En fazla katılımcı aynı okulda 6-10 yıl arası çalışan öğretmenlerden en az katılımcı ise 1-5 yıl arası çalışan oluşmuştur.

Katılımcılardan iş hayatlarındaki tecrübe sürelerine göre kendilerine uygun seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Katılımcıların %7,2'si (8) 1 yıldan az, %9'u (10) 1-5 yıl, %25,2'si (28) 6-10 yıl, %36,9'u (41) 11-15 yıl ve %21,6'sı (24) 16 yıl ve üstü çalışma sürelerinde çalışmaktadırlar. En fazla katılımcı 11-15 yıl mesleki tecrübeye sahip öğretmenlerden en az katılımcı ise 1 yıldan az süre çalışan öğretmenlerden oluşmuştur.

Veri Toplama Araçları

Kahveci ve Demirtaş (2013) tarafından geliştirilen "öğretmenler için örgütsel sessizlik ölçeği" kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek amacıyla güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Güvenilirlik analizine ilişkin tablo aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 2. Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N
,655	,670	25

Güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach's Alpha değeri Alfa =, 655 olarak bulunmuştur.

Bulunan değer ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

Ölçek toplam 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar ve Alt boyutlarda yer alan ifadeler aşağıda gösterilmiştir.

Okul Ortamı Alt Boyutu: 1, 2, 3, 4

Duygu Alt Boyutu: 5, 6, 7

Sessizliğin Kaynağı Alt Boyutu: 8, 9, 10, 11, 12

Yönetici Alt Boyutu: 13, 14, 15

İzolasyon Alt Boyutu: 16, 17, 18

Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler araştırmacı tarafından online anket neticesinde elde edilmiştir. Verilerin toplanması aşamasında rastlantısal örnekleme metodu tercih edilmiştir. Süre kısıtından dolayı bundan daha çok sayıda kişiye ulaşılamamıştır.

Verilerin Analizi

Toplanan veriler SPSS programında araştırmanın problemine kuramsal ya da pratik açıdan çözüm önerileri sunacak şekilde işlenmiş, çözümlenmiş ve yorumlanarak öneriler getirilmiştir. Betimsel istatistikler yapılarak ifadeler verilen cevapların ortalama ve standart sapmaları belirlenmiştir. Verilen cevapların demografik faktörlere göre değişimini belirlemek amacıyla t-testi ve tek yönlü Anova analizi yapılmıştır. Farklılığı test etmek amacıyla Post Hoc testlerine bakılmıştır.

BULGULAR

Uygulanan anketin sonuçlarını değerlendirmek için öncelikle katılımcıların demografik faktörlerine ilişkin bulgular belirlenmiştir. Betimsel istatistikler yapılarak ifadeler verilen cevapların ortalama ve standart sapmaları belirlenmiştir. Verilen cevapların demografik faktörlere göre değişimini belirlemek amacıyla t-testi ve tek yönlü Anova analizi yapılmıştır. Farklılığı test etmek amacıyla Post Hoc testlerine bakılmıştır.

Betimsel İstatistikler

Katılımcıların ifadelerine verdikleri cevaplara ilişkin ortalama ve standart sapmalar Tablo 3.'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların İfadelerine Verdikleri Cevaplara İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar

İfadeler	N	Ort.	Ss
1 Başarılı olan öğretmenler maddi ya da manevi olarak ödüllendirilir.	111	2,46	1,333
2 Öğretmenlerin görevle ilgili yaptığı hatalar, hoşgörü ile karşılanır.	111	2,19	1,164
3 Programla ilgili yenilik ve değişimler, öğretmenlerce kolayca kabul edilir.	111	3,65	,931
4 Okulda her öğretmen görevini sıkı, kontrolden uzak bir ortamda yapar.	111	2,31	,922
5 Okulda yeni gelen bir öğretmen, kısa sürede dershaneye ve diğer öğretmenlere alışır.	111	3,41	1,275
6 Okul personeli arasında karşılıklı bir dostluk ve güven hakimdir.	111	3,50	,862
7 Okul yönetimi öğretmenlerin mesleki gelişimi için her türlü desteği sağlar.	111	3,43	1,032
8 Okulun başarılı olması için herkes üzerine düşeni yapar.	111	3,69	1,016
9 Okuldaki her öğrenmen görevle ilgili sorumluluk almaktan kaçınmaz.	111	3,23	1,035
10 Okulda, sonuçlardan çok, formalite, prosedür ve kurallara önem verilir.	111	2,88	1,189
11 Öğretmenler, okulun amaçlarını kolayca anlayıp yorumlamaktadır.	111	3,70	1,050
12 Okul, aile, toplum ve iş dünyasının beklentilerini karşılamaktadır.	111	2,80	1,007
13 Okulda çalışan öğretmenler arasında mesleki konularda yarışma vardır.	111	2,58	,968
14 Okul Yönetimi öğretmenlerin görevleriyle ilgili konularda yaşadıkları sorunların çözümü için her türlü yardımı sağlar.	111	3,62	,954
15 Okulda çalışan öğretmenler arasında iyi bir yardımlaşma ve işbirliği alışkanlığı vardır.	111	3,54	1,016
16 Okuldaki değerler, aile ve toplumda egemen değerlerle benzerlik gösterir.	111	3,85	1,020
17 Okul yönetimi, öğretmenin göreviyle olduğu kadar sosyal yaşantısıyla da ilgilenir.	111	2,76	1,169
18 Öğretmenler, okulla ilgili düşüncelerini çekinmeden açıklayabilirler.	111	3,56	,997

Katılımcıların örgütsel sessizlik algılarını ölçmeye yönelik kendilerine yöneltilen ifadelerine verdikleri yanıtların en yüksek ve en düşük ortalamaya sahip 5 ifade yorumlanmıştır. En yüksek ortalamaya sahip ifadeler sırasıyla “ Okuldaki değerler, aile ve toplumda egemen değerlerle benzerlik gösterir.” ($\bar{X}=3,85$), “ Öğretmenler, okulun amaçlarını kolayca anlayıp yorumlamaktadır.” ($\bar{X}=3,70$), “Okulun başarılı olması için herkes üzerine düşeni yapar.” ($\bar{X}=3,69$), “Programla ilgili yenilik ve değişimler, öğretmenlerce kolayca kabul edilir.” ($\bar{X}=3,65$) ve “Okul Yönetimi öğretmenlerin görevleriyle ilgili konularda yaşadıkları sorunların çözümü için her türlü yardımı sağlar” ($\bar{X}=3,62$) şeklinde olmuştur. Öğretmenlerin en yüksek puan verdikleri ifadeler incelendiğinde, okul okulda görev yapan öğretmenlerin ve yöneticilerin üstlerine düşenleri yaptıklarını, değişimlere öğretmenleri kolay bir şekilde adapte olduklarını ve toplumun değerleri ile okulun değerlerinin benzerlik gösterdiklerini göstermektedir. En düşük ortalamaya sahip ifadeler sırasıyla “Öğretmenlerin görevle ilgili yaptığı hatalar, hoşgörü ile karşılanır.” ($\bar{X}=2,19$), “Okulda her öğretmen görevini sıkı, kontrolden uzak bir ortamda yapar.” ($\bar{X}=2,31$), “Başarılı olan öğretmenler maddi ya da manevi olarak ödüllendirilir.” ($\bar{X}=2,46$), “Okulda çalışan öğretmenler arasında mesleki konularda yarışma vardır.” ($\bar{X}=2,58$) ve “Okul yönetimi, öğretmenin göreviyle olduğu kadar sosyal yaşantısıyla da ilgilenir.” ($\bar{X}=2,76$) şeklinde olmuştur. Öğretmenlerin en düşük puan verdikleri ortalamalar incelendiğinde, hataların anlayışla karşılanmadığı, okuldaki kontrollerin sıkı olduğu, öğretmenlerin başarılarını ödüllendirilmediği ve okul yönetiminin öğretmenlerin sosyal yaşamları ile ilgilenmediği göstermektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Yaşlarına Göre Anova Analizi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Okul Ortamı	Gruplar arası	1,643	3	,548	1,762	,159
	Grup içi	33,267	107	,311		
	Toplam	34,910	110			
Duygu	Gruplar arası	4,072	3	1,357	4,005	,010
	Grup içi	36,260	107	,339		
	Toplam	40,332	110			
Sessizliğin Kaynağı	Gruplar arası	,666	3	,222	,917	,435
	Grup içi	25,893	107	,242		
	Toplam	26,559	110			
Yönetici	Gruplar arası	1,311	3	,437	1,368	,257
	Grup içi	34,181	107	,319		
	Toplam	35,491	110			
İzolasyon	Gruplar arası	1,510	3	,503	1,002	,395
	Grup içi	53,721	107	,502		
	Toplam	55,231	110			

Katılımcıların yaşlarına göre faktörler açısından anlamlı bir farklılık Örgütsel Sessizlik Ölçeği Duygu Faktörü ($p<0,05$) için bulunmuştur. Anova tablosundan da anlaşılabacağı üzere Okul Ortamı, Sessizliğin Kaynağı, Yönetici ve İzolasyon Faktörleri için %95 güven aralığında $p>0,05$ 'tir.

Duygu Faktörü öğretmenlerin yaşlarına göre verilen cevapların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Bu farkı anlamak için post hoc

testlerinden Tukey testi incelenmiştir. 20-30 ve 31-40 yaş arası olan çalışanlarla 51 yaş ve üzerinde yaşı olan çalışan öğretmenlerin verdikleri cevaplar birbirinden farklıdır. 51 yaşın üzerindeki çalışanlar 20-30 ve 31-40 yaş arası olan öğretmenlere göre duygu faktöründe daha olumsuz yönde görüş bildirmişlerdir. 51 yaşın üzerindeki çalışanlar 20-30 ve 31-40 yaş arası olan öğretmenlere göre okuldaki dostluğun ve okul yönetiminin desteğinin daha az olduğuna inanmaktadırlar.

Tablo 5. Katılımcıların Cinsiyetine İlişkin T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ort.	Ss	t	P
Okul Ortamı	Erkek	66	2,6477	,55118	-,072	,943
	Kadın	45	2,6556	,58700		
Duygu	Erkek	66	3,3485	,58597	-2,118	,036
	Kadın	45	3,5926	,61088		
Sessizliğin Kaynağı	Erkek	66	3,3030	,50504	1,038	,301
	Kadın	45	3,2044	,46999		
Yönetici	Erkek	66	3,2323	,59332	-,311	,756
	Kadın	45	3,2667	,53466		
İzolasyon	Erkek	66	3,4949	,69490	1,962	,052
	Kadın	45	3,2296	,70647		

Katılımcıların cinsiyetine göre faktörler açısından anlamlı bir farklılık Örgütsel Sessizlik Ölçeği Duygu Faktörü ($p<0,05$) için bulunmuştur. Okul Ortamı, Sessizliğin Kaynağı, Yönetici ve İzolasyon Faktörleri için %95 güven aralığında $p>0,05$ 'tir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin örgütsel sessizlik ölçeğindeki ifadelerine verdikleri cevaplar

öğretmenlerin cinsiyetlerine duygu faktöründe farklılaşmıştır. Öğretmenlerin örgütsel sessizlik konusundaki görüşleri kadın ya da erkek olma durumlarına göre değişiklik göstermiştir. Kadın öğretmenler duygu faktöründe erkek öğretmenlere göre daha olumsuz algıya sahiptir. Kadın öğretmenler erkek öğretmenlere göre okuldaki dostluğun ve okul yönetiminin desteğinin daha az olduğuna inanmaktadırlar.

Tablo 6. Katılımcıların Medeni Durumlarına İlişkin T-Testi Sonuçları

	Medeni Durum	N	Ort.	Ss	t	P
Okul Ortamı	Evli	51	2,6029	,55267	-,826	,411
	Bekar	60	2,6917	,57373		
Duygu	Evli	51	3,5817	,58819	2,190	,031
	Bekar	60	3,3333	,60132		
Sessizliğin Kaynağı	Evli	51	3,3255	,48326	1,237	,219
	Bekar	60	3,2100	,49598		
Yönetici	Evli	51	3,2549	,62035	,147	,883
	Bekar	60	3,2389	,52469		
İzolasyon	Evli	51	3,4183	,74489	,422	,674
	Bekar	60	3,3611	,68145		

Katılımcıların medeni durumlarına göre faktörler açısından anlamlı bir farklılık Örgütsel Sessizlik Ölçeği Duygu Faktörü ($p<0,05$) için bulunmuştur. Okul Ortamı, Sessizliğin Kaynağı, Yönetici ve İzolasyon Faktörleri için anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. %95 güven aralığında $p>0,05$ 'tir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin örgütsel sessizlik ölçeğindeki ifadelerine verdikleri cevaplar öğretmenlerin medeni durumlarına duygu faktöründe farklılaşmıştır. Öğretmenlerin örgütsel sessizlik konusundaki görüşleri evli ya da bekar olma durumlarına göre değişiklik göstermiştir. Evli öğretmenler duygu faktöründe bekar öğretmenlere göre daha olumsuz algıya sahiptir. Evli öğretmenler bekar öğretmenlere göre okuldaki dostluğun ve okul yönetiminin desteğinin daha az olduğuna inanmaktadırlar.

Tablo 7. Katılımcıların Çalıştıkları Okuldaki Tecrübelerine Göre Anova Analizi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Okul Ortamı	Gruplar arası	1,441	4	,360	1,141	,341
	Grup içi	33,469	106	,316		
	Toplam	34,910	110			
Duygu	Gruplar arası	4,012	4	1,003	2,927	,024
	Grup içi	36,321	106	,343		
	Toplam	40,332	110			
Sessizliğin Kaynağı	Gruplar arası	1,118	4	,279	1,164	,331
	Grup içi	25,441	106	,240		
	Toplam	26,559	110			
Yönetici	Gruplar arası	,125	4	,031	,094	,984
	Grup içi	35,366	106	,334		
	Toplam	35,491	110			
İzolasyon	Gruplar arası	3,410	4	,853	1,744	,146
	Grup içi	51,821	106	,489		
	Toplam	55,231	110			

Katılımcıların çalıştıkları okuldaki tecrübelerine göre faktörler açısından anlamlı bir farklılık Örgütsel Sessizlik Ölçeği Duygu Faktörü ($p<0,05$) için bulunmuştur. Anova tablosundan da anlaşılacağı üzere Okul Ortamı, Sessizliğin Kaynağı, Yönetici ve İzolasyon Faktörleri için %95 güven aralığında $p>0,05$ 'tir.

Öğretmenlerin çalıştıkları okuldaki tecrübelerine göre verilen cevapların ortalamaları arasında Duygu Faktörü boyutunda anlamlı bir farklılık vardır. Bu farkı anlamak için post hoc testlerinden Tukey testi incelenmiştir. 6-10 yıl arası aynı okulda çalışanlarla 16 yıl ve üzerinde aynı okulda çalışan öğretmenlerin verdikleri cevaplar birbirinden farklıdır. 16 yıl ve üzerinde çalışanlar 6-10 yıl arasında çalışan öğretmenlere göre duygu faktöründe daha olumsuz yönde görüş bildirmişlerdir. 16 yıl ve üzerinde aynı okulda çalışan öğretmenler 6-10 yıl arasında aynı okulda çalışan öğretmenlere göre okuldaki dostluğun ve okul yönetiminin desteğinin daha az olduğuna inanmaktadırlar.

Tablo 8. Katılımcıların İş Hayatındaki Toplam Tecrübelerine Göre Anova Analizi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Okul Ortamı	Gruplar arası	,498	4	,124	,383	,820
	Grup içi	34,412	106	,325		
	Toplam	34,910	110			
Duygu	Gruplar arası	5,136	4	1,284	3,867	,006
	Grup içi	35,196	106	,332		
	Toplam	40,332	110			
Sessizliğin Kaynağı	Gruplar arası	1,734	4	,433	1,851	,125
	Grup içi	24,825	106	,234		
	Toplam	26,559	110			
Yönetici	Gruplar arası	1,480	4	,370	1,153	,336
	Grup içi	34,011	106	,321		
	Toplam	35,491	110			
İzolasyon	Gruplar arası	,716	4	,179	,348	,845
	Grup içi	54,515	106	,514		
	Toplam	55,231	110			

Katılımcıların iş hayatındaki toplam tecrübelerine göre faktörler açısından anlamlı bir farklılık Örgütsel Sessizlik Ölçeği Duygu Faktörü ($p<0,05$) için bulunmuştur. Anova tablosundan da anlaşılacağı üzere Okul Ortamı, Sessizliğin Kaynağı, Yönetici ve İzolasyon Faktörleri için %95 güven aralığında $p>0,05$ 'tir. Analiz sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Öğretmenlerin iş hayatındaki toplam tecrübelerine göre verilen cevapların ortalamaları arasında anlamlı Duygu Faktörü boyutunda anlamlı bir farklılık vardır. Bu farkı anlamak için post hoc testlerinden Tukey testi incelenmiştir. 6-10 yıl arası toplam iş tecrübesi olan çalışanlarla 16 yıl ve üzerinde toplam iş tecrübesi olan öğretmenlerin verdikleri cevaplar birbirinden farklıdır. 16 yıl ve üzerinde toplam iş tecrübesi olan çalışanlar 6-10 yıl arasında toplam iş tecrübesi olan öğretmenlere göre duygu faktöründe daha olumsuz yönde görüş bildirmişlerdir. 16 yıl ve üzerinde toplam iş tecrübesi olanlar 6-10 yıl arasında toplam iş tecrübesi olan öğretmenlere göre okuldaki dostluğun ve okul yönetiminin desteğinin daha az olduğuna inanmaktadırlar.

SONUÇ

Yapılan betimsel analizler ile katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler değerlendirilmiştir. Yaş grupları bakımında araştırmada en fazla 31-40 yaş arası öğretmenler yer almıştır. Araştırmaya katılan Kadın katılımcı sayısı erkek katılımcı sayısından fazladır. Katılımcıların medeni durumlarına göre bekar katılımcı sayısı evli katılımcı sayısından fazladır. Araştırmaya en fazla katılımcı aynı okulda 6-10 yıl arası çalışan öğretmenlerden en az katılımcı ise 1-5 yıl arası çalışan oluşmuştur. İş hayatlarındaki tecrübe sürelerine göre en fazla katılımcı 11-15 yıl mesleki tecrübeye sahip öğretmenlerden en az katılımcı ise 1 yıldan az süre çalışan öğretmenlerden oluşmuştur.

Öğretmenlerin en yüksek puan verdikleri ifadeler incelendiğinde, okulda görev yapan öğretmenlerin ve yöneticilerin üstlerine düşenleri yaptıklarını, değişimlere öğretmenleri kolay bir şekilde adapte olduklarını ve toplumun değerleri ile okulun değerlerinin benzerlik gösterdiklerini göstermektedir.

Öğretmenlerin en düşük puan verdikleri ortalamalar incelendiğinde, hataların anlayışla karşılanmadığı, okuldaki kontrollerin sıkı olduğu, öğretmenlerin başarılarını ödüllendirilmediği ve

okul yönetiminin öğretmenlerin sosyal yaşamları ile ilgilenmediği göstermektedir.

Duygu Faktörü öğretmenlerin yaşlarına göre verilen cevapların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Bu farkı anlamak için post hoc testlerinden Tukey testi incelenmiştir. 20-30 ve 31-40 yaş arası olan çalışanlarla 51 yaş ve üzerinde yaşı olan çalışan öğretmenlerin verdikleri cevaplar birbirinden farklıdır. 51 yaşın üzerindeki çalışanlar 20-30 ve 31-40 yaş arası olan öğretmenlere göre duygu faktöründe daha olumsuz yönde görüş bildirmişlerdir. 51 yaşın üzerindeki çalışanlar 20-30 ve 31-40 yaş arası olan öğretmenlere göre okuldaki dostluğun ve okul yönetiminin desteğinin daha az olduğuna inanmaktadırlar.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin örgütsel sessizlik ölçeğindeki ifadelerine verdikleri cevaplar öğretmenlerin cinsiyetlerine duygu faktöründe farklılaşmıştır. Öğretmenlerin örgütsel sessizlik konusundaki görüşleri kadın ya da erkek olma durumlarına göre değişiklik göstermiştir. Kadın öğretmenler duygu faktöründe erkek öğretmenlere göre daha olumsuz algıya sahiptir. Kadın öğretmenler erkek öğretmenlere göre okuldaki dostluğun ve okul yönetiminin desteğinin daha az olduğuna inanmaktadırlar.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin örgütsel sessizlik ölçeğindeki ifadelerine verdikleri cevaplar öğretmenlerin medeni durumlarına duygu faktöründe farklılaşmıştır. Öğretmenlerin örgütsel sessizlik konusundaki görüşleri evli ya da bekar olma durumlarına göre değişiklik göstermiştir. Evli öğretmenler duygu faktöründe bekar öğretmenlere göre daha olumsuz algıya sahiptir. Evli öğretmenler bekar öğretmenlere göre okuldaki dostluğun ve okul yönetiminin desteğinin daha az olduğuna inanmaktadırlar.

6-10 yıl arası aynı okulda çalışanlarla 16 yıl ve üzerinde aynı okulda çalışan öğretmenlerin verdikleri cevaplar birbirinden farklıdır. 16 yıl ve üzerinde çalışanlar 6-10 yıl arasında çalışan öğretmenlere göre duygu faktöründe daha olumsuz yönde görüş bildirmişlerdir. 16 yıl ve üzerinde aynı okulda çalışan öğretmenler 6-10 yıl arasında aynı okulda çalışan öğretmenlere göre okuldaki dostluğun ve okul yönetiminin desteğinin daha az olduğuna inanmaktadırlar.

6-10 yıl arası toplam iş tecrübesi olan çalışanlarla 16 yıl ve üzerinde toplam iş tecrübesi olan öğretmenlerin verdikleri cevaplar birbirinden farklıdır. 16 yıl ve üzerinde toplam iş tecrübesi olan

çalışanlar 6-10 yıl arasında toplam iş tecrübesi olan öğretmenlere göre duygu faktöründe daha olumsuz yönde görüş bildirmişlerdir. 16 yıl ve üzerinde toplam iş tecrübesi olanlar 6-10 yıl arasında toplam iş tecrübesi olan öğretmenlere göre okuldaki dostluğun ve okul yönetiminin desteğinin daha az olduğuna inanmaktadırlar.

Katılımcıların örgütsel sessizlik algılarını ölçmeye yönelik kendilerine yöneltilen ifadelerle verdikleri yanıtların ortalamaları değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin en yüksek puan verdikleri ifadeler incelendiğinde, okul okulda görev yapan öğretmenlerin ve yöneticilerin üstlerine düşenleri yaptıklarını, değişimlere öğretmenleri kolay bir şekilde adapte olduklarını ve toplumun değerleri ile okulun değerlerinin benzerlik gösterdiklerini göstermektedir. Öğretmenlerin en düşük puan verdikleri ortalamalar incelendiğinde, hataların anlayışla karşılanmadığı, okuldaki kontrollerin sıkı olduğu, öğretmenlerin başarılarını ödüllendirilmediği ve okul yönetiminin öğretmenlerin sosyal yaşamları ile ilgilenmediği göstermektedir.

TARTIŞMA

Katılımcıların Örgütsel Sessizlik Ölçeğinin geneline yönelik algıları orta düzeyde bulunmuştur. Bu durum, öğretmenlerin örgütsel konularda fikirlerini beyan etmekten çekindiklerini, yöneticiler tarafından kararlara katılımlarının sağlanmadığını ve bu nedenle bazen sessiz kalmayı tercih ettiklerini göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin örgütsel sessizlik ölçeğindeki ifadelerle verdikleri yanıtların öğretmenlerin demografik değişkenlerine göre farklılaşma durumları test edilmiştir. Katılımcıların yaşlarına göre faktörler açısından anlamlı bir farklılık Örgütsel Sessizlik Ölçeği Duygu Faktörü için bulunmuştur. 51 yaşın üzerindeki çalışanlar 20-30 ve 31-40 yaş arası olan öğretmenlere göre okuldaki dostluğun ve okul yönetiminin desteğinin daha az olduğuna inanmaktadırlar. Yarmacı (2018) "İş Görenlerin Örgütsel Dışlanma Algılarının Örgütsel Sessizlik ve Olumsuz Durumları Bildirme Eğilimlerine Etkisi: Otel işletmeleri Örneği" adlı çalışmada örgütsel sessizlik davranışı ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Afşar (2012), Özdemir ve Uğur (2013) ile Kahveci ve Demirtaş (2013) tarafından yapılan çalışmalarda örgütsel sessizlik ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Katılımcıların cinsiyetine göre faktörler açısından anlamlı bir farklılık Örgütsel Sessizlik Ölçeği Duygu Faktörü için bulunmuştur. Kadın öğretmenler erkek öğretmenlere göre okuldaki dostluğun ve okul yönetiminin desteğinin daha az olduğuna inanmaktadırlar. LePine ve Van Dyne (1998) yaptıkları çalışmada erkeklerin düşüncelerini ifade ederken daha rahat olduklarını kadınların erkeklerin varlığında daha az konuştuklarını ortaya koymuştur. Benzer şekilde Kahveci (2010) ve Alioğulları (2012) tarafından yapılan çalışmalarda kadınların erkeklere oranla daha fazla sessiz kaldıkları ve problemleri daha az dillendirdikleri sonucuna varmışlardır.

Katılımcıların medeni durumlarına göre faktörler açısından anlamlı bir farklılık Örgütsel Sessizlik Ölçeği Duygu Faktörü için bulunmuştur. Evli öğretmenler bekar öğretmenlere göre okuldaki dostluğun ve okul yönetiminin desteğinin daha az olduğuna inanmaktadırlar. Örgütsel sessizlik ölçeğinin genelinde medeni durum değişkeni algılar arasında anlamlı bir farklılığa neden olmamıştır. Yarmacı (2018) çalışmasında örgütsel sessizlik ile medeni durum değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Aydın (2016) ise yaptığı çalışmada örgütsel sessizlik ile medeni durum değişkeni arasında Sessizliğin Kaynağı ve Duygu boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmazken, Yönetici, İzolasyon ve Okul Ortamı boyutlarında anlamlı farklılıklar bulmuştur.

Katılımcıların çalıştıkları okuldaki tecrübelerine göre faktörler açısından anlamlı bir farklılık Örgütsel Sessizlik Ölçeği Duygu Faktörü için bulunmuştur. 16 yıl ve üzerinde aynı okulda çalışan öğretmenler 6-10 yıl arasında aynı okulda çalışan öğretmenlere göre okuldaki dostluğun ve okul yönetiminin desteğinin daha az olduğuna inanmaktadırlar. Katılımcıların iş hayatındaki toplam tecrübelerine göre faktörler açısından anlamlı bir farklılık Örgütsel Sessizlik Ölçeği Duygu Faktörü için bulunmuştur. 16 yıl ve üzerinde toplam iş tecrübesi olanlar 6-10 yıl arasında toplam iş tecrübesi olan öğretmenlere göre okuldaki dostluğun ve okul yönetiminin desteğinin daha az olduğuna inanmaktadırlar. Örgütsel Sessizlik Ölçeğinin genelinde mesleki kıdem algılar arasında anlamlı düzeyde farklılıklara neden olmamıştır. Özdemir ve Uğur (2013) kamu ve özel sektör çalışanları üzerine yaptığı araştırmasında benzer sonuca ulaşmış ve örgütsel sessizlik algıları ile mesleki kıdem değişkeni arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamamıştır. Bu durum her iki çalışmanın bulgularının birbirini destekler nitelikte olduğunu göstermektedir. Öte yandan Algın (2014) ise

çalışmasında örgütsel sessizlik ile mesleki kıdem değişkeni arasında anlamlı farklılık olduğunu ve 1-5 yıl arası kıdeme sahip öğretmen elemanlarının hizmet süresi fazla olanlara göre daha fazla sessizlik davranışı gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır.

Öneriler

Öğretmenlerin en yüksek puan verdikleri ifadeler incelendiğinde, okulda görev yapan öğretmenlerin ve yöneticilerin üstlerine düşenleri yaptıklarını, değişimlere öğretmenleri kolay bir şekilde adapte olduklarını ve toplumun değerleri ile okulun değerlerinin benzerlik gösterdiklerini göstermektedir. Bu kapsamda öğretmenlerin değişime kolay adapte olabilen bir yapısının olduğu ve bu nedenle okul değerleri ile örtüşen değişim programları yapılarak bu yönde yeni açılımlar yapmaları önerilebilir. Öğretmenlerin başarılarının desteklenmesi, görüşlerine değer verilmesi, takdir edilmeleri, cesaretlendirilmeleri neticesinde sessizlik davranışları gösterme düzeyleri artmaktadır.

Öğretmenlerin en düşük puan verdikleri ortalamalar incelendiğinde, hataların anlayışla karşılanmadığı, okuldaki kontrollerin sıkı olduğu, öğretmenlerin başarılarını ödüllendirilmediği ve okul yönetiminin öğretmenlerin sosyal yaşamları ile ilgilenmediği göstermektedir. Bu kapsamda öğretmenlerin hatalarının daha anlayışla karşılandığı bir yönetim biçimi belirlenebilir.

KAYNAKLAR

1. Alioğulları, Z. D. (2012). Örgütsel sessizlik ve örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki: Bir uygulama. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
2. Algın, İ. (2014). Üniversitelerde örgütsel sessizlik. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
3. Alparslan, A. M. (2010). Örgütsel sessizlik iklimi ve işgören sessizlik davranışları arasındaki etkileşim: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi öğretim elemanları üzerinde bir araştırma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
4. Acaray, A. (2014). Örgüt kültürü, örgütsel sessizlik ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkilerin incelenmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
5. Acaray, A., Çekmecelioğlu, H. G. ve Akturan, A. (2015). Örgüt kültürü ile örgütsel sessizlik arasındaki ilişkinin incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 32, 139-157.
6. Afşar, L. (2013). Örgütsel Sessizlik ve Örgütsel Güven İlişkisi: Konuya İlişkin Bir Araştırma. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
7. Akgündüz, S. (2006). Örgütsel Stres Kaynaklarının Çalışanların İş Tatmini Üzerindeki Etkisi ve Banka Çalışanları İçin Yapılan Bir Araştırma. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.
8. Aktaş, H. ve Şimşek, E. (2015). Bireylerin örgütsel sessizlik tutumlarında iş doymu ve duygusal tükenmişlik algılarının rolü, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 11(24), 205-230.
9. Can, E. (2016). Örgütsel sessizlik ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
10. Çalik, A., & Naktiyok, A. (2018). Nepotizmin Örgütsel Sessizliğe Etkisinde Öz Yeterlilik Algısının Rolü: Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *Ege Academic Review*, 18(3).
11. Çimen, B., & Karadağ, E. (2019). Ruhsal Liderlik, Örgüt Kültürü, Örgütsel Sessizlik ve Okulun Akademik Başarısı. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 25(1), 1-100.
12. Demir, E., & Cömert, M. (2019). Ortaokul Öğretmenlerinin Örgütsel Sessizlik Algıları. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (49), 148-165.
13. Demirtaş, Z. ve Kahveci, G. (2013). Öğretmenler için örgütsel sessizlik ölçeği geliştirme çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(43), s.167-182.
14. Erenler, E. (2010). Çalışanlarda sessizlik davranışının bazı kişisel ve örgütsel özelliklerle ilişkisi: Turizm sektöründe bir alan araştırması. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
15. Erol, G. (2012). Liderlik tarzları ve örgütsel sessizlik ilişkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
16. Güngör, S. K., ve Potuk, A. (2018). Öğretmenlerin mobbing, örgütsel adalet ve örgütsel sessizlik algıları ve aralarındaki ilişki. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 33(3), 723-742.
17. Moçoşoğlu, B., ve Kaya, A. (2018). Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerin Örgütsel Sessizlik ile Örgütsel Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişki: Şanlıurfa İli Örneği. *Harran Maarif Dergisi*, 3(1), 52-70.
18. Özdemir, L. ve Uğur, S.S. (2013). Çalışanların örgütsel ses ve sessizlik algılarının demografik nitelikler açısından değerlendirilmesi: kamu ve özel sektörde bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(1), s.257-281.
19. Timuroğlu, M. K., ve Alioğulları, E. (2019). Örgütsel Güvenin Örgütsel Sessizlik Üzerindeki Etkisi: Erzurum İli Araştırma Görevlileri Üzerine Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(1), 243-264.
20. Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.

Amatör Futbolcuların Antrenörlerde Bulunmasını İstedikleri Liderlik Tarzlarının Tespiti*

Arif ÖZSARI^{1A}, Turgut KAPLAN^{2B}

¹Spor Yöneticisi, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü/Osmaniye/Türkiye

²Selçuk Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Bölümü Konya/Türkiye

Address Correspondence to Arif ÖZSARI: e-mail: arifozsari@hotmail.com

*Bu çalışma, Amatör Futbolcuların Antrenörlerde Bulunmasını İstedikleri Liderlik Tarzlarının Tespiti (Konya İl Örneği) isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

A:Orcid ID: 0000-0002-4753-8049 B:Orcid ID: 0000-0002-6150-5235

Özet

Bu araştırma ile amatör futbolcuların antrenörlerde bulunmasını istedikleri liderlik tarzlarının tespiti amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini Konya ilinde ve çevre ilçelerinde faaliyet gösteren amatör futbol kulüplerinin futbolcuları oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise bu futbolcular içerisinde kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden süper amatör lig, birinci amatör lig ve ikinci amatör ligde mücadele eden (yaş ort=19.34 ± Std.Sp.= 4.58) 442 amatör futbolcu oluşturmaktadır. Amatör futbolcuların antrenörlerde bulunmasını istedikleri liderlik tarzlarının tespitine yönelik yapılan bu çalışmada sonuç olarak; araştırmaya katılan lise düzeyindeki amatör futbolcuların açıklayıcı-ödüllendirici davranış özelliği gösteren lider antrenörlük tarzını diğer antrenörlük tarzlarına göre anlamlı düzeyde benimsedikleri; demokratik davranış tarzını sporculuk süresi daha az olan futbolcuların, sporculuk süresi daha çok olan futbolculara göre daha fazla benimsedikleri, eğitici destekleyici davranış tarzını ise orta saha oyuncularının, defans ve forvet oyuncularına daha fazla benimsedikleri tespit edilmiştir. Bu bulguların yanı sıra eğitici-öğretici lider antrenör tarzının, diğer tarzlara göre çalışılan boyutların hepsinde rakamsal olarak daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Futbolcular, Antrenör, Liderlik Tarzları.

Detection of The Leadership Styles That Amateur Football Players Want to Have In Coaches

Abstract

With this research, it is aimed to determine the leadership styles that amateur football players want to be found in coaches. With this research, it is aimed to determine the leadership styles that amateur football players want to have in their coaches. The universe of the research consisted of football players of amateur football clubs operating in Konya and its surrounding districts. The sample group consists of 442 amateur football players (age mean=19.34 ± Std.Sp.= 4.58) who are competing in the super amateur league, the first amateur league and the second amateur league, who were selected by convenience sampling method among these footballers and voluntarily accepted to participate in the research. As a result of this study, that the amateur football players at the high school level who participated in the research adopted the leader coaching style, which shows explanatory-rewarding behavior, at a significant level compared to other coaching styles; It has been determined that the football players who have less time to play sports adopt the democratic behavior style more than the players who have more time to play, while the midfielders, defenders and strikers adopt the educational-supportive behavior style more. In addition to these findings, it was found that the trainer-instructor-leader trainer style was numerically higher than the other styles in all of the studied dimensions.

Key words: Football players, Coach, Leadership Behaviors.

GİRİŞ

Liderlik kavramını tanımlamak her ne kadar zor olsa da, bu kavramın tatmin edici bir tanımlamaya ihtiyaç vardır (Silva, 2016). İnsanlığın var olduğu zamandan günümüze kadar geçen yaşam mücadelesinde toplumların sosyal yapısında ve en küçük insan gruplarında kişisel özellikleriyle insanları etkileyenler diğer bireylerden bir adım öne çıkmışlardır. Bu bireyler yüzyıllar boyu etkileşim içinde oldukları toplumları belli hedefler etrafında toplayıp başarıya götürmüşlerdir. Zaman geçtikçe özellikleriyle farklı konumda bulunan kişilere "Lider" denilmeye başlamıştır (Eren, 1998). Higgs liderliği kurumsal vizyon ve stratejik istikamet belirleme, vizyonun çalışanlarına ve müşterilere aktarılması, çalışanların kurumsal amaca odaklanması ve söz konusu amacın gerçekleşmesine yönelik

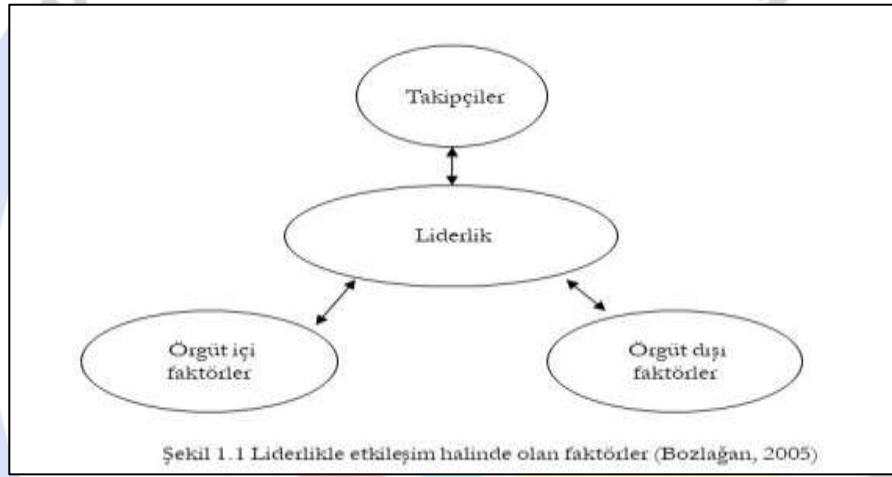
örgütlenmenin sağlanması süreci biçiminde tanımlamıştır (Higgs, 2002). Bu özelliklerin yanına liderin takımla birlikte hareket ederek takımın bir parçası olma yolundaki gösterdikleri duyarlılıkları da ekleyebiliriz (Özsarı, 2021).

Liderlik Özellikleri

Liderlik bir süreç olarak kendini farklı ve özgün kılan çeşitli özelliklere sahiptir. Bu özellikler şu şekilde sıralanmıştır:

Liderlik çok yönlü bir etkileşim sürecidir:

Bir süreç olarak liderlik, takipçiler ile örgüt içi ve örgüt dışı faaliyetlerle ilişkilidir. Bu nedenle liderlerin tutum ve davranışları yalnızca kendi varsayım, inanç değerlerinin etkisi altında değil ama aynı zamanda örgüt içi ve dışı birçok faktörün etkisi altındadır (Block, 2003).

Şekil 1.1 Liderlikle etkileşim halinde olan faktörler (Bozlağan, 2005)

Liderlik sürecinde takipçiler aktif katılımcı konumundadırlar:

Çağdaş yönetim düşüncesi aktif katılıma dayanır. Çalışanların her birinin potansiyelinden etkin bir biçimde yararlanmak gerekmektedir. Bunun için çalışanların yönetim faaliyetlerine kendilerini ilgilendirdiği ölçüde katılmaları örgütsel amaçların gerçekleştirilmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

Liderlik iknaya dayalı davranışlar içerir:

Liderlik belirli bir amacı gerçekleştirmeye yönelik süreçtir. Söz konusu amaca ulaşılması takipçilerin yüksek düzeyde motive edilmeleri ile olanaklıdır. Bu durum ise takipçilerinin bu konuda ikna edilmelerini gerektirir. Dolayısıyla ikna etme yeteneği liderlerin önemli bir özelliğidir.

Lider değişim ve dönüşümü amaçlar:

Liderliğin var oluş nedenini değişim ve dönüşümdür. Statükonun bulunduğu yerde liderlikten değil yöneticilikten söz edilebilir.

Ortak bir misyona yönelik karşılıklı amaç ve hedefler geliştirilmiştir:

Liderlik karşılıklı bir süreçtir. Örgütsel vizyonun yanı sıra gerek lider ve gerekse takipçiler birçok amaç ve hedeflere sahiptir. Liderlik örgütsel vizyonla birlikte amaç ve hedeflerinde gerçekleştirilmesi düşüncesine dayanır (Bozlağan, 2005).

Liderlik ve Antrenörlük

İyi bir lider örgüt üyelerinin kapasitelerini maksimum kullanmaları için ortam oluşturmak ve üyeleri motive etmek zorundadır. Takım sporları ya da bireysel sporlarda antrenör aynı zamanda iyi bir lider ve motive edici olmak zorundadır. Bu yüzden bir lider olarak antrenör insan psikolojisi ve onun beşeri ilişkilerini anlamak zorundadır (Biçer, 1994).

Lider bir antrenör kendi davranışlarını da izler. Başkasının davranışını değiştirirken kendi davranışını da değiştirmeye hazırdır. Üst düzey yöneticilerin çoğu rekabetçi, yargılayıcı, iş sonuçlarına odaklanmış sabırsız kişilerdir. Oysa antrenör rekabetçi değil eğitici bir rol benimsemeli,

yargılamak için değil anlamak için gözlemeli ve eleştirmelidir. Antrenörler de bu ihtiyaç karşısında istenilen takımın başına geçebilmektedirler (Bozkurt,1998).

Bir lider olarak antrenörler ile ilgili yapılan çeşitli araştırmalar sonuçlarına dayanılarak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir (Donuk, 2007):

Bütün başarılı liderlerin birbirlerinden ayrı özellikleri bulunmaktadır. Antrenörler bazı liderlerle veya meslektaşları ile birtakım özellikleri taşımadıkları için kaygılanmamalıdır.

Liderlik davranışları sonradan öğrenilip geliştirilebilir. Antrenörler başarılı liderlerde gördükleri ve sahip olmak istedikleri bu özellikleri öğrenebilirler.

Antrenörlerle sporcu arasındaki karşılıklı etkileşimin kalitesi takımın başarısı için oldukça önemlidir. Bu nedenle sporcu ile antrenör arasındaki karşılıklı etkileşimi geliştirmede en etkili yol başarılı iletişim becerilerine sahip olmaktır (Cox, 1999).

Bu araştırma ile amatör futbolcuların antrenörlerde bulunmasını istedikleri liderlik tarzlarının tespiti amaçlanmıştır. Araştırma bulgularının ilgili yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada verileri toplamak amacıyla tarama modeli kullanılmıştır.

Araştırma Grubu

Amatör Futbolcuların Antrenörlerde Bulunmasını İstedikleri Liderlik Tarzlarının Tespiti konulu projenin Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 09.09.2008 gün ve 586/8908 sayılı kararıyla tez olarak hazırlanması için oy birliğiyle karar alınmıştır. Araştırmanın evrenini

Konya ilinde ve çevre ilçelerinde faaliyet gösteren amatör futbol kulüplerinin futbolcuları oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise bu futbolcular içerisinde kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden süper amatör lig, birinci amatör lig ve ikinci amatör ligde mücadele eden 442 amatör futbolcu oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Spor İçin Liderlik Ölçeği (LSS): Chelladurai ve Saleh (1980) tarafından geliştirilen ve 40 maddeden oluşan Spor İçin Liderlik Ölçeği her branştaki ve her düzeydeki sporculara uygulanabilmektedir. Ölçek, Güngörmüş, Gürbüz ve Yenel (2006) Türkçe'ye çevrilmiştir. Yapılan faktör analizi sonuçlarına göre orijinal çalışmada yer alan 5 faktörlü yapının aksine ölçeğin Türkçe versiyonunda toplam 34 madde ve 4 faktörlü yapının ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Analiz sonucunda ortaya çıkan 4 faktörlü yapı ise şu şekilde ifade edilebilir: a-) Eğitici ve Destekleyici Davranış (12 madde : 8,5,7,3,17,1,11,20,19,14,13,32). Demokratik Davranış (10 madde: 15,30,2,39,24,9,16,22,29,31). Açıklayıcı ve Ödüllendirici Davranış (7 madde : 28,37,38,23,10,25,26). Otokratik Davranış (5 madde : 40,6,12,27,34).

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde ve hesaplanmış değerlerin bulunmasında istatistik paket program kullanılmıştır. Veriler ortalama ve standart sapma verilerek özetlenmiştir. Normallik sınamasına göre nonparametrik testlerden Mann-whitney U testi ve Kruskal-Wallis H testleri kullanılmıştır. Varyans homojenliğine göre ise Post Hoc Multiple Comparisons testlerinden LSD ve Tukey testleri kullanılmıştır. Bu çalışmanın manidarlığı 0,05 olarak alınmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Araştırmaya katılan futbolcuların eğitim düzeylerine göre antrenörlerinin liderlik özelliklerinin karşılaştırılması.

	Eğitim düzeyi	N	Sıra ortalamaları	Ki-Kare	df	P
Eğitici destekleyici davranış	İlköğretim	71	214,47	3,952	2	0,139
	Lise	280	230,10			
	Üniversite	91	200,53			
Demokratik davranış	İlköğretim	71	205,15	2,301	2	0,317
	Lise	280	228,23			
	Üniversite	91	213,54			
Açıklayıcı ödüllendirici davranış	İlköğretim	71	191,04	12,686	2	0,002* b-a b-c
	Lise	280	237,86			
	Üniversite	91	194,92			
Otokratik davranış	İlköğretim	71	230,34	1,251	2	0,535
	Lise	280	223,27			
	Üniversite	91	209,16			

Araştırmaya katılan futbolcuların eğitim düzeylerine göre antrenörlerinin liderlik özelliklerinin karşılaştırılmasında eğitici-destekleyici davranış, demokratik davranış ve otokratik davranış özellikleri futbolcuların eğitim düzeylerinin ilköğretim, lise ve üniversite olması bakımından anlamlı bir farklılık göstermezken ($p>0.05$), açıklayıcı ödüllendirici davranış özelliği futbolcuların eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0.05$). Açıklayıcı ödüllendirici davranış tipinin eğitim düzeyi bakımından karşılaştırılmasında eğitim düzeyi lise olan futbolcular için elde edilen puanların eğitim düzeyi ilköğretim ve üniversite olan futbolcular için elde edilen puanlardan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p<0.05$).

Tablo 2. Araştırmaya katılan futbolcuların sporculuk deneyimlerine göre antrenörlerinin liderlik özelliklerinin karşılaştırılması.

	Sporculuk deneyimi	N	Sıra ortalamaları	Ki-Kare	df	P
Eğitici destekleyici davranış	1-5 yıl	187	229,02	2,412	3	0,491
	6-10 yıl	188	220,57			
	11-15 yıl	50	208,53			
	16 ve üzeri	17	187,18			
Demokratik davranış	1-5 yıl	187	238,15	9,276	3	0,026* a-c a-d
	6-10 yıl	188	217,86			
	11-15 yıl	50	191,86			
	16 ve üzeri	17	165,82			
Açıklayıcı ödüllendirici davranış	1-5 yıl	187	216,80	5,882	3	0,117
	6-10 yıl	188	231,25			
	11-15 yıl	50	224,64			
	16 ve üzeri	17	156,15			
Otokratik davranış	1-5 yıl	187	218,58	4,825	3	0,185
	6-10 yıl	188	229,11			
	11-15 yıl	50	224,87			
	16 ve üzeri	17	159,59			

Gruplar: a: 1-5 yıl b: 6-10 yıl c: 11-15 yıl d: 16 ve üzeri

Araştırmaya katılan futbolcuların deneyimlerine göre antrenörlerinin liderlik özelliklerinin karşılaştırılmasında, eğitici-destekleyici davranış, açıklayıcı ödüllendirici davranış ve otokratik davranış özellikleri futbolcuların deneyimlerinin 1-5 yıl, 6-10 yıl, 11-15 yıl, 16 yıl ve üzeri olması bakımından anlamlı bir farklılık göstermezken ($p>0.05$), demokratik davranış özelliği bakımından futbolcuların deneyimleri anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0.05$). Demokratik davranış tipinin deneyim bakımından karşılaştırılmasında deneyimi 1-5 yıl arasında olan futbolcular için elde edilen puanların deneyimleri 11-15 yıl arası ve 16 yıl ile daha fazla olan futbolcular için elde edilen puanlardan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p<0.05$).

Tablo 3. Araştırmaya katılan futbolcuların mevkilerine göre antrenörlerinin liderlik özelliklerinin karşılaştırılması.

	Mevki	N	Sıra ortalamaları	Ki-Kare	df	P
Eğitici destekleyici davranış	Kaleci	47	206,74	8,723	3	0,033* c-b c-d
	Defans	189	229,84			
	Orta saha	144	201,74			
	Forvet	62	253,15			
Demokratik davranış	Kaleci	47	205,55	5,814	3	0,121
	Defans	189	228,83			
	Orta saha	144	206,27			
	Forvet	62	246,62			
Açıklayıcı ödüllendirici davranış	Kaleci	47	215,52	4,150	3	0,246
	Defans	189	232,86			
	Orta saha	144	205,34			
	Forvet	62	228,93			
Otokratik davranış	Kaleci	47	225,06	2,160	3	0,540
	Defans	189	230,17			
	Orta saha	144	209,70			
	Forvet	62	219,78			

Araştırmaya katılan futbolcuların mevkilerine göre antrenörlerinin liderlik özelliklerinin karşılaştırılmasında demokratik davranış, açıklayıcı ödüllendirici davranış ve otokratik davranış özellikleri futbolcuların kaleci, defans oyuncusu, orta saha oyuncusu ve forvet oyuncusu olarak oynamaları bakımından anlamlı bir farklılık göstermezken ($p>0,05$), eğitici-destekleyici davranış özelliği futbolcuların mevkilerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($P<0,05$). Eğitici destekleyici davranış tipinin mevkiler bakımından karşılaştırılmasında, orta saha oyuncularını için elde edilen puanların, defans ve forvet oyuncularını için elde edilen puanlardan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p<0,05$).

Tablo 4. Araştırmaya katılan futbolcuların lig seviyesine göre antrenörlerinin liderlik özelliklerinin karşılaştırılması.

	Lig seviyesi	N	Sıra ortalamaları	Ki-Kare	df	P
Eğitici destekleyici davranış	Süper amatör lig	206	223,51	0,476	2	-
	Birinci amatör lig	212	221,47			
	Birinci amatör lig	24	204,5			
Demokratik davranış	Süper amatör lig	206	220,28	0,366	2	-
	Birinci amatör lig	212	224,17			
	Birinci amatör lig	24	208,38			
Açıklayıcı ödüllendirici davranış	Süper amatör lig	206	216,05	0,822	2	-
	Birinci amatör lig	212	227,20			
	Birinci amatör lig	24	217,98			
Otokratik davranış	Süper amatör lig	206	219,97	0,188	2	-
	Birinci amatör lig	212	221,83			
	Birinci amatör lig	24	231,79			

Araştırmaya katılan futbolcuların oynadıkları lig seviyelerine göre, antrenörlerinin liderlik özelliklerinin karşılaştırılmasında, eğitici destekleyici, demokratik davranış, açıklayıcı ödüllendirici davranış ve otokratik davranış özellikleri futbolcuların süper amatör, birinci amatör ve ikinci amatör ligde oynamaları bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Konya il ve ilçelerinde amatör liglerde yer alan 442 amatör futbolcunun katılımıyla yapılan; amatör futbolcuların antrenörlerde bulunmasını istedikleri liderlik tarzlarının tespitini içeren çalışma bulguları güncel literatür bilgileri ışığında tartışılmıştır.

Amatör futbolcuların eğitim düzeylerine göre antrenörlerinin liderlik özelliklerinin karşılaştırılmasında eğitici-destekleyici davranış, demokratik davranış ve otokratik davranış özellikleri futbolcuların eğitim düzeylerinin ilköğretim, lise ve üniversite olması bakımından anlamlı bir farklılık göstermezken; açıklayıcı ödüllendirici davranış özelliği futbolcuların eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Açıklayıcı ödüllendirici davranış tipinin eğitim düzeyi bakımından karşılaştırılmasında eğitim düzeyi lise olan futbolcular için elde edilen puanların, eğitim düzeyi ilköğretim ve üniversite olan futbolcular için elde edilen puanlardan anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur (Tablo 1). Yılmaz (2008) yaptığı araştırmada futbol, voleybol, hentbol, badminton ve güreş branşlarında faaliyet gösteren sporcuların eğitim düzeyine göre antrenörlerinin liderlik özelliklerinin karşılaştırılmasında eğitici-destekleyici, demokratik, otokratik ve açıklayıcı-ödüllendirici davranış özellikleri sporcuların eğitim düzeylerinin ilköğretim, lise ve üniversite olması bakımından anlamlı bir farklılık göstermediğini saptamıştır. Kwon ve Kim (2010) Singapur'da lise çağındaki öğrencilerin katılımlarıyla yürüttükleri bir araştırmaya 80 beden eğitimi öğrencisi ile kano ve atış takımlarında yer alan 79 sporcu-öğrenci olmak üzere toplam 159 karma öğrenci katılım sağlamışlardır. Öğretmen-antrenörün beden eğitimi dersi verdiğinde ve bir grup sporcuya koçluk yaptığında farklı liderlik davranışları sergileyip sergilemediğini tespit etmek amacıyla yapılan bu araştırmada beden eğitimi dersi alan öğrencilerin, okul takımlarındaki sporculara göre daha demokratik karar vermeyi algıladıklarını tespit etmişlerdir.

Araştırmaya katılan futbolcuların deneyimlerine göre antrenörlerinin liderlik özelliklerinin karşılaştırılmasında, eğitici-destekleyici davranış, açıklayıcı ödüllendirici davranış ve otokratik davranış özellikleri futbolcuların deneyimlerinin 1-5 yıl, 6-10 yıl, 11-15 yıl, 16 yıl ve üzeri olması bakımından anlamlı bir farklılık göstermezken, demokratik davranış özelliği bakımından futbolcuların deneyimleri anlamlı bir farklılık göstermektedir. Demokratik davranış tipinin deneyim bakımından karşılaştırılmasında deneyimi

1-5 yıl arasında olan futbolcular için elde edilen puanların deneyimleri 11-15 yıl arası ve 16 yıl ile daha fazla olan futbolcular için elde edilen puanlardan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (Tablo 2). Bu bulgu badminton branşında faaliyet gösteren sporcular için yapılan araştırmanın sonucuyla benzerlik göstermektedir. Badminton branşında faaliyet gösteren sporcuların deneyimlerine göre eğitici-destekleyici, açıklayıcı-ödüllendirici ve otokratik davranış özellikleri bakımından anlamlı bir farklılık görülmezken, demokratik davranış boyutunda anlamlı bir farklılık görülmüştür (Yılmaz, 2008). Özbey ve Ünal (2020) amatör futbolcuların bilişsel esneklik düzeyleri ile antrenör davranışları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında sporcuların antrenörlük davranışları alt boyutları lisanslı sporcu sürelerine göre bir farklılık göstermediğini tespit etmişlerdir. Futbolcuların takım antrenörlerinden liderlik beklentilerinin futbol oynadıkları süreye göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (Kaya ve Zengin, 2019).

Amatör futbolcuların mevkilerine göre antrenörlerinin liderlik özelliklerinin karşılaştırılmasında demokratik davranış, açıklayıcı ödüllendirici davranış ve otokratik davranış özellikleri futbolcuların kaleci, defans oyuncusu, orta saha oyuncusu ve forvet oyuncusu olarak oynamaları bakımından anlamlı bir farklılık göstermezken, eğitici-destekleyici davranış özelliği futbolcuların mevkilerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Eğitici destekleyici davranış tipinin mevkiler bakımından karşılaştırılmasında, orta saha oyuncular için elde edilen puanların, defans ve forvet oyuncuları için elde edilen puanlardan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (Tablo 3). Amatör kümede yapılan bu araştırmada eğitici-destekleyici davranış özelliği orta saha oyuncuları için farklılık gösterirken, Türksoy'un (2008) süper ve I. ligde yaptığı araştırmada açıklayıcı-ödüllendirici davranış özelliği kaleciler için farklılık göstermiştir. Böyle bir farkın ortaya çıkmasının oynanan mevkiden ve lig statüsünden kaynaklandığı düşünülmektedir. Amatör futbolcuların liderlik davranışları puan ortalamalarının sporcuların mevkilerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (Bensiz, 2016). Riemer ve Chelladurai (1995) tarafından bir futbol takımı üzerinde araştırma yapılmıştır; bu araştırmada takımı ofansif ve defansif olarak ikiye ayırmışlardır, araştırma sonucunda defans oyuncularının demokratik davranış özelliğine ilişkin puanlarının anlamlı derecede farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu çalışma ile araştırma sonucumuzun değişkenlik göstermesinin nedeni olarak, araştırmanın sadece bir

takım üzerinde yapılmasının, mevki kavramının ikiye (defansif, ofansif) düşürülmesinin ve ülkeler arası kültürel farklılıkların etkili olduğu düşünülmektedir. Çakıoğlu (2003) üniversitede futbol oynayan sporcular üzerinde bir araştırma yapmıştır. Yapılan araştırmanın sonucunda tüm mevkiler için elde edilen bulgular otokratik davranış özellikleri boyutunda anlamlı bir farklılık göstermiştir. Donuk'un (2006) profesyonel futbolcular üzerinde antrenörlerinin davranışlarını analize yönelik araştırmasında Türkiye profesyonel futbol liglerinde görev yapan antrenörlerin, genel olarak sporcu algılarına göre otokratik bir yapı içerisinde oldukları bilgisine ulaşmıştır. Araştırma sonuçlarında görüldüğü gibi yapılan çalışmalar, futboldaki mevkiler ile liderlik davranışları arasında farklılıklar göstermektedir.

Araştırmaya katılan futbolcuların oynadıkları lig seviyelerine göre, antrenörlerinin liderlik özelliklerinin karşılaştırılmasında, eğitici destekleyici, demokratik davranış, açıklayıcı ödüllendirici davranış ve otokratik davranış özellikleri futbolcuların süper amatör, birinci amatör ve ikinci amatör ligde oynamaları bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir (Tablo 4). Türksoy (2008) yapmış olduğu çalışmada futbolcuların oynadıkları lig seviyesine göre süper lig oyuncularını daha fazla eğitim ve desteği tercih ederken, 1. lig oyuncularını daha fazla otokratik davranış tercih etmektedirler. Araştırmalar arasında ortaya çıkan bu farkın lig statüsünden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Amatör futbolcuların antrenörlerde bulunmasını istedikleri liderlik tarzlarının tespitine yönelik yapılan bu çalışmada sonuç olarak; araştırmaya katılan lise düzeyindeki amatör futbolcuların açıklayıcı-ödüllendirici davranış özelliği gösteren lider antrenörlük tarzını diğer antrenörlük tarzlarına göre anlamlı düzeyde benimsedikleri; demokratik davranış tarzını sporculuk süresi daha az olan futbolcuların, sporculuk süresi daha çok olan futbolculara göre daha fazla benimsedikleri, eğitici destekleyici davranış tarzını ise orta saha oyuncularının, defans ve forvet oyuncularına daha fazla benimsedikleri tespit edilmiştir. Bu bulguların yanı sıra eğitici-öğretici lider antrenör tarzının, diğer tarzlara göre çalışılan boyutların hepsinde rakamsal olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Futbol, milyonlarca insanı aynı anda aynı çatı altında ve aynı ekran karşısında toplamayı başarabilen büyüklü bir güce sahiptir. Bu büyüklü güç pek çok insanın yaşamında önemli ve anlamlı bir yer

edinmiştir (Kara, Kara ve Özşarı; 2022). Bu nedenle futbol sporu ile ilgilenen sporcu, antrenör ve yöneticilerin katılımlarıyla gerçekleştirilecek olan araştırmaların ilgili yazına önemli katkıları olacağı düşünülmektedir.

Amatör lig seviyesinde yapılan bu çalışmada, amatör futbolcuları çalıştıran antrenörlerin aşağıda verilen önerileri dikkate alması gerektiği kanaatine varılmıştır.

1. Futbolcuların sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitim durumlarını dikkate alınmalıdır.

2. Çalışmalarda sporcuların bilgi ve anlama düzeyleri göz önünde bulundurulmalıdır.

3. Futbolcuların kişilik özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır.

4. Futbol antrenörlerinin vizyon ve misyon edinmeleri sağlanabilir, başarılı sayılan antrenörlerin öncülüğünde kurslar, seminerler ve benzeri etkinlikler düzenlenebilir

5. Diğer takım sporlarında antrenörlük yapan bireylerin liderlik tarzları ile futbol antrenörlerinin liderlik tarzlarını karşılaştırmaya yönelik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

1. Bensiz, A. (2016). Amatör futbolcuların algılarına göre antrenörlerin liderlik özelliklerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
2. Biçer, T. (1994). Spor yönetimi organizasyonu, ekonomik bir birim olarak spor işletmeleri ve uygulamadan bir örnek. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
3. Block, L. (2003). The leadership-culture connection: An exploratory investigation. *Leadership & Organization Development Journal*, 24(6), 318-334.
4. Bozkurt, R. (1998). Kendine ayna tutan yönetici. Dünya Yayıncılık, İstanbul.
5. Bozdoğan, R. (2002). Liderlik yaklaşımları ve belediyeler. Hayat Yay. İstanbul.
6. Chelladurai, P., & Saleh, S.D. (1980). Dimensions of leader behavior in sports: Development a leadership scale. *Journal of Sport Psychology*, 2, 34-45.
7. Cox, H.R. (1999). Sport psychology concepts and applications. Brown Publishers, Ohio.
8. Çakıoğlu, A. (2003). Futbolda liderlik ve sporcu tatmini: Tercih edilen ve gerçek liderlik davranışı arasındaki uyum ve sporcu pozisyonu açısından değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
9. Donuk, B. (2006). Türkiye profesyonel futbol ligleri antrenörlerinin liderlik tarzlarının incelenmesi ve bir model yaklaşım. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
10. Donuk, B. (2007). Liderlik ve spor. Ötüken Neşriyat, İstanbul. 65-75.
11. Eren, E. (1998). Yönetim ve organizasyon. Beta Yayıncılık, İstanbul. 84.

12. Güngörmüş, A.H., Gürbüz, B., & Yenel, F. (2006). Spor için liderlik ölçeğinin sporcuların antrenörün davranışlarını algılaması versiyonunun psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. Muğla, 9.Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi,1043.
13. Higgs, M. (2003).How can we make sense of leadership in the 21st century? *Leadership & Organization Development Journal*, 24(5), 273-284. <https://doi.org/10.1108/01437730310485798>
14. Kara, M., Kara, N.Ş., & Özsan, A. (2022). Attitude towards football and meaning of life: research on professional and amateur football player. *International Journal of Eurasian Education and Culture*,7(18), 1968-1983. <http://dx.doi.org/10.35826/ijoecc.607>
15. Kaya, E., & Zengin, S. (2019). Futbolcuların takım antrenörlerinden spor için liderlik beklentilerinin bazı değişkenler açısından belirlenmesi. *Elektronik Türkçe Çalışmaları*,14(4). 2483-2493.
16. Kwon, H. H., & Kim, M. (2010). Perceived leadership behavior of physical education teacher-coaches: When they teach vs. when they coach. *Journal of Teaching in Physical Education*, 29(2), 131-145.
17. Riemer, H.A., & Chelladurai, P.(1995). Leadership and satisfaction in athletics. *Journal of Sport and Exercise Psychology*,17, 276-293.
18. Özbey, M., & Ünal H. (2020). Antrenör davranışları ile bilişsel esneklik arasındaki ilişkinin incelenmesi: Amatör futbolcular üzerine bir çalışma. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 25(1), 23-39.
19. Özsan, A. (2021). Rekreatyoneel gençlik kampları liderlerinin ruhsal zekâ özellikleri ve takım çalışmasına yatkınlıklarının incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 241-254.
20. Silva, A. (2016). What is leadership? *Journal of Business Studies Quarterly*, 8(1),1-6.
21. Türksoy, A. (2008). Futbolda sporcu tatmini ile antrenörlerden beklenen ve gerçekleşen liderlik davranışlarının tespiti. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
22. Yılmaz, İ. (2008). Sporcu algıları çerçevesinde farklı spor branşlarındaki antrenörlerin liderlik davranış analizleri ve iletişim beceri düzeyleri. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Elit Bisikletçilerde Egzersiz Bağımlılığı Düzeylerinin İncelenmesi

Berat KOÇYİĞİT^{1A}, Osman PEPE^{1B}, İzzet Şahin İÇEN^{1C}

¹Süleyman Demirel Üniversitesi /Isparta/Türkiye

Address Correspondence to Berat KOÇYİĞİT: e-mail: beratkocyigit@sdu.edu.tr.

A:Orcid ID: 0000-0002-0853-204X B:Orcid ID: 0000-0001-8787-2538 C:Orcid ID: 0000-0003-1281-4936

Özet

Bu araştırmanın amacı master düzeyindeki erkek bisiklet sporcularının egzersiz bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırman evrenini, Türkiye’de bisiklet sporu ile uğraşan master grubunda bulunan erkek sporcular, örneklem grubunu ise bu grup içerisinde 136 erkek sporcu oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu ile Tekkurşun-Demir ve ark (2018) tarafından geliştirilen “Egzersiz Bağımlılığı Ölçeği” kullanılmıştır. Veriler, bilgisayar ortamında analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntem olarak sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında ANOVA testi kullanılmıştır. Oluşan farklılığın kaynağını tespiti için yapılan LSD testi uygulanmıştır. Anlamlılık düzeyi $p<.05$ olarak kabul edilmiştir. Sonuç olarak, elit düzeyde bisikletçilerin egzersiz bağımlılığı ölçeği alt boyutları toplam puanlarına bakıldığında bağımlı grupta yer aldıkları, yaş, sporcu yaşı, haftalık egzersiz sıklığı ve günlük egzersiz süresi değişkenlerinin egzersiz bağımlılığına etkisi olduğu bulunmuştur. Bu bağlamda ortaya çıkan egzersiz bağımlılığı, elit düzeyde spor yapan bisikletçiler için önemli bir sorun teşkil ettiği söylenebilir. Sporcuların bağımlılık seviyelerinin artması sonucu fiziksel, psikolojik ve sosyal vb sorunlar başarı durumlarını olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Master, Bisiklet, Sporcu, Egzersiz, Bağımlılık

Examination of Exercise Addiction Levels in Elite Cyclists

Abstract

In this study, it was aimed to examine the exercise addiction levels of male cyclists at master's level according to various variables. The universe of the research consisted of male athletes in the master's group dealing with cycling in Turkey, and the sample group consisted of 136 male athletes from this group. The personal information form created by the researchers and the "Exercise Addiction Scale" developed by Tekkurşun-Demir et al. (2018) were used as data collection tools. The data were analyzed in computer environment. Number, percentage, mean and standard deviation were used as descriptive statistical methods in the evaluation of the data. ANOVA test was used among the continuous variables of the study. LSD test was applied to determine the source of the difference. Significance level was accepted as $p<.05$. As a result, when the total scores of the exercise addiction scale sub-dimensions of elite cyclists are considered, they are in the dependent group; age, athlete age, weekly exercise frequency and daily exercise duration variables were found to have an effect on exercise addiction. In this context, it can be said that exercise addiction is an important problem for elite sports cyclists. It is thought that as a result of the increase in the addiction levels of the athletes, physical, psychological and social problems may adversely affect their success.

Keywords: Master, Cycling, Athlete, Exercise, Addiction.

GİRİŞ

Egzersiz; planlı ve programlı olarak, istemli ve fiziksel kondisyon sağlamak amacıyla fiziksel uygunluk bileşenlerinden bir yada birkaç ögesini belirli oranda geliştirmek veya korumak amacıyla tekrar edilerek sürdürülen düzenli aktivite olarak tanımlanmaktadır (Haskell ve Kiernan, 2000; Özer, 2013; Demir ve Türkeli, 2019). Egzersiz; bireyin psikolojik ve sosyal yönden iyi olmasına (Bodrova, 2003), negatif duygulardan arınarak olumlu duygular içerisinde bulunmasına, endorfin hormonu salgılanmasına (Demir ve Türkeli, 2019), daha mutlu ve iyi hissettirdiği yapılan bilimsel çalışmalar ile ortaya konulan aktivitelerdir (Türker ve ark., 2018; Carleton, 2007; Adams ve ark., 2003).

Egzersiz, bireylerin sağlık durumları üzerinde oldukça etkili olduğu belirtilmektedir (Karacabey ve Özmerdivenli, 2011). Ayrıca egzersiz, bireylerin günlük hayatta karşılaştıkları fiziksel, psikolojik ve sosyolojik açıdan oldukça faydalı bir durum olduğu belirtilmiştir (Akıncı ve Çimen, 2021; Çimen ve Akıncı, 2021; Alp, 2018). Ancak, egzersiz durumunun bazı olumsuz yönlerinden bahsedildiği de bilinmektedir. Bu olumsuz yönlerinden biri olarak ele alınan önemli kavramlardan biri egzersiz bağımlılığıdır. Literatürde egzersiz bağımlılığını, egzersizin “karanlık yüzü” olarak nitelendirildiği, bireylerin sağlık durumlarını olumsuz yönde etkileyen bir hastalık olan, egzersiz bağımlılığı son dönemlerde araştırmalara sıklıkla konu olduğu belirtilmektedir (Tekkurşun Demir ve Türkeli, 2018).

Egzersiz bağımlılığı; egzersizin bireyin kontrolünün dışına çıkması, istenilen performans veya arzu edilen seviyeye ulaşmak için, egzersizin sıklığı, şiddeti ve süresinin artırılması, aile ve sosyal hayata yeterince vakit ayıramama ve bireyin hayatını egzersize adanması olarak tanımlanmaktadır (Adams ve Kirkby, 2002; Zmijewski ve Howard, 2003).

Egzersiz bağımlılığı dört fazla incelenir; ilk faz birey sadece eğlenmek ve formda kalmak için egzersiz yapar. İkinci fazda; birey hayatındaki olumsuz durumlardan ve problemlerden uzaklaşmak için egzersize yönelir. Üçüncü fazda birey, yaşamını ve sosyal hayatını katı bir egzersiz serüvenine bağlaması ile sakatlıklar ve problemler ile karşılaşır. son evresi olan dördüncü fazda ise birey artık bağımlı durumunda olup yaşamı egzersiz üzerine kurulu ve tüm olumsuz ve sıkıntılı sonuçlara rağmen kontrolsüzce uyguladığı egzersiz programına devam etmesi olarak tanımlanmaktadır (Szabo ve Ark., 2015).

Bireyler üzerinde egzersiz aktivitelerinin önemi oldukça büyüktür. Ancak gereğinden fazla düzeyde ve kontrol sağlanamayan egzersiz durumları, faydalı olmaktan çok olumsuz yönde bağımlılık gibi kötü sonuçlar oluşturabilmektedir (Tekkurşun-Demir ve ark., 2018). Alan yazı incelendiğinde bazı bilimsel araştırmalar kontrol altına alınamayan egzersiz durumlarının oldukça zararlı olduğu ve bağımlılık yaratabileceği hususunda veriler prezante etmektedir (Griffiths, 2000; Szabo, 1998; Yates, 1991). Bilimsel çalışmaların bulgularına göre; aşırı yemek yeme, kumar oynamak, bilgisayar oyunları ve sosyal medya kullanımı gibi davranışların yanı sıra egzersizin normal standartlar üzerinde yapmanın da bağımlılık düzeyine gelebilmesinin mümkün olduğunu belirtilmiştir (De Coverley-Veale, 1987).

Bireylerin uzun yıllar sağlıklı bir şekilde yaşayabilmesi için yapmış oldukları egzersiz sıklığının ve süresinin belirlenememesi, mevcut durumunun çok daha fazla olması insan sağlığına zararlı hale gelebilme durumunu göz ardı etmemek gerektiği vurgulanmaktadır (Demirel ve Cicioğlu, 2020). Sağlık açısından spor yapmanın yanı sıra farklı spor dallarını meslek olarak icra eden bireylerde olduğu bilinmektedir. Takım sporlarından çok ferdi sporlar ile ilgilenen sporcular, spor branşlarından dayanıklılık sporları ile ilgilenen sporcular, egzersiz bağımlılığı risk seviyesinin maksimum düzeyde olduğu ve kontrolsüz bağımlılık seviyesinin sporcuların performans düzeylerini olumsuz yönde etkilediği çalışmalar olduğu belirtilmektedir (Çetin ve ark., 2021). Bu bağlamda egzersiz bağımlılığının ortaya çıkardığı olumsuz durumların neler olduğuna ve hangi semptomlarla başladığına ilişkin bilgi sahibi olmak, sporcular ve antrenörler için çözümleri beraberinde getirebilirler.

Bu bağlamda literatüre bakıldığında elit düzeyde bisikletçilerin egzersiz bağımlılığı düzeylerinin araştırılması görülmemektedir. Sağlık açısından ziyade performans düzeyinde düzenli ve programlı antrenman yapan bisikletçilerin egzersiz bağımlılığı düzeylerinin incelenmesi önemli ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırmada elit seviyede erkek bisikletçilerin çeşitli değişkenlere göre egzersiz bağımlılığı düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Grubu

Araştırmanın evrenini, Türkiye’de bisiklet sporu ile uğraşan master grubunda bulunan sporcular oluşturmuştur. Örneklem grubunu ise 136 erkek sporcu oluşturmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Betimsel İstatistikleri			
Değişkenler	Gruplar	N	%
Yaş (Yıl)	19-22	26	19,1
	23-26	27	19,9
	27 ve üzeri	83	61,0
	Toplam	136	100,0
Sporcu Yaşı (Yıl)	1-3	23	16,9
	4-6	23	16,9
	7-9	27	19,9
	10 ve üzeri	63	46,3
	Toplam	136	100,0
Haftalık Antrenman Sayısı (Gün)	1-2	49	36,0
	3-4	43	31,6
	5 ve üzeri	44	32,4
	Toplam	136	100,0
Günlük Antrenman (Saat)	1-2	73	53,7
	3-4	48	35,3
	5 ve üzeri	15	11,0
	Toplam	136	100,0

Katılımcıların yaş değişkenine göre %19,1'i 19-22, %19,9'u 23-26 ve %61,0'inin 27 yıl ve üzeri, spor yaşı değişkenine göre %16,9'u 1-3, %16,9'u 4-6, 19,9'u 7-9 ve %46,3'ü 10 yıl ve üzeri, haftalık antrenman sayısı değişkenine göre %36,0'sının 1-2, %31,6'sının 3-4 ve %32,4'ünün 5 gün ve üzeri, günlük antrenman saati değişkenine göre ise, %53,7'si 1-2, %35,3'ü 3-4 ve %11,0'nin 5 saat ve üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

Veri Toplama Araçları:

Bu araştırmanın amacı doğrultusunda, araştırmacılar tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu ile literatürde bulunan egzersiz bağımlılığı ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu:

Araştırmacılar tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu katılımcıların yaş, sporcu yaşı, haftalık antrenman sayısı ve günlük antrenman süreleri hakkında bilgi edinmek amacıyla 4 sorudan oluşmuştur.

Egzersiz Bağımlılığı Ölçeği:

Araştırmada veri toplama aracı olarak; Tekkurşun-Demir ve ark (2018) tarafından geliştirilen "Egzersiz Bağımlılığı Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçeğin, 17 madde ve 3 alt boyuttan oluşmakta olduğu ölçekte ters (olumsuz) madde bulunmadığı ve her bir maddenin derecelendirilmesinin 5'li likert tipi olduğu belirtilmiştir. Alt boyutlar incelendiğinde, birinci alt boyutun "Aşırı Odaklanma ve Duygu Değişimi" İkinci alt boyutun "Bireysel-Sosyal İhtiyaçların Ertelenmesi ve Çatışma" ve Üçüncü alt boyutun ise "Tolerans Gelişimi ve Tutku" olduğu ifade edilmiştir. Ölçekte cronbach alpha değerleri "Aşırı Odaklanma ve Duygu Değişimi" alt boyutunda 0.83; "Bireysel-Sosyal İhtiyaçların Ertelenmesi ve Çatışma" alt boyutunda 0.79; "Tolerans Gelişimi ve Tutku" alt boyutunda ise 0.77 olarak belirtilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmaya katılım sağlayan bisiklet sporcularının ölçeğe verdikleri cevapların çarpıklık ve basıklık değerleri ile Kolmogorov- Smirnov testi sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Ölçek Puanlarının Çarpıklık-Basıklık Değerleri				
Ölçek	N	Çarpıklık	Basıklık	p
Aşırı Odaklanma ve Duygu Değişimi	136	-,480	,059	.000
Bireysel Sosyal İhtiyaçların Ertelenmesi ve Çatışma	136	,410	-,950	.000
Tolerans Gelişimi ve Tutku	136	-,170	-,740	.000
Egzersiz Bağımlılığı Toplam	136	,173	-1,015	.001

Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarına bakıldığında, katılımcıların egzersiz bağımlılığı ölçeğindeki puanlar ile normallikten sapmaların anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir (Tablo 2). Normal dağılım eğrileri incelendiğinde normallikten aşırı sapma olmadığı görülmektedir. Literatürde George ve Mallery (2016) çarpıklık ve basıklık değerlerinin ideal olarak ± 1 aralığında olduğunu, Demir ve ark., (2016) ise, normallik için uygun bir koşul olarak bu değerlerin ± 2 aralığında olduğunu açıklamıştır. Araştırmada elde edilen veriler bilgisayar ortamında analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntem olarak sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma

kullanılmıştır. Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında ANOVA testi kullanılmıştır. Oluşan farklılığın kaynağını tespiti için yapılan LSD testi uygulanmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Tablo 3. Egzersiz Bağımlılığı Alt Boyutları Tanımlayıcı İstatistikleri

Ölçek	n	Min.	Max.	X±SD
Aşırı Odaklanma ve Duygu Değişimi	136	14,00	35,00	29,11±4,09
Bireysel Sosyal İhtiyaçların Ertelenmesi ve Çatışma	136	8,00	30,00	19,39±5,79
Tolerans Gelişimi ve Tutku	136	5,00	20,00	14,51±3,61
Egzersiz Bağımlılığı Toplam	136	39,00	85,00	63,02±11,91

Bisiklet sporcularının egzersiz bağımlılığı ölçek toplam skorunun 63,02±11,91 olduğu görülmüştür. Egzersiz bağımlılığı ait alt boyutlarında, aşırı odaklanma ve duygu değişimi'nin 29,11±4,09, bireysel sosyal ihtiyaçların ertelenmesi ve çatışma'nın 19,39±5,79 ve tolerans gelişimi ve tutku'nun ise 14,51±3,61 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Araştırma Grubunun Yaş Değişkenine Göre Analiz Sonuçları

Ölçek	Yaş	n	X±SD	F	p	LSD
Aşırı Odaklanma ve Duygu Değişimi	^a 19-22	26	28,65±3,53	4,528	,013	b>a
	^b 23-26	27	31,18±3,94			b>c
	^c 27 ve üzeri	83	28,59±4,13			
Bireysel Sosyal İhtiyaçların Ertelenmesi ve Çatışma	^a 19-22	26	17,50±5,60	6,585	,002	b>a
	^b 23-26	27	22,70±5,68			b>c
	^c 27 ve üzeri	83	18,91±5,51			
Tolerans Gelişimi ve Tutku	^a 19-22	26	13,80±3,24	5,794	,004	b>a
	^b 23-26	27	16,55±3,34			b>c
	^c 27 ve üzeri	83	14,07±3,61			
Egzersiz Bağımlılığı Toplam	^a 19-22	26	59,96±10,72	7,338	,001	b>a
	^b 23-26	27	70,44±11,70			b>c
	^c 27 ve üzeri	83	61,57±11,48			

Bisiklet sporcularının yaş değişkenine bağlı olarak egzersiz bağımlılığı ölçeği toplam puanlarında ve ölçeğe ait alt boyutlarında farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre egzersiz bağımlılığı toplam puanları ile ölçeğe ait aşırı odaklanma ve duygu değişimi, bireysel sosyal ihtiyaçların ertelenmesi ve çatışma ve tolerans gelişimi ve tutku alt boyutlarında anlamlı farklılığın 23-26 yaş aralığı yönünde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. Araştırma grubunun sporcu yaşı değişkenine göre analiz sonuçları

EBÖ Alt Boyutları	Sporcu Yaşı	n	X±SD	F	p	Fark
Aşırı Odaklanma ve Duygu Değişimi	^a 1-3	23	25,69±2,72	8,096	,000	b>a
	^b 4-6	23	29,04±3,78			c>a
	^c 7-9	27	30,51±4,11			d>a
	^d 10 ve üzeri	63	29,79±3,99			
Bireysel Sosyal İhtiyaçların Ertelenmesi ve Çatışma	^a 1-3	23	14,65±3,80	9,556	,000	b>a
	^b 4-6	23	18,00±4,90			c>a
	^c 7-9	27	20,18±5,69			d>a
	^d 10 ve üzeri	63	21,30±5,71			d>b
Tolerans Gelişimi ve Tutku	^a 1-3	23	12,26±3,00	5,258	,002	b>a
	^b 4-6	23	13,82±3,56			c>a
	^c 7-9	27	15,77±3,40			d>a
	^d 10 ve üzeri	63	15,04±3,59			
Egzersiz Bağımlılığı Toplam	^a 1-3	23	52,60±7,29	9,964	,000	b>a
	^b 4-6	23	60,86±10,72			c>a
	^c 7-9	27	66,48±11,60			d>a
	^d 10 ve üzeri	63	66,14±11,65			d>b

Bisiklet sporcularının sporcu yaşı değişkenine bağlı olarak egzersiz bağımlılığı ölçeği toplam puanlarında ve ölçeğe ait alt boyutlarında farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre egzersiz bağımlılığı toplam puanları ile ölçeğe ait bireysel sosyal ihtiyaçların ertelenmesi ve çatışma alt boyutunda 4-6 yıl ile 1-3 yıl, 7-9 yıl ile 1-3 yıl, 10 yıl ve üzeri ile 1-3 yıl ve 10 yıl ve üzeri ile 4-6 yıl arasında

istatistiksel farklılık tespit edilmiştir. Yine, aşırı odaklanma ve duygu değişimi ve tolerans gelişimi ve tutku alt boyutların incelendiğinde; 4-6 yıl ile 1-3 yıl, 7-9 yıl ile 1-3 yıl ve 10 yıl ve üzeri ile 1-3 yıl arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Tablo 5. Araştırma grubunun haftalık antrenman sayısı değişkenine göre analiz sonuçları						
Ölçek	Haftalık Antrenman Sayısı	n	X±SD	F	p	Fark
Aşırı Odaklanma ve Duygu Değişimi	a1-2	49	27,06±4,06	13,169	,000	b>a
	b3-4	43	29,51±3,56			c>a
	c5 ve üzeri	44	31,02±3,61			
Bireysel Sosyal İhtiyaçların Ertelenmesi ve Çatışma	a1-2	49	15,89±3,35	25,232	,000	b>a
	b3-4	43	19,46±6,13			c>a
	c5 ve üzeri	44	23,22±5,19			c>b
Tolerans Gelişimi ve Tutku	a1-2	49	12,83±3,11	9,551	,000	b>a
	b3-4	43	15,18±3,92			c>a
	c5 ve üzeri	44	15,72±3,17			
Egzersiz Bağımlılığı Toplam	a1-2	49	55,79±8,37	21,881	,000	b>a
	b3-4	43	64,16±11,88			c>a
	c5 ve üzeri	44	69,97±10,90			c>b

Bisiklet sporcularının haftalık antrenman sıklığı (gün) değişkenine bağlı olarak egzersiz bağımlılığı ölçeği toplam puanlarında ve ölçeğe ait alt boyutlarında farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre egzersiz bağımlılığı toplam puanları ile ölçeğe ait bireysel sosyal ihtiyaçların ertelenmesi ve çatışma alt boyutunda 3-4 gün ile 1-2 gün, 5 gün ve üzeri ile 1-2 gün, 5 gün ve üzeri ile 3-4 gün arasında istatistiksel farklılık tespit edilmiştir. Yine, aşırı odaklanma ve duygu değişimi ve tolerans gelişimi ve tutku alt boyutların incelendiğinde; 3-4 gün ile 1-2 gün, 5 ve üzeri ile 1-2 gün arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Tablo 6. Araştırma grubunun günlük antrenman süresi değişkenine göre analiz sonuçları						
EBÖ Alt Boyutları	Günlük Antrenman Saati	n	X±SD	F	p	Fark
Aşırı Odaklanma ve Duygu Değişimi	a1-2	73	27,73±4,02	10,954	,000	b>a
	b3-4	48	30,39±3,68			c>a
	c5 ve üzeri	15	31,73±3,12			
Bireysel Sosyal İhtiyaçların Ertelenmesi ve Çatışma	a1-2	73	17,69±5,31	8,831	,000	b>a
	b3-4	48	20,75±5,50			c>a
	c5 ve üzeri	15	23,33±6,20			
Tolerans Gelişimi ve Tutku	a1-2	73	13,53±3,71	7,158	,001	b>a
	b3-4	48	15,33±3,44			c>a
	c5 ve üzeri	15	16,66±1,83			
Egzersiz Bağımlılığı Toplam	a1-2	73	58,97±11,17	11,905	,000	b>a
	b3-4	48	66,47±11,38			c>a
	c5 ve üzeri	15	71,73±9,13			

Bisiklet sporcularının günlük antrenman süresi değişkenine bağlı olarak egzersiz bağımlılığı ölçeği toplam puanlarında ve ölçeğe ait alt boyutlarında farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre; Buna göre egzersiz bağımlılığı toplam puanları ile ölçeğe ait aşırı odaklanma ve duygu değişimi, bireysel sosyal ihtiyaçların ertelenmesi ve çatışma ve tolerans gelişimi ve tutku alt boyutlarında anlamlı farklılığın 3-4 saat aralığı yönünde olduğu tespit edilmiştir.

TARTIŞMA

Egzersiz bağımlılığının sporcular üzerinde yaratabileceği olumsuz düşünceler göz önünde

bulundurulduğunda, elit düzeyde performans gösteren sporcuların egzersiz bağımlılık düzeylerinin incelenmesi, performans ve başarı durumları üzerinde etkisi olabileceği düşünülmüştür. Bu bağlamda araştırmaya toplam 136 erkek bisiklet sporcusu katılmıştır.

Araştırmanın ilk bulgusunda elit düzeyde bisiklet sporcularının yaş değişkenine bağlı olarak egzersiz bağımlılığı ölçeği toplam puanlarında ve ölçeğe ait alt boyutlarında farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 3). Bu bağlamda alt boyutlar arasında farkın bulunabilmesi için yapılan LSD testine göre; egzersiz bağımlılığı

toplam puanları ile ölçeğe ait aşırı odaklanma ve duygu değişimi, bireysel sosyal ihtiyaçların ertelenmesi ve çatışma ve tolerans gelişimi ve tutku alt boyutlarında anlamlı farklılığın 23-26 yaş aralığı yönünde olduğu tespit edilmiştir.

Uzun (2020) yapmış olduğu araştırma sonucunda spor bilimleri fakültesindeki öğrencilerin egzersiz bağımlılığı düşük grubunda yer aldıklarını ve yaş değişkeninin egzersiz bağımlılığı üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Cicioğlu ve ark., (2019) yaş arttıkça egzersiz bağımlılık düzeyinin arttığını bulmuştur bu da egzersiz bağımlılığı ile yaş faktörü arasındaki ilişkinin doğru orantı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda yaş faktörünün egzersiz bağımlılığı üzerinde etken bir durum olduğu söylenebilir. Araştırmamızın bulgularına göre, 23-26 yaş aralığında bulunan bisikletçilerin egzersiz bağımlılığı riskinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Yapmış olduğumuz araştırma bulgularının aksine yaş değişkeni ile egzersiz bağımlılığı arasında doğrudan bir ilişkinin olmadığını ve yaş değişkeninin egzersiz bağımlılığı üzerinde etken bir faktör olarak görülmediğini belirten çalışmaların da olduğu mevcuttur (Bootan, 2018; Tekkurşun-Demir ve Türkeli, 2019; Demir ve Türkeli, 2019).

Bisiklet sporcularının sporcu yaşı değişkenine bağlı olarak egzersiz bağımlılığı ölçeği toplam puanlarında ve ölçeğe ait alt boyutlarında farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 4). Buna göre farkın kaynağını bulmak için yapılan LSD testine göre; egzersiz bağımlılığı toplam puanları ile ölçeğe ait bireysel sosyal ihtiyaçların ertelenmesi ve çatışma alt boyutunda 4-6 yıl ile 1-3 yıl, 7-9 yıl ile 1-3 yıl, 10 yıl ve üzeri ile 1-3 yıl ve 10 yıl ve üzeri ile 4-6 yıl arasında istatistiksel farklılık tespit edilmiştir. Yine, aşırı odaklanma ve duygu değişimi ve tolerans gelişimi ve tutku alt boyutları incelendiğinde; 4-6 yıl ile 1-3 yıl, 7-9 yıl ile 1-3 yıl ve 10 yıl ve üzeri ile 1-3 yıl arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre bisikletçilerin spor yaşı arttıkça egzersiz yapma istekleri ve keyif alma durumlarının arttığı söylenebilir. Bu duruma bağlı olarak performans sporcularının sosyal hayatlarında karşılaşmış oldukları negatif sorunlar karşısında, egzersiz yapmanın onları mutlu hissettirerek, egzersiz durumunun alışkanlık hale geldiği ve yaşam içinde oluşturulan egzersiz düzeninin zaman içerisinde bağımlılığa dönüşebileceği söylenebilir.

Cicioğlu ve ark., (2019) üst düzey sporcular ile spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin egzersiz bağımlılığı düzeylerini

belirlemeye yönelik araştırma bulguları sonucunda düzenli egzersizin egzersiz bağımlılığını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Akgöl (2019) egzersiz yapan bireylerin egzersize olan bağımlılıkları çalışmasında katılımcıların egzersiz yapma yıllarına göre, çok uzun yıllar egzersiz yapanların, 1-2 yıl egzersiz yapan bireylere oranla daha yüksek egzersiz bağımlılığı düzeyinde oldukları tespit edilmiştir. Konuş (2019) yapmış olduğu araştırma sonucunda, 5 yıldır spor yapan katılımcıların lehine bir sonuca ulaşılmıştır. Egzersiz süresi arttıkça, egzersiz bağımlılığı riskinin arttığı da vurgulanmaktadır. Başka bir çalışmada Kagan (1987) egzersize katılım yılı fazla olanların bağımlılık puanının oldukça yüksek çıktığını tespit etmiştir. Literatür incelendiğinde uzun süre spor yapan bireylerin egzersiz bağımlılığı düzeyinin yüksek olduğu belirtilmektedir (Çakır, 2019; Namli ve ark., 2018; Uz, 2015; Polat ve Şimşek 2015; Vardar ve ark. 2012; Bavlı ve ark., 2011). Yapmış olduğumuz araştırma sonucunda sporcu lisans süresi yani sporcu yaşı yüksek olan bisikletçilerin egzersiz bağımlılığı düzeyi daha yüksek olduğu söylenebilir.

Spor yaşının egzersiz bağımlılığı düzeyi üzerinde herhangi bir değişikliğe sebep olmadığını belirten çalışmalarda mevcuttur. Batu ve Aydın, (2020) elit yüzme sporcularının spor yaşı ile egzersiz bağımlılığı alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık tespit etmemişlerdir. Başka bir çalışma da Uzun (2020) spor bilimleri öğrencilerinin egzersiz alt boyutları ile spor yaşı arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Bisiklet sporcularının haftalık egzersiz sıklığı (gün) değişkenine bağlı olarak egzersiz bağımlılığı ölçeği toplam puanlarında ve ölçeğe ait alt boyutlarında farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 5). Buna göre egzersiz bağımlılığı toplam puanları ile ölçeğe ait bireysel sosyal ihtiyaçların ertelenmesi ve çatışma alt boyutunda 3-4 gün ile 1-2 gün, 5 gün ve üzeri ile 1-2 gün, 5 gün ve üzeri ile 3-4 gün arasında istatistiksel farklılık tespit edilmiştir. Yine, aşırı odaklanma ve duygu değişimi ve tolerans gelişimi ve tutku alt boyutların incelendiğinde; 3-4 gün ile 1-2 gün, 5 ve üzeri ile 1-2 gün arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bisikletçilerin haftalık egzersiz sıklığı arttıkça bireysel sosyal ihtiyaçların ertelenmesi ve çatışma ve tolerans gelişimi ve tutku düzeylerinin arttığı söylenebilir. Bu durumda bisikletçilerin haftalık egzersiz sıklığı arttıkça egzersize olan düşkünlüğün arttığı, egzersiz yapmak için iş veya randevularının aksatıldığı, egzersiz

yoğunluğundan sosyal faaliyetlere zaman ayıramadıkları söylenebilir.

Literatür incelendiğinde egzersiz bağımlılığı belirtisini gösteren en önemli parametrelerden birinin egzersiz sıklığı olduğu belirtilmektedir (Berczik, 2012; Nogueira, 2018; Costa ve ark., 2013). Ayrıca haftalık egzersiz sıklığının egzersiz bağımlılığı üzerinde etkileyici bir etken olduğu belirtilmektedir (Bavlı ve ark., 2011). Karademir (2020) yapmış olduğu çalışmada haftalık egzersiz sıklığı ile egzersiz bağımlılığı arasında pozitif yönde doğrusal bir ilişki olduğunu bildirmişlerdir. Kovacsik ve ark., (2019) egzersiz bağımlılığının, egzersiz sıklığı ile tutku arasında bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Bavlı ve ark. (2011) sağlıklı bireyler üzerinde yapmış oldukları araştırmada, haftalık egzersiz sıklığı değişkeninin bağımlı grubun toplam puanları ile bağımlı aday ve bağımlı olmayan gruplar arasında istatistiksel anlamda farklılık olduğu belirtilmiştir. Bu bulgulara göre; haftalık egzersiz sıklığının artması, egzersiz bağımlılığı riskinin yükselmesi anlamına gelebileceği söylenebilir.

Yapmış olduğumuz araştırma bulgularının tersi yönünde haftalık egzersiz sıklığı değişkeni ile egzersiz bağımlılığı arasında doğrudan bir ilişkinin olmadığını ve haftalık egzersiz sıklığı değişkeninin egzersiz bağımlılığı üzerinde etken bir faktör olarak görülmediğini bulan çalışmaların da olduğu mevcuttur. Batu ve Aydın (2020) elit seviyede yüzme sporcularının haftalık egzersiz sıklığı değişkenine bağlı olarak egzersiz bağımlılığı ölçeği toplam puanlarında ve ölçeğe ait alt boyutları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını tespit etmişlerdir.

Bisiklet sporcularının günlük antrenman süresi değişkenine bağlı olarak egzersiz bağımlılığı ölçeği toplam puanlarında ve ölçeğe ait alt boyutlarında farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 6). Buna göre egzersiz bağımlılığı toplam puanları ile ölçeğe ait aşırı odaklanma ve duygu değişimi, bireysel sosyal ihtiyaçların ertelenmesi ve çatışma ve tolerans gelişimi ve tutku alt boyutlarında anlamlı farklılığın 3-4 saat aralığı yönünde olduğu tespit edilmiştir.

Uz (2015) araştırma sonucunda egzersiz bağımlılığı semptomu yüksek olan bireylerin haftalık egzersiz sıklığı ($7\pm0,1$ gün), günlük egzersiz süresi ($4\pm0,1$ saat) ve sporcu yaşına ($16\pm5,65$ yıl) sahip olduğu bulunmuştur. Alan yazın incelendiğinde egzersiz bağımlılığı düzeyi en yüksek olan branşlar fitness (vücut geliştirme), daha sonra bireysel sporlardan dans, bisiklet, pilates vb. ile takım sporlarını yapanlar şeklinde sıralandığı belirtilmiştir

(Karademir, 2020; Paksoy, 2021). Bu bağlamda bireysel sporlara katılım sağlayanların egzersiz bağımlılığı düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırmamıza dahil edilen bisikletçilerin egzersiz bağımlılık düzeylerinin yüksek olması ile literatürde bulunan sonuçlar ile paralellik gösterdiği söylenebilir.

Alan yazı incelendiğinde egzersiz bağımlılığı ile haftalık egzersiz sıklığı ve süresi arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Fox ve Boutcher, 2004; Zırhlıoğlu, 2011; Bavlı ve ark., 2011). Costa ve ark., (2012) spor yaşı, egzersiz sıklığı ve günlük egzersiz süresinin egzersiz bağımlılığının ortaya çıkmasında etkili olabileceğini bildirmişlerdir. Nitekim, egzersiz sıklığı ve egzersiz süresini kontrol edememe halinin devam etmesi durumunda egzersiz bağımlılığı gibi fizyolojik, psikolojik ve sosyal sorunların ortaya çıktığı belirtilmektedir (Demirel ve Cicioğlu, 2020; Masters ve Lambert, 1989). Bu bulgulara dayanarak egzersiz yaşının büyük olması (10 yıldan büyük) ve haftalık egzersiz sıklığının fazla olması (4 günden fazla) egzersiz bağımlılığı belirtilerinin ortaya çıkmasına imkan verebilecek etmenler olduğu söylenebilir. Bu araştırmadaki bulguların literatürdeki bulguları destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, elit düzeyde bisikletçilerin egzersiz bağımlılığı ölçeği alt boyutları toplam puanlarına bakıldığında bağımlı grupta yer aldıkları, yaş, sporcu yaşı, haftalık egzersiz sıklığı ve günlük egzersiz süresi değişkenlerinin egzersiz bağımlılığına etkisi olduğu bulunmuştur. Bu bağlamda ortaya çıkan egzersiz bağımlılığı, elit düzeyde spor yapan bisikletçiler için önemli bir sorun teşkil ettiği söylenebilir. Sporcuların bağımlılık seviyelerinin artması sonucu fiziksel, psikolojik ve sosyal vb sorunlar başarı durumlarını olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Öneriler

Elit düzeyde performans odaklı antrenman ve müsabakalara katılan sporcular, her geçen gün artan rekabet ve zorlayıcı olan antrenman programlarını, iyi bir spor bilimci, antrenör, diyetisyen, fizyoterapist ve masör eşliğinde çalışabilirler.

Egzersiz yapan bireyler ve sporcuların genel sağlık ve egzersiz bilgi düzeyleri ile egzersiz bağımlılığı ölçeğini kullanarak çalışmalar planlanabilir.

KAYNAKLAR

1. Adams, J., Kirkby, R. J. (2002). Excessive exercise as an addiction: A review. *Addiction Research and Theory*, 10(1); 415-437.
2. Adams, J. M., Miller, T. W., Kraus, R. F. (2003). Exercise dependence: diagnostic and therapeutic issues for patients in psychotherapy. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 33(2); 93-107.
3. Akgöl, Ö. (2019). Egzersiz Yapan Yetişkinlerin Egzersize Olan Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
4. Akıncı, A. Y., ve Çimen, E. (2021). İlkokul Öğrencilerinin Hareketli ve Sağlıklı Yaşam Yeterlilikleri (Isparta Örneği). *Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1); 17-27.
5. Alp, H. (2018). Katılım stili ile işlenen beden eğitimi ve spor derslerinin öğrencilerin sürekli kaygı düzeyine etkisinin incelenmesi. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2); 113-120.
6. Batu, B., ve Aydın, A. D. (2020). Elit Yüzme Sporcularının Egzersiz Bağımlılığı Düzeylerinin İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 5(4); 399-412.
7. Bavlı, Ö., Kozanoğlu, M. E., Doğanay, A. (2011). Düzenli egzersize katılımın egzersiz bağımlılığı üzerine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(2); 150-153.
8. Berczik, K., Szabo, A., Griffiths, M., Kurimay, T., Kun, B., Urbán, R. (2012). Exercise addiction: symptoms, diagnosis, epidemiology, and etiology. *Substance Use and Misuse*, 47;403-11.
9. Bodrova, E. (2003). Vygotsky and montessori: One dream, two visions. *Montessori Life*, 15(1), 30-32.
10. Bootan, J. S., (2018). Kickboks, taekwondo ve muay thai sporcularının egzersiz bağımlılığının araştırılması. *Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ*
11. Carleton, R. N., Collimore, K. C., Asmundson, G. J. (2007). Sosyal kaygı ve olumsuz değerlendirilme korkusu: BFNE-II'nin yapı geçerliği. *J Anksiyete Bozukluğu*; 21(1): 131-41.
12. Cicioğlu, H., G., Tekkurşun, Demir, G., Bulğay, C., Çetin, E., (2019). Elit Düzeyde Sporcular İle Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Egzersiz Bağımlılığı Düzeyleri Bağımlılık Dergisi – *Journal Of Dependence*; 20(1); 12-20.
13. Costa, S., Cuzzocrea, F., Hausenblas, H. A., Larcán, R., Oliva, P. (2012). Psychometric examination and factorial validity of the exercise dependence scale-revised in italian exercisers. *Journal Behav Addict*, 1(4); 186-190.
14. Costa, S., Hausenblas, A. H., Oliva, P., Cuzzocrea, F., Larcán, R. (2013). The role of age, gender, mood states and exercise frequency on exercise dependence. *Journal of Behaviour Addictions*, 2(4): 216-223.
15. Çakır, E. (2019). The examination of exercise addiction levels of university students stundying in helath field. *Journal Of Eduction and Traning Studies*, 7(3); 1-5.
16. Çetin, E., Bulğay, C., Demir, G. T., Cicioğlu, H. İ., Bayraktar, I., Orhan, Ö. (2021). The examination of the relationship between exercise addiction and performance enhancement in elite athletes. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 19(4); 1019-1030.
17. Çimen, E., ve Akıncı, A. Y. (2021) Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Yaşam Beceri Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Akdeniz Bölgesi Örneği). *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 4(3), 359-370.
18. De Coverley-Veale, D. M. W. (1987). Exercise dependence. *British Journal Of Addiction*, 82(7);735-740.
19. Demir, E., Saatçioğlu, Ö., İmrol, F., (2016). Uluslararası Dergilerde Yayımlanan Eğitim Araştırmalarının Normallik Varsayımları Açısından İncelenmesi, *Current Research in Education* 2(3): 130-148.
20. Demir, G. T., ve Türkeli, A. (2019). Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Egzersiz Bağımlılığı Ve Zihinsel Dayanıklılık Düzeylerinin İncelenmesi, *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(1); 10-24.
21. Demirel, H. G., ve Cicioğlu, H. İ. (2020). Üst Düzey Sporcuların Egzersiz Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 5(3), 242-254
22. Fox, K., ve Boutcher, S. (2004). *Physical Activity And Psychological Well-Being*, Chapter 7, (Pp. 130-153). London: Routledge
23. George, D, ve Mallery, P., (2016). *IBM SPSS Statistics 23 Step by Step: A Simple Guide and Reference*. New York: Routledge: 112-120.
24. Griffiths, M. (2000). Does internet and computer “addiction” exist? Some case study evidence. *CyberPsychology and Behavior*, 3(2), 211-219.
25. Haskell, W. L., ve Kiernan, M. (2000). Methodological issues in measuring physical activity and physical fitness when evaluating the role of dietary supplements for physically active people. *American Journal of Clinical Nutrition*, 72(2), 541-550.
26. Kagan, D. M. (1987). Addictive Personality Factors. *Journal Of Sport Medicine*, 121: 553-538.
27. Karacabey, K., ve Özmerdivenli, R. (2011). *Sağlıklı Yaşam ve Spor*. 1. Baskı. İstanbul:
28. Karademir, T. (2020). The Effects of Regular Sports Activities on Exercise Dependence. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(9): 190-197.
29. Klein, S. (2005). Obezite tedavisi için para ödemek para ediyor mu? *Türkiye Klinikleri*, 1(2): 82-82.
30. Konuş, N. D. (2019). Aktif Sporcular İle Spor Yapmayı Bırakmış Bireylerin Egzersiz Bağımlılık Düzeyleri Ve Spor Kaynaklı Etkilerinin İncelenmesi (Karma Model), *Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde*
31. Kovacsik, R., Griffiths, M. D., Pontes, H. M., Soos, I., De la Vega, R., Ruiz, R. (2019). The role of passion in exercise addiction, exercise volume, exercise intensity in long-term exercisers. *Int J Ment Health Addict*. 1-12.
32. Masters, K. S., ve Lambert, M. J. (1989). The relations between cognitive coping strategies, reasons for running, injury, and performance of marathon runners. *Journal Sport Exerc Psychol*, 11(2), 161-170.
33. Namlı, S., Demir, G. T., Cicioğlu, H. İ. (2018). Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin akademik odaklanma düzeyleri. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20(4), 43-51.
34. Nogueira, A., Molinero, O., Salguero, A., Márquez, S. (2018). Exercise addiction in practitioners of endurance sports: a literature review. *Front Psychol*, 9: 1484.
35. Özer, K. (2013). *Fiziksel uygunluk* (4. Baskı). Ankara: Nobel.
36. Paksoy, S. M. (2021). Spor Bilimleri Alanında Öğrenim Gören Üniversite Öğrencilerinin Egzersiz Bağımlılığı Düzeylerinin İncelenmesi (Kahramanmaraş İli Örneği), *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş*.
37. Polat, C., ve Şimşek K. Y. (2015) Spor Merkezlerindeki Bireylerin Egzersiz Bağımlılığı Düzeylerinin İncelenmesi: Eskişehir İli Örneği *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(15); 354-369.
38. Szabo, A. (1998). Studying the psychological impact of exercise deprivation: Are experimental studies hopeless? *Journal of Sport Behavior*, 21, 139-147.
39. Szabo, A., Griffiths, M. D., Marcos, R. D. L. V., Mervó, B., Demetrovics, Z. (2015). Focus: addiction: Methodological and conceptual limitations in exercise addiction research *The Yale Journal of Biology and Medicine* 88(3) 303.
40. Tekkurşun-Demir, G., Hazar, Z., Cicioğlu, H. İ. (2018). Egzersiz bağımlılığı ölçeği (EBÖ): Geçerlik ve güvenirlik çalışması.

Kastamonu Education Journal, 26(3), 865-874.
doi:10.24106/kefdergi.413383.

41. Tekkurşun-Demir, G., ve Türkeli, A. (2019). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin egzersiz bağımlılığı ve zihinsel dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi. Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi; 4(1): 10-24.
42. Türker, A., Yusuf, E., Eroğlu, S. Y., Şentürk, A., Durmaz, M. (2018). Spor yapan bireylerin sosyal görünüş kaygısı ve benlik saygısının incelenmesi. Muş Alparslan Üniversitesi Uluslararası Spor Bilimleri Dergisi, 2(1), 8-15.
43. Uz, İ., (2015) Fitness Merkezlerine Düzenli Katılan Bireylerde Egzersiz Bağımlılığının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
44. Uzun, F. (2020). Gaziantep Üniversitesi beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin egzersiz bağımlılığı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
45. Vardar, E., Vardar, S. A., Toksöz, İ., Süt, N., (2012) Egzersiz Bağımlılığı ve Psikopatolojik Özelliklerinin Değerlendirilmesi Düşünen Adam Psikiyatri Ve Nörolojik Bilimler Dergisi ;25; 51-57.
46. Yates, A. (1991). Compulsive exercise and the eating disorders: Toward an integrated theory of activity. New York: Brunner/Mazel
47. Zırhlıoğlu, G. (2011). Egzersiz Bağımlılığının Egzersiz Davranış Parametrelerine Göre İncelenmesi: Van İl Örneği, e-Journal of New World Sciences Academy.
48. Zmijewski, C. F., ve Howard, M. O. (2003). Exercise dependence and attitudes toward eating among young adults. Eating Behaviors, 4(2), 181-195.

Üniversite Öğrencilerinin E-Spor Katılım Motivasyonlarının İncelenmesi

Ferhat ÜSTÜN^{1A}, Nazlı Deniz ÖZ^{2B}, Fatih ÖNAL^{3C}
Yunus Emre DEMİRCİ^{3D}, Sezer AKBABA^{3E}

¹ Selçuk Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Dr. Öğr. Üyesi

² Selçuk Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Dr. Arş. Gör.

³ Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Y.L. Öğrencisi.

Address Correspondence to Ferhat ÜSTÜN: e-mail: ustunferhat@gmail.com

A:Orcid ID: 0000-0002-4753-8049 B:Orcid ID: 0000-0001-9187-8596

C:Orcid ID: 0000-0002-8623-745X D:Orcid ID: 0000-0001-5737-196X E:Orcid ID: 0000-0003-2586-1475

Özet

Bu çalışmanın amacı özellikle Z kuşağı arasında popülaritesi birçok konvansiyonel spor branşını geçen, spor ekonomisindeki pazar payını her geçen gün büyüten modern zaman serbest zaman değerlendirme ve kariyer olanağı olarak görülen E-spor'a bireylerin katılım motivasyonlarını Z kuşağı temsili olarak üniversite öğrencilerinde araştırmaktır. Bu amaçla çalışmaya 2021-2022 eğitim öğretim döneminde Selçuk Üniversitesi merkez kampüste eğitim gören 299 (Nkadın=138, Nerkek=161) öğrenci gönüllülük esasıyla katılım sağlamıştır. Tarama (survey) modeli esas alınarak yürütülen bu çalışmada; geçerlilik-güvenilirlik çalışması Öz ve Üstün (2019) tarafından yapılmış olan "E-spor Katılım Motivasyonu Ölçeği (EKMÖ)" uygulanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde ve hesaplanmış değerlerin bulunmasında SPSS 22.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Demografik bilgiler yüzde, ortalama ve standart sapmalar verilerek özetlenmiştir. Veriler normal dağılım gösterdiğinden ikili küme karşılaştırmaları için bağımsız grup t testi, ikiden fazla küme karşılaştırmaları için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Bu çalışma kapsamında ölçek güvenirlik katsayısı .98 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak cinsiyet, yaş, günlük oyun oynama süresi değişkenlerine göre istatistiki olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu sonuçlar ışığında bireylerin E-spor'a katılım motivasyonlarının gelişimsel özellikleri destekleme, rekabet ve kaçış ortamı sağlama, serbest zaman değerlendirme üzerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Üniversiteler, bağlı topluluklar ve takımların artışı göz önüne alındığında ilginin gün geçtikçe artacağı öngörülmektedir.

Anahtar kelimeler: E-spor, Üniversiteler, Motivasyon, Öğrenci, Z kuşağı

Abstract

Purpose of this study is to investigate the motivation of individuals to participate in e-sports, which is seen as a modern age leisure time and career opportunity especially among the Z generation, which exceeds many conventional sports branches and increases its market share in the sports economy, among university students as a representative of the Z generation. 299 (Nwoman=138, Nman=161) student was participated in study on voluntary basis, who studying 2021-2022 academic year in Selçuk University main campus. In this study, based on the survey model, the "E-Sport Participate Motivation Scale (EPMS)" was used, validity and reliability conducted by Öz and Üstün (2019). SPSS 22.0 statistical package program was used to evaluate the data and find the calculated values. Demographic information is summarized by giving percentages, mean and standard deviations. Since the data were normally distributed, independent group t-test was used for pairwise comparisons, and One-Way Analysis of Variance (ANOVA) was used for comparisons of more than two group. Within the scope of this study, the scale reliability coefficient was calculated as .98. As a result, statistically significant differences were determined according to the variables of gender, age, daily gaming time. In the light of these results, it has been determined that the motivation of individuals to participate in e-sports focuses on supporting developmental features, providing an environment of competition and escape, and leisure time. Considering the increase in universities, affiliated communities and teams, it is predicted that the interest will increase day by day.

Key Words: E-sport, University, Student, Z generation, Motivation

GİRİŞ

Bilgisayar ve internet pek çok yerde yaşam olanaklarını mümkün olduğunca rahatlatırken oyun ve serbest zamanda yapılan eğlence araçları olarak da git gide yaygınlaşan bir ilgi alanı durumuna dönüşmüştür. Her geçen gün biraz daha ileriye giden teknolojik gelişmeler ile oyun alanlarının yetersizliği ve şehirleşmenin artması gibi nedenlerden dolayı geleneksel oyunların yerini dijital oyunların aldığı görülmüştür (Gentile, 2009, Rideout vd. 2010).

Dijital oyun, fare, monitör, joystick, klavye ve benzeri ara yüzlerin bilgisayar programları ile bağlantının sağlandığı, amaçları ve kuralları olan sistemlerin tamamıdır (Kayalı 2011). Dijital oyun, farklı teknolojilerle programlanan ve kullanıcılarına görsel bir ortamda, kullanıcı adı ve şifre ile erişim sağlayan oyunlardır (Çetin, 2013). Dijital oyun, hayal dünyasının büyük bir kısmını sinema ve edebiyat gibi disiplinlerden feyz alır (Binark vd. 2009).

1947 yılında 2. Dünya savaşının göstergeleri doğrultusunda hareket edilerek dizayn edilen katot ışın tüplü eğlence cihazı (Cathode Ray Tube Amusement Device) dijital oyun değildir lakin ilk etkileşimli elektronik oyun olarak kabul edilir. İlk olarak bilgisayar oyununun örnekleri 1950'li yıllarda karşımıza çıkmaktadır. İlk bilgisayar oyunu, 1958 yılında oluşturulmuş olan İki Kişilik Tenis (Tennis For Two) oyunu olarak kabul edilmiştir. Ticari ve toplumsal alanda etki oluşturan ilk bilgisayar oyunu ise "Spacewar"dır. 1960'lı senelerin yarısından itibaren bilgisayar oyunları ile alakalı akademik ve yazılım çalışmaları üniversitelerde hazırlanmış ve kitlesel boyuta ulaşmanın ilk adımları atılmıştır. 1968'de ilk oyun konsolu olan "Brown Box"ın satışa çıkması ile bilgisayar oyunları ekonomik olarak her düzeyden vatandaşın oynayabileceği konuma erişmiştir (Kızılkaya 2010).

Atari Inc. 1972 yılında masa tenisi oyunu olan "Pong"u halka sunmuştur. "Pong" çok geniş kullanıcı toplulukları tarafından benimsenmiştir (Karahisar 2013). İlk kez tehdit ve şiddet yerine mizah ve dostluk konularını işleyen "Pac-Man", 1980'de Namco tarafından piyasaya sürülmüştür. "Pac-Man" oyuncularına ilk kez soyut da olsa kendilerinden bir şeyler bulabilecekleri karakterler sunmuştur. Eğlenceli düşman isimleri, parlak renkleri ve neşeli arka plan müziği ile yine bir ilki gerçekleştiren "Pac-Man" kız çocuklarının ve genç kadınların ilgi alanına girmiş ve bilgisayar oyunlarının pazarını büyütülmüştür (Kızılkaya 2010).

Nintendo tarafından 1989 yılında el konsol oyunu olan "Gameboy" çıkarılmıştır ve ileriki

zamanlarda herkes tarafından bilinecek olan "Mario Bros" oyunu konsolun içine yüklenmiştir. 1992 yılında piyasaya ilk üç boyutlu özelliklere sahip olan "Wolfenstein" oyunu sürülmüştür. Böylece oyuncular, oyunlarda perspektif ve birinci kişinin gözünden bakışla tanışmışlardır. Aynı yıllarda piyasaya çıkan "Doom" oyunu ise bilgisayar satışlarını alt üst etmiştir. Sony tarafından oluşturulan "Playstation" adlı oyun konsolu 1994 yılında piyasaya sürülmüştür (Akın 2008). Nokia ürettiği cep telefonlarına "Snake" oyununu yüklemesiyle mobil oyunların temelini atmıştır. Teknolojik ilerlemelerle birlikte sosyal ağların popülerliği "Farmville" gibi günlük oyunların doğmasına sebep olmuştur (Karahisar 2013).

Günümüzde ise Sony "Playstation" ve Microsoft "Xbox" gibi oyun sistemleri televizyon platformlarında ana unsuru oluşturmıştır. Hatta 2016 yılında Sony tarafından piyasaya çıkarılan "Playstation VR", oyunculara konsol yardımı ile bizzat oyunun içinde yer almalarını sağlayan sanal gerçeklik imkânı sunulmuştur (Gül vd. 2017).

Dijital oyunların kronolojisine bakıldığında 2000'li yıllara kadar olan zamanda konsol ve kutu oyunlarının egemenliği, internet kullanımının yaygınlaşması ve bireysel kullanımın artmasıyla yerini çevrimiçi oyunlara vermiştir (Kemiksiz, 2019). Başka bir deyişle, artık oyun konsolları bilgisayarlarla birlikte modern mobil cihazlarla hemen hemen herkesin kolaylıkla ulaşabileceği ve oynayabileceği duruma gelmiştir. (Ağbaba ve Uysal, 2022).

"Call of Duty, Minecraft, Far Cry, World of Warcraft, Sims, Diablo, Counterstrike, Crysis, Half-Life, Age of Empires, Doom, Medal of Honour ve Civilization" son dönemlerde hala popüleritesini devam ettiren ve global alanda dijital jenerasyonlarca tanınan ve oynanan oyunlardır. Tüm bu kronoloji göz önüne alındığında kullanılan çeşitli donanımsal gereçlerin yanında oyun teması, grafik tasarımı, yazılım gibi birçok farklı özelliğin de oyunlara eklendiği görülmüştür (Kemiksiz, 2019).

Çeşitli teknolojileri kullanan ve farklı yazılımlarla programlanan bu oyunlar, kendi içerisinde kullanılmış olduğu teknolojiye göre bilgisayar oyunları, çevrimiçi oyunlar ve konsol oyunları olarak gruplandırılmıştır (Gökçearslan ve Durakoğlu, 2014). Oyuncular çoklu oyuncu modunda (Multi Player) birbirlerine ya da yapay zekaya karşı bireysel olarak (Single Player) oyun oynayabilir (Bozkurt, 2014).

Dijital Oyun Çeşitleri

Konsol ile oynanan oyunlar: Video oyunları için özel olarak üretilen cihazlarda konsol yardımı ile oyuncu kontrol mekanizmasını düğmeler ve joystick sayesinde elinde tutar ve oyunu etkileşimli bir şekilde oynar. Video oyunları, sesin ve görüntünün, televizyon veya bilgisayarlar aracılığıyla oyuncuya aktarılmasıdır. Geçmişten günümüze pek çok oyun konsolu örnekleri mevcuttur. Bu oyun konsollarına Sony "Playstation", Microsoft "Xbox", Nintendo "Wii", Nintendo "Gamecup" örnek olarak verilebilir (Ağbaba ve Uysal 2022). Günümüzde ise teknolojinin gelişmesi ile konsola eklenen özel kontrol mekanizmaları sayesinde oyuncunun sadece vücut hareketleri ile oyunla etkileşime geçebilmesi sağlanmıştır (Karahisar 2013).

Masaüstü bilgisayar oyunları: Bilgisayarlar, dijital reformlarla birlikte masaüstü oyunlarının gelişmesinde önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Masaüstü bilgisayar oyunlarının oynanabilmesi için oyunun DVD'sinin alınması veya internet bağlantısı da gerekebilmektedir. Oyun esnasında klavye, mouse, direksiyon veya kontrol paneli gibi araçlarla yönlendirme ve hareketlerin yapılması sağlanır. Günümüzde de popüleritesini koruyan masaüstü bilgisayar oyunları genelde çevrimiçi oyunlar oynamak için kullanıcılar tarafından tercih edilmektedir (Ağbaba ve Uysal, 2022).

Çevrimiçi (Online) oyunlar: İnternet üzerinden bir ağa bağlanarak çoklu veya bireysel olarak oynanabilen çevrimiçi oyunlar, teknolojik ilerlemelere paralel olarak tüm dünyada her yaşta bireyin oynayabileceği oyun çeşitlerinden biri haline gelmiştir (Ağbaba ve Uysal, 2022; Karahisar, 2013).

Mobil oyunlar: Teknolojik ilerlemeler arttıkça bireyler telefon ya da tablet gibi cihazları sürekli olarak yanlarında taşıyabilir hale gelmiştir ve bu durum onların kullanım alanlarını genişleterek dijital oyun dünyasında yepyeni bir dönemi başlatmıştır. Mobil oyunlar her cinsten ve her yaş grubundan bireyin oynadığı, eğlendiren ve eğiten türleri ile çevrim içi veya çevrim dışı olan özellikleri sebebiyle ücretli ya da ücretsiz oynanabilen oyunlardır (Ağbaba ve Uysal, 2022).

E-Spor

Teknolojik gelişmeler ve ilerlemeler, sporun gelişimine katkı sağlarken aynı zamanda spora yeni branşlar eklenmesine de olanak sağlamıştır. Bu gelişmeler ile internet ve bilgisayar kullanımı da giderek yaygınlaşmaktadır. İnternet ve bilgisayar donanımlarının gelişimiyle birlikte e-spor (elektronik spor) kavramının temelleri atılmıştır. Elektronik

spor, rekabetçi ya da profesyonel video oyunculuğu olarak da bilinen bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. E-spor çevrimiçi oyunlar üstüne gelişen spor dalıdır. Bu noktada Wagner (2006), e-spor için 'İnsanların bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımında zihinsel veya fiziksel yetenekler geliştirdikleri ve eğittikleri bir spor alanı' olarak geliştirdiği tanım büyük oranda kabul görmüştür. Elektronik spor; spor kurallarının uygulandığı, oyuncuların fiziksel ve zihinsel özelliklerini yükseltmeyi hedefleyen çevrimiçi ve rekabetin yüksek olduğu bir yarışma platformudur (LuBei, 2003). E-spor, dünyanın her bölgesinden bireylerin internet altyapısını kullanarak, belirli aralıklarla yapılan organizasyonlarda yerel ya da ulusal düzeyde gerçekleştirilen spor organizasyonları ile dünyanın farklı ülkelerinden katılan sporcuların performanslarını sergileyebileceği spor branşı şeklinde açıklanabilir (Argan vd. 2007). E-sporun yapısına özgü oyun çeşitleri ve bu oyun çeşitlerinde yarışan popüler oyuncular, yerel ve ulusal düzeylerde elektronik spor müsabakalarını izleyen izleyicileri, müsabakalara katılan takımları, takımlara özgü formları, ligleri ve uluslararası federasyonları bulunmaktadır (Jenny vd. 2017).

E-Spor 'un Tarihçesi

E-spor'un geçmişi atari dönemi ve internet dönemi olarak iki dönemde incelenebilir (Lee ve Schoenstedt, 2011). 1980 ve 1990 yılları arası atari dönemidir. 1980 yılında Amerika'da ortaya çıkan e-spor kavramı özellikle 1980-1981 yıllarında atari oyunları için önemli tarih olduğu belirtilmektedir. Böylece oyun kültürü oluşmuş ve gelişmeye başlamıştır. 2000'li yıllardan günümüze kadar gelen süreçte internetin kullanımının artması ile ulusal düzeyde çevrimiçi oyun oynama haline bürünmüştür. Sonuç olarak oyunlar tek oyunculu olmaktan çıkmış ve çok oyunculu bir yapıya dönüşmüştür (Coşkun ve Öztürk, 2016).

İnsanlar teknolojik gelişmelerden önce sokaklarda, parklarda oynadıkları her oyunu, günümüzde evleri, işyerleri gibi farklı ortamlarda, internet erişimi ve teknolojik altyapının olduğu her yerde oynayabilmektedir. Oyunlar da sanal dünyadan nasibini almış ve sanal ortamda oynanmaya başlamıştır. Bunun sonucunda insanlar ev dışı özel veya genel alanlarda oyun oynamak yerine teknolojik cihazlar aracılığı ile çevrimiçi oyunlar oynayabilmektedir (Kaya, 2009).

Milenyum çağında e-sporun gelişmesine ve profesyonelleşmesine yönelik gelişmeler için atılan adımlar günümüzde sektörün oluşmasında ve dünyada önemli bir yere sahip olmasında büyük bir

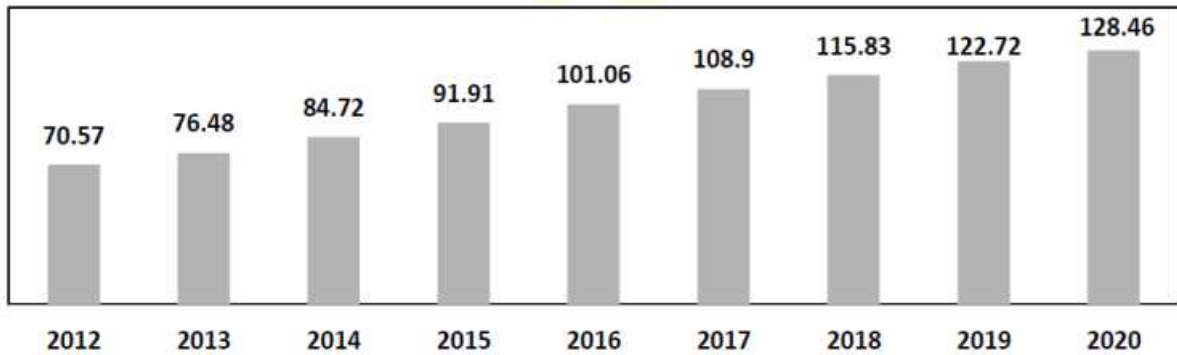
etkiye sahiptir. Sektörün atası diyebileceğimiz organizasyonlardan birisi olarak kabul edilen Electronic Sports League, 2000 yılında kurulmuştur. Güney Kore, elektronik spor sektöründe gelişmiş ve önemli bir değeri olan marka olarak da tabir edebileceğimiz ülke konumundadır. World Cyber Games adlı ve 2013 yılına kadar sürdürülen, yıllarca 'e-sporun olimpiyatları' olarak anılan organizasyon da Güney Kore liderliğinde yapılmıştır (Üçüncüoğlu ve Çakır, 2017). Güney Kore'de, elektronik sporu sevdirmek ve yaygınlaştırmak amacıyla, Güney Kore E-spor Birliği (KESPA) hükümet onayıyla kurulmuştur. Bunun neticesinde sektöre yaptığı yatırımlar ile elektronik sporda öncü ülke olmalarının temelleri atılmıştır. E-sporla ilgili farkındalık oluşturmak ve ilgi çekmek amacıyla oluşturulan ve günümüzde toplam 47 üyesi bulunan Uluslararası E-spor Federasyonu da Güney Kore merkezlidir. E-spor'un gelişerek günümüze kadar ulaşmasında ve gelişiminde üç önemli olay vardır. Bunlar;

- İnterconnected Networks erişiminin kolaylaşması ve yaygınlaşması,
- İnternet cafelerin keşfi ve sayısının artarak popüler hale gelmesi,
- Rekabetçi oyunların çoğalması ve her geçen gün gelişmesi (Argan ve Akın, 2007).

Tüm bu süreçlerin bir araya gelmesiyle birlikte çevrimiçi oyunların aslında günümüz modern zaman rekreasyonel ihtiyaçları gidermek için doğduğu söylenebilir. İlk video oyun turnuvası 1980 yılında Atari'nin "Spice Invaders" Turnuvasını düzenlenmesi ile gerçekleşmiştir. Turnuvaya katılan katılımcıların sayısı ise yaklaşık 10 bin kişidir. Bunun ardından Nintendo, Blockbuster ve Atari gibi markaların gelişimleri ve yenilenmeleri elektronik sporun temel yapı taşlarından bir tanesini oluşturmuştur. Bilgisayarların günlük yaşantımızın önemli bir parçası olmaya başlaması 1990'lı yılların sonları ve 2000'li yılların başlarıyla birlikte süregelmiştir. Bu gelişmelerin doğrultusunda günümüzde düzenlenen ve milyonlarca kişinin ilgisini çeken, ticari boyutunda ise her geçen gün büyüyen e-spor karşılaşmaları ortaya çıkmıştır.

E-Sporun Küresel Finansal Boyutu

E-Spor endüstrisinin önemli ortaklarından olan, oyun üreticileri, takım sahipleri, takımlar, bireysel oyuncular, menajerler, organizatörler, seyirciler ve sponsorlardır. Gelişen oyun sektörüyle yeni alanlara olanak sağlayan ve gelecek dönemlerdeki ticari boyutuyla yayıncıların, reklamcılarının ve markaların ilgisini görmüş ve sektörde olumlu yönde ilerlemeler kaydedilmiştir. Böylelikle büyüyen e-spor sektörü yeni bir ekonomi modeli ortaya çıkartmaktadır (Bingöl vd., 2021).

Şekil 1. Küresel E-Spor Pazar Değeri (Milyar Dolar) Newzoo (Erişim 2022a)

Dünya oyun piyasasındaki gelirler göz önüne alındığında ülkelerin gelirlerinde önemli bir getiri sağlayabileceği ve önemli düzeyde paya sahip olabileceği düşünülmektedir. Newzoo şirketinin yapmış olduğu araştırmada 2012 ile 2020 yılları arasında 'Küresel E-Spor Pazar Değeri' tahmini gelirleri söz konusu iken, covid-19 pandemi döneminde boş vakitlerin artması ve bireylerin çevrimiçi oyunlara eğiliminde artış olduğu düşünüldüğünde bu gelirlerin üstünde bir gelirin oluştuğu düşünülmektedir. 2021'de global pazar

rakamlarına bakıldığında oyun pazarının büyüklüğü 176 milyar dolar seviyesini bulmuş durumda olduğu tahmin edilmektedir. Bunun 90 milyar dolardan fazla bir kısmını ise mobil oyunlar oluşturmaktadır. Konsol pazarının büyüklüğü 49 milyar dolara ulaşırken, PC pazarı ise 36 milyar dolar seviyelerinde seyretmektedir. Global olarak oyuncu sayılarına bakıldığında ise 3 milyara yaklaşan büyük ve genç bir kitle varlığından söz edilebilir (Erişim 2022b).

Elektronik Sporun Üniversitelerdeki Yeri

E-spora duyulan ilginin artması ve günden güne yükselen ivmesi, dünyanın farklı yerlerinde eğitim veren prestijli kurumların dikkatini çekmektedir. Bu yükseliş karşısında yüksek öğretim kurumları E-spora kayıtsız kalamamışlar ve eğitim programlarında elektronik spora yer vermeye başlamışlardır. Bu kurumların başında şüphesiz Robert Morris Üniversitesi gelmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin California eyaletinde bulunan kurum e-sporun dünya çapındaki üniversitelerde tanınmasına öncülük etmiştir. E-sporu bir üniversite sporu olarak tanımlamış ve e-spor öğrencilerine burs imkânı sunmuştur (Yükçü ve Kaplanoglu, 2018). Bir diğer kurum olan "Temple Üniversitesi" kampüs rekreasyonu aktivitelerine e-sporu ekleyerek bir lig sistemi kurmak için girişimlerde bulunmuştur (Taşkıran, 2019). Bunların yanı sıra "Danube University Krems" isimli kurum elektronik sporla ilgilenen öğrencileri için "Profesyonel E-Spor ve Rekabetçi Bilgisayar Oyunlarında Yüksek Lisans" programını faaliyete geçirmiştir (Erişim 2022f). Asya ülkelerine bakıldığında ise Malezya ve Çin gibi ülkelerin e-spora olan ilgileri dikkat çekmektedir. Buralarda bulunan birçok okul elektronik sporu yakından takip etmektedir. Çin de açılan ve E-spor alanında eğitim verecek olan Chongqing Energy College eğitim kurumuna çok sayıda kayıt başvuru talebi gelmiş ve öğrenciler tarafından yoğun ilgi ile karşılaşılmıştır (Kocadağ 2017).

Türkiye'deki üniversiteler ise çok hızlı olmasa da e-spor ile ilgilenmeye başlamışlar ve sporcuları çeşitli platformlarda desteklediği görülmektedir. Bu üniversitelerin başında gelen Bahçeşehir Üniversitesi bir e-spor takımı kurmuştur ve bu alanda eğitim vermektedir (Yükçü ve Kaplanoglu 2018). Bunların yanı sıra Bahçeşehir Üniversitesi "League Of Legends" oyununun yasal sahibi Riot Games Şirketi ile iş birliği yapmıştır ve çeşitli sponsorluk anlaşmaları yaparak burslar vermektedir. "İstanbul Bilgi Üniversitesi" ise "Liseli Öğrenciler Ligi" olarak bilinen "Playerbros League" liginin şampiyon olan takımın oyuncularına, "ÖSYM" sonuçlarına göre iletişim fakültesini kazanmaları halinde %100 burs imkanından yararlanmalarını sağlamaktadır (Erişim 2022d).

Ayrıca bazı kolej ve üniversiteler seçmeli olarak e-spor dersleri vermektedirler. Ekin Koleji 2017 yılından beri, "Selçuk üniversitesi" ise "Sağlık Bilimleri Enstitüsü Rekreasyon Anabilim Dalı" yüksek lisans programında 2019 yılı itibarıyla lisansüstü ders olarak verilmektedir (Erişim 2022e). Ülkemizdeki e-spor adı altında yapılan etkinliklerin

uygulanmasında ve reklamının yapılıp, yaygınlaşmasında çok büyük emekler verdiğini söylenebilen topluluklar bulunmaktadır. Bu topluluklar üniversiteler bünyesinde kurulmuş e-spor topluluklarıdır. Birçok üniversite e-spor topluluğunu aktive etmiş ve birçok organizasyon düzenlemiştir (Kartal 2020).

YÖNTEM

Tarama (Survey) modeli ele alınarak yürütülen bu çalışma kesitsel özellik taşımaktadır. Çalışmanın etik prosedürü Selçuk Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 25.03.2022 tarih E-40990478-050.99-261031 sayılı kararı ile tamamlanmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırmanın evrenini Selçuk Üniversitesi merkez kampüste 2021-2022 öğretim yılında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklem grubunu kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen, E-spor etkinliklerine düzenli katılım sağlayan, çalışmaya gönüllü olarak katılım sağlayan 299 spor bilimleri fakültesi öğrencisi oluşturmıştır. Çalışmaya dahil edilme kriterleri E-spor ve aktiviteleri hakkında bilgiye sahip olmak, katılım sağlamaktır. Dışlanma kriterleri E-spor hakkında bilgiye sahip olmamak ve aktif veya pasif herhangi rekreatif amaçlı E-spor aktivitesine düzenli katılmamak olarak belirlenmiştir. Bu amaçla çalışma katılımı öncesi E-spor aktivitelerine rekreatif amaçlı aktif veya pasif katılım sağlayıp sağlamadıkları sorgulanmıştır.

Verilerin Toplanması

Veri toplama işlemi, ana kampüste yer alan birimlerde, sosyal aktivite alanlarında, ders arası veya dışında toplanmıştır. Aktif veya pasif E-spor ile ilgilenen veya katılım sağlayan bireylere çalışma hakkında ön bilgi verilmiş, kişisel bilgilerinin korunacağı taahhüt edilmiş ve gönüllülük esasıyla ölçek uygulanmıştır. Ölçeğin tamamlanması kişi başı 5-7 dakika arasında zaman almıştır.

Veri Toplama Aracı

E-spor katılım motivasyonu ölçeği (EKMÖ)

Araştırmaya katılan bireylerin E-spor katılım motivasyonlarının belirlenmesi amacıyla Öz ve Üstün (2019) tarafından geliştirilen "E-spor Katılım Motivasyonu Ölçeği (EKMÖ)" kullanılmıştır. Ölçekteki seçenekler "1= kesinlikle katılmıyorum" ile "5= kesinlikle katılıyorum" arasında değişmektedir. Ölçek E-spor katılımcılarının motivasyonlarını belirlemeye yönelik 47 soru ve 5 alt boyutta

tasarlanmıştır. “Taksonomik alan” alt boyutunda bilişsel, duyuşsal ve psikomotor özelliklerin tanımlamak, “Yetkinlik” alt boyutunda bireyin belli bir davranışı göstermek için gerekli etkinlikleri düzenleme ve başarılı bir şekilde yapma kapasitesi öz değerlendirmesidir. “Rekabet ve Başarı” alt boyutunda rekabet ontolojisini ortaya koymak ve başarılabacak amaç teoreminin yansımaları değerlendirilmektedir. “İlişkisel Benlik” alt boyutunda ikili ve yakın çevre ile ilişkileri, ilişkilerdeki rolleri ve ilişkilerden doğan memnuniyet ele alınmıştır. “Boş zaman değerlendirme” alt boyutunda ise kişinin kendine ayırabildiği, gönüllü olarak değerlendirdiği zaman dilimindeki eğilim değerlendirilmiştir. Orijinal ölçek geliştirme çalışmasındaki güvenirlik katsayısı .98 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten minimum 47 maximum 235 puan alınabilmektedir. Altboyutlar içerisindeki puan ne kadar yüksek ise o faktörün güdüleme özelliği o derecede etkilidir. Bu çalışmanın toplam güvenirlik katsayısı .986 olarak, Taksonomik alan .96, Yetkinlik .96, Rekabet ve başarı .93, İlişkisel Benlik .92 ve Boş Zaman Değerlendirme .93 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin geneli ve alt boyutlarına ilişkin iç tutarlılık değerleri, ölçeğin güvenirlik bakımından yeterli olduğunu göstermektedir.

Verilerin Analizi

Verilerin Analizinde kişisel bilgiler için betimsel istatistik yöntemleri frekans (n), yüzde (%), aritmetik ortalama (X) ve standart sapma (SS) kullanılmıştır. Katılımcıların E-Spor Katılım Motivasyonu Ölçeği ve alt boyutlarındaki demografik değişkenlere göre istatistiksel anlamlılıklarını ortaya çıkarma amacıyla kullanılacak testin belirlenmesi için normallik analizine bakılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Basıklık ve Çarpıklık (Kurtosis - Skewness) Kat sayıları aralığı ile kontrol edilmiş, söz konusu aralığın +2.0 ve -2.0 değerlerini aşmadığından, verilerin normal dağıldığı tespit edilmiştir.(George ve Mallery 2010). Veriler normal dağılım gösterdiğinden dolayı ikili küme karşılaştırmaları için bağımsız grup t testi, ikiden fazla küme karşılaştırmaları için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

BULGULAR

Üniversite öğrencilerinin e-spor aktivitelerine katılma motivasyonlarının incelendiği çalışmada bu bölümde katılımcıların demografik bilgileri, değişkenlere göre EKMÖ alt boyutları değerlendirilmiş ve raporlanmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken		n	%
Cinsiyet	Kadın	138	46,2
	Erkek	161	53,8
Yaş	22 yaş altı	224	74,9
	23 yaş ve üzeri	75	25,1
		Kadın _{yaşort} =20.85±2.74	Erkek _{yaşort} =20.80±1.87
Aylık Gelir	3000 tl ve altı	96	32,1
	3001-5000 tl	137	45,8
	5001 tl ve üzeri	66	22,1
Haftalık Boş Zaman	1-3 saat	52	17,4
	4-7 saat	89	29,8
	8-11 saat	61	20,4
	12 saat ve üzeri	97	32,4
Günlük Oyun Oynama Süresi	1-2 saat	237	79,3
	3-4 saat	48	16,1
	5-6 saat	6	2,0
	7 saat ve üzeri	8	2,7
Çalışma Durumu	Part-Time	82	27,4
	Tam Zamanlı	31	10,4
	Çalışmıyorum	186	62,2

Katılımcıların demografik değişkenlerinin kategorilere göre dağılımları tablo.1’de frekans (n) ve yüzde (%) olarak verilmiştir.

Tablo 2. E-Spor Katılım Motivasyonu Ölçeğinin Cinsiyet Değişkenine Göre Değerlendirilmesi

	Cinsiyet	X	SS	t	p/ES
Taksonomik Alan	Kadın	31,49	14,33	-4.402	0.000**/0.51
	Erkek	39,21	15,75		
Yetkinlik	Kadın	23,62	10,89	-4.091	0.000**/0.47
	Erkek	29,21	12,48		
İlişkisel Benlik	Kadın	15,11	7,49	-3.258	0.001**/0.37
	Erkek	17,97	7,61		
Rekabet ve Başarı	Kadın	17,83	7,86	-4.269	0.000**/0.49
	Erkek	21,97	8,77		
BZD ^a	Kadın	13,00	6,41	-3.657	0.000**/0.42
	Erkek	15,87	7,04		

*p<0.05, **p<0.01, a: Boş Zaman Değerlendirme

E-Spor katılım motivasyonu ölçeği ve alt boyutlarından elde edilen puanların cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde EKMÖ Taksonomik Alan ($t=-4.402; p<0.01$), Yetkinlik ($t=-4.091; p<0.01$), İlişkisel Benlik ($t=-3.258; p<0.01$), Rekabet ve Başarı ($t=-4.269; p<0.01$) ve Boş Zaman Değerlendirme ($t=-3.657; p<0.01$) alt boyutlarında erkek katılımcılar lehine istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3. E-Spor Katılım Motivasyonu Ölçeğinin Yaş Değişkenine Göre Değerlendirilmesi

	Yaş	X	SS	t	p/ES
Taksonomik Alan	<22 yaş	34,55	15,40	-2.112	0.036*/0.28
	>23 yaş	38,92	15,73		
Yetkinlik	<22 yaş	25,82	12,05	-2.020	0.044*/0.27
	>23 yaş	29,06	11,92		
İlişkisel Benlik	<22 yaş	16,27	7,73	-1.480	0.140/0.19
	>23 yaş	17,78	7,45		
Rekabet ve Başarı	<22 yaş	19,57	8,47	-1.708	0.089/0.22
	>23 yaş	21,53	8,89		
BZD ^a	<22 yaş	14,16	6,95	-1.661	0.098/0.22
	>23 yaş	15,68	6,63		

*p<0.05, a: Boş Zaman Değerlendirme

E-Spor katılım motivasyonu ölçeği ve alt boyutlarından elde edilen puanların yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde EKMÖ İlişkisel Benlik ($t=-1.480; p>0.05$), Rekabet ve Başarı ($t=-1.708; p>0.05$) ve Boş Zaman Değerlendirme ($t=-1.661; p>0.05$) alt boyutlarında herhangi bir istatistiki anlamlılığa rastlanmazken Taksonomik Alan ($t=-2.112; p<0.05$) ve Yetkinlik ($t=-2.020; p<0.05$) alt boyutlarında 23 yaş ve üzeri katılımcılar lehine istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 4. E-Spor Katılım Motivasyonu Ölçeğinin Günlük Oyun Oynama Değişkenine Göre Değerlendirilmesi

	Günlük Oyun Oynama Süresi (Saat)	X	SS	t	p/ES
Taksonomik Alan	<3 saat	34,56	15,38	-2.371	0.018*/0.33
	>4 saat	39,79	15,72		
Yetkinlik	<3 saat	25,94	12,13	-1.946	0.053/0.27
	>4 saat	29,28	11,57		
İlişkisel Benlik	<3 saat	16,24	7,73	-1.797	0.073/0.25
	>4 saat	18,20	7,32		
Rekabet ve Başarı	<3 saat	19,65	8,66	-1.613	0.108/0.23
	>4 saat	21,63	8,27		
BZD ^a	<3 saat	14,11	6,86	-2.145	0.033*/0.30
	>4 saat	16,20	6,83		

*p<0.05, a: Boş Zaman Değerlendirme

E-Spor katılım motivasyonu ölçeği ve alt boyutlarından elde edilen puanların günlük oyun oynama süresi değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız örneklem t

testi yapılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde EKMÖ Yetkinlik ($t=-1.946; p>0.05$), İlişkisel Benlik ($t=-1.797; p>0.05$), Rekabet ve Başarı ($t=-1.613; p>0.05$) alt boyutlarında herhangi bir istatistiki anlamlılığa rastlanmazken; Taksonomik Alan ($t=-2.371; p<0.05$) ve Boş Zaman Değerlendirme ($t=-2.145; p<0.01$) alt boyutlarında 4 saat ve üzeri günlük oyun oynama süresine sahip katılımcılar lehine istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

1980'li yıllardan itibaren ortaya çıkan teknolojik gelişmelerin video oyunları üzerindeki etkisi net olarak görülmektedir. Video oyunlarının git gide profesyonelleşmesi sonucunda ortaya çıkan E-Spor kavramı popülerliğini arttırmaya devam etmektedir. Bu teknolojinin içerisine doğan, değişim ve gelişimlere anında entegre olabilen ve uygulayan nesil olarak Z kuşağı, günümüzde eğitim düzeyi olarak üniversitelerde yer almakta ve teknoloji temelli rekreatif aktivitelerin başında gelen e-spor'un gelişmesinde başı çekmektedir. Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin aktif veya pasif e-spor aktivitelerinde yer almasını sağlayan ve üniversite öğrencilerini katılıma motive eden faktörlerin belirlenmesidir.

Bireylerin e-spor aktivitelerine yaklaşım ve motivasyonlarını anlamak ve yorumlamak için güdüleyen sebepleri tanımlamak elzemdir. Çünkü bu tanımlamalar sıklık veya davranışsal sonuçlar için yordayıcıdır (Jenny vd., 2017). Bilhassa pandemi ile beraber daha yoğun şekilde hayatımıza giren, kitlelerin dikkatini çeken e-spor aktivitelerine katılma motivasyonlarını Öz ve Üstün (2018)'e göre beş faktörde değerlendirilmektedir. Bilişsel duyuşsal ve psikomotor gelişim açısından "taksonomik alan", davranışa dönüşüm aşamasında beceri aktarımını destekleyen "yetkinlik", bu yetkinliklere duyarlılığını ve oyun doğasındaki daha iyi olma eğilimini açıklayan "rekabet ve başarı", oyun davranışı sırasında sosyal ortam ve ilişkilerin etkinliğini, arkadaş, aile veya ait olma hissini yaşatan grubun etkililiği için "ilişkisel benliği" ve kaçış, akış veya serbest zaman değerlendirme hissi amaçlı aktivite olmasının etkisini "boş zaman değerlendirme" alt boyutları ile açıklamışlardır. Bu bağlamda Z kuşağı üzerinde tüm bu faktörlerin değerlendirilmesi ve yorumlanması mümkün olmuştur. Mevcut literatürden istatistiksel olarak anlamlı bulunan motifler arasında bilgi edinme, oyuncu becerisi, kaçış ve başarı geliştirilen ölçek ile ilişkilidir (Hamari ve Sjöblom 2017; Neus 2020; Pizzo vd., 2018). Mevcut E-spor motivasyon ve katılım araştırmaları tüketim, satın alma ve çevrimiçi medya

kullanımına yönlendirildiği görülmektedir (Jang ve . Byon, 2020). Araştırmalar E-spor katılım güdülerini dolaylı başarı hissi, bilgi edinme, sosyal etkileşim, ortamdaki kaçış hissi yaşatması ve hedonizm olarak tanımlamışlardır (Trail ve James, 2001; Anttila, 2019; Ma vd., 2021). Ancak en yoğun kullanıcıların Z kuşağında olduğu, sadece katılım değil izleyici temelli de değerlendirildiği düşünüldüğünde çalışmaların kısıtlılığı göze çarpmaktadır.

Çalışmada katılımcılar cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde EKMÖ Taksonomik Alan, Yetkinlik, İlişkisel Benlik, Rekabet ve Başarı ve Boş Zaman Değerlendirme alt boyutlarında erkek katılımcılar lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mustafaoğlu ve ark. (2018) yapmış oldu çalışma incelediğinde amatör veya profesyonel olarak e-spor yapan kişilerin daha çok erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Akın (2008) çalışmasına bakıldığında ise bu çalışma ile paralel olarak e-sporla uğraşan kişilerin %93.1 erkek katılımcılardan oluştuğunu belirtmiştir. Argan ve Akın (2007)'ın yaptığı çalışmada da E-sporun gelişmesinde fayda sağladığı düşünülen internet kafelerin ilk çıktığı dönemlerde popülerliğinin çok yüksek olması herkesin bu teknolojileri evinde ulaşamaması ve ulaşan kitlenin erkek katılımcı yoğunluklu olması gibi nedenler temelinde erkek katılımcılar lehine çıkan sonuç gelişim açısından yorumlanabilir.

Katılımcıların e-spor katılım motivasyonu ölçeğinin yaş değişkenine göre değerlendirilmesinde taksonomik alan ve yetkinlik alt boyutlarında daha düşük yaş katılımcılara göre 23 yaş ve üzeri katılımcıların lehine istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir. Yıldız vd. (2020) yapmış olduğu çalışma incelendiğinde 18 – 22 yaş arasındaki bireylerin e-spor oynayarak kişisel becerilerini ön plana çıkardıklarını ve becerilerini geliştirerek günlük hayattaki oyunları da olumlu yönde etkileyebileceğini söylemiştir. Fakat bu çalışmada taksonomik alan ve yetkinlik alt boyutlarında 23 yaş ve üzerinde kişisel becerilerini kullanabilme olanağı sunan e-spor aktivitelerinin güdülenmede ön plana çıktığı görülmüştür. 18-22 yaş tam olarak lisans öğretim çağı iken 23 yaş ve üzerinde katılımcılar iş hayatına atılma ve buna dayalı telaşların ön planda olmasından dolayı kişilerin serbest zamanlarında e-spor aktivitelerini tercih etme sebeplerini daha reel bir temele oturttukları söylenebilir. E-spor aktivitelerinin sadece aktivite olarak değil, eğitim alanında da yükselmesi söz konusudur (Kim ve Ross, 2006). Özellikle alanda güdülenme örüntülerinin

gelişimsel görevlerde yüksek çıkması literatürce desteklenmektedir (Southern, 2017).

Sonuçlar incelendiğinde EKMÖ Taksonomik Alan ve Boş Zaman Değerlendirme alt boyutlarında 4 saat ve üzeri günlük oyun oynama süresine sahip katılımcılar lehine istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışma doğrultusunda 4 saat ve üzeri aktif olarak bilgisayar oyunu oynayan katılımcıların boş zamanlarını bu alanda değerlendirmeyi tercih ettiklerini ve oyunu anlama öğrenme kavrama ve değerlendirme konusunda 3 saat ve altı oyun oynayanlara göre daha iyi olduğu ön görülmektedir. Teknolojinin hızla geliştiği günümüzde evlerde artık bilgisayarların ve akıllı cep telefonlarının da aynı oranda arttığı bilinmektedir (Ayar, 2018). Yapılan çalışmalar sonucunda bireylerin dijital oyunlara, telefon, bilgisayar ve tabletlerinden kolaylıkla ulaşabildiği ve kısıtlı olan boş zamanlarını bu şekilde değerlendikleri belirtilmiştir (Yayla ve Güven, 2020).

E-spor milyonlarca oyuncunun online olarak serbest zamanlarını değerlendirmek için rakipleri veya yapay zekaya karşı çeşitli türlerindeki oyunları oynayabileceği alan olarak adlandırılmaktadır. E-spor bugüne kadar ki oyun kültürünün içerisinde popüler olmuş ve önemli bir konuma ulaşmıştır (Evren vd. 2019). Günümüzde E-spor kimileri için bir kariyer fırsatı kimileri için sosyalleşmenin bir göstergesi haline gelmiştir. E-spor alanında yapılan çalışmalar günden güne artmaktadır. Bu çalışmaların E-sporun gelişmesine ve yayılmasına katkısı olacağı kaçınılmazdır. Alanda yapılacak olan daha geniş kapsamlı ve nitel araştırma temelli yaklaşımların çoğalması E-sporun popülerliğine ve uygulama alanlarının çeşitliliğine katkıda bulunacaktır.

KAYNAKLAR

1. Ağbaba, E., ve Uysal, A. (2022). Dijital Oyun Bağlamında Sanal Mekân ve Gerçek Mekân Birlikteliği (Master's Thesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi).
2. Argan, M., ve Akin, E. (2007). Elektronik spor; özellikleri, kavram ve uygulamalarına yönelik kuramsal çerçeve. *Akdeniz*, 4, 9-11.
3. Argan, M., Suher, H. K., Ozer, A., Akin, E., & Tokay, A. M. (2007). Game Quality: A study on Turkish Game Players. In 2nd International Symposium of New Technologies in Sport Sarajevo (Bosnia Herzegovina).
4. Ayar, H. (2018). Development of e-Sport in Turkey and in the World. *International Journal of Science Culture and Sport*, 6(1)
5. Binark, M., Bayraktutan-Sütcü, G. ve Fidaner, I.B. (2009). Dijital oyun rehberi: Oyun tasarımı, türler ve oyuncu. İstanbul: Kalkedon.
6. Bingöl, H., Bingöl, Ş., & Öner, İ. (2021). Covid-19'un E-Spor Sektörü Üzerindeki Etkisi. *Journal of ROL Sport Sciences* Volume, 2(1).
7. Bozkurt, A. (2014). Homo ludens. Dijital oyunlar ve eğitim. *Eğitim Teknolojileri Araştırmaları Dergisi*. 5(1), 1-21.
8. Coşkun, E., & Öztürk, M.C. (2016). Steam dünyası: dijital oyun bloglarına yönelik bir değerlendirme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(2).
9. Çetin, E. (2013). Tanımlar ve Temel Kavramlar, *Eğitsel Dijital Oyunlar*. Ocak, M.A. (Ed.), Ankara: Pegem Akademi.
10. Erişim 2022a: <https://newzoo.com/insights/trend-reports/newzoo-global-games-market-report-2021-free-version>. 03.06.2022
11. Erişim 2022b: <https://www.dunya.com/ekonomi/mobil-oyuna-geldik-haberi-636068> . 03.06.2022
12. Erişim 2022c : <http://ogrencitopluluklari.deu.edu.tr/index.php/tr/9-turkce-tr/179-elektronik-sporlar-toplulugu>
13. Erişim 2022d: <http://www.pazarlamasyon.com/pazarlama/turkiyede-e-spor-pazari-ne-durumda>
14. Erişim 2022e : <https://dijitalsporlar.com/haberler/espourturkiyede-ilk-kez-secmeli-ders-oluyor>
15. Erişim 2022f : <https://www.donau-uni.ac.at/de/studium/game-studies.html> 04.06.2022
16. Evren, T., Kargün, M., Pala, A. ve Yazarer, İ. (2019). Spora Yenilikçi Yaklaşım: E-Spor. *Journal of International Social Research*, 12(66).
17. Gentile, D. (2009) Pathological Video Game Use Among Youth 8 To 18: A National Study. *Psychol Sci* 20:594-602.
18. Gökçearslan, Ş. ve Durakoğlu, A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(14), 419-435.
19. Gül İ., Kızılrımk, İ., Güler, E., & Yardi, Z. (2017). Fuar Turizmi Kapsamında Oyun Fuarları Gaming İstanbul Örneği. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, (2), 101-120.
20. Hamari, J.; Sjöblom, M. (2017). What is esports and why do people watch it? *Internet Res.* 2017, 27, 211–232.
21. Jang, W.W.; Byon, K.K. (2020). Antecedents and consequence associated with esports gameplay. *Int. J. Sports Mark. Spons.* 2020, 21, 1–22
22. Jenny, S.E., Manning, R.D., Keiper, M.C., & Olrich, T. W. (2017). Virtual (ly) athletes: where eSports fit within the definition of "Sport". *Quest*, 69(1), 1-18.
23. Karahisar, T. (2013). Türkiye'de dijital oyun sektörünün durumu. *Proceedings Book*, 107.
24. Kartal, M. (2020). Küreselleşme bağlamında Türkiye'de e-spor. İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Malatya.
25. Kaya, A.G.A. ve Uslu, A.G.S. (2021) Akademik Serbest Zaman Ve Rekreasyon Araştırmaları. NEU yayınları, Konya.
26. Kaya, M. (2009). Küreselleşme Yaklaşımları. *Dicle University Journal of Ziya Gokalp Education Faculty*, 13.
27. Kayalı, U. (2011). Bilgisayar oyunları ile çocuk ve ergenlerdeki psikopatoloji arasındaki ilişkinin araştırılması., İstanbul Üniversitesi Cerrah Paşa Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Uzmanlık Tezi, İstanbul.
28. Kemiksiz, C.R. (2019) Çevrimiçi Bağımlılığın Habitatu: Çevrimiçi Oyuncuların E-Spor Faaliyetleri ve Oyun Bağımlılığı İlişkisi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı.
29. Kızılkaya, E. (2010). Bilgisayar Oyunlarında İdeolojik Söylem ve Anlatı, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
30. Kim, Y., Ross, S.D. (2006). An exploration of motives in sport video gaming. *International Journal of Sports Marketing & Sponsorship*, 8(1), 34.
31. Kocadağ, M. (2017). Elektronik Spor Kariyeri ve Eğitim, *Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi*. Cilt.1, Sayı.2, Ekim 2017, ss.49-63. (79)

32. Lee, D., & Schoenstedt, L. J. (2011). Comparison of eSports and traditional sports consumption motives. *ICHPER-SD Journal Of Research*, 6(2), 39-44.
33. Lima, Y., Şenışık, S., Denerel, N., Hurşitoğlu, O., Balci, G. A., Bolat, G. Ü., & Ergün, M. (2022). Effects of COVID-19 pandemic on the psychological states of youth and adult elite male athletes. *Spor Hekimligi Dergisi/Turkish Journal of Sports Medicine*, 57(1).
34. LuBei H. (2003). Opportunities and challenges of China digital sports industry. *J Pers Comput*, 6: 21-2.
35. Neus, F. (2020). "Differences and Similarities in Motivation for Offline and Online eSports Event Consumption." In *Event Marketing in the Context of Higher Education Marketing and Digital Environments*, 79-99. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden.
36. Pizzo, A. D., Na, S., Baker, B. J., Lee, M. A., Kim, D. and Funk, D. C.. (2018). "eSport vs. Spor A Comparison of Spectator Motives." *Sport Marketing Quarterly* 27 (2).
37. Rideout, V.J., Foehr, U.G., Roberts, D.F. (2010) Generation M2: Media In The Lives Of 8- To 18- Year Olds. Kaiser Family Foundation.
38. Southern, N. (2017).The rise of e-Sport: A new audience model and a new medium?, B.A.Candidate, Department of Mathematics, California State University Stanislaus, 1 University Circle, Turlock, CA, 95382.
39. Taşkıran, İ. B. (2019). Bir Halkla ilişkiler aracı Olarak e-Spor sponsorluğu Ve e-Spor sponsorluğunun Marka bilinirliği ile ilişkisi: Bir örnek Olay İncelemesi (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
40. Trail, G.T.; James, J.D. The motivation scale for sport consumption: Assessment of the scale's psychometric properties. *J. SportBehav.* 2001, 24, 108-127.
41. Ma, S. C., Byon, K. K., Jang, W., Ma, S. M., & Huang, T. N. (2021). Esports Spectating Motives and Streaming Consumption: Moderating Effect of Game Genres and Live-Streaming Types. *Sustainability*, 13(8), 4164.
42. Anttila, P. What are the Motivational Aspects to Spectate Esports or Other Live Gaming Streams? Master's Thesis, University ofOulu, Oulu, Finland, 2018. Available online: <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201811093010.pdf>
43. Öz, N. D. & Üstün, F. (2019). E-Spor Katılım Motivasyonu Ölçeği'nin (EKMÖ) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması . *Türk Spor Bilimleri Dergisi*,2(2),115-125 Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsbd/issue/48256/590133>
44. Üçüncüoğlu, M., & Çakır, V.O. (2017). Modern Spor Kulüplerinin Espor Faaliyetlerine İlgili Gösterme Nedenleri Üzerine Bir Araştırma. *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 34-47.
45. Wagner, M. G. (2006, June). On the Scientific Relevance of eSports. In *International conference on internet computing* (pp. 437-442).
46. Yükçü, S. ve Kaplanoğlu, E. (2018). "e-Spor Endüstrisi", *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*. Sayı.17, ÜİK Özel Sayısı, Temmuz 2018, ss.533-549. (78)

Spor Bilimleri Fakültesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sağlıklı Beslenme Tutumlarının İncelenmesi

Ali KAYA^{1A}, Bilgehan PEPE^{1B}, Sinan DEMİRCİ^{1C}

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Address Correspondence to Ali KAYA: e-mail: alikaya@gelisim.edu.tr

A:Orcid ID: 0000-0002-6417-4523 B:Orcid ID: 0000-0003-3786-4227 C:Orcid ID: 0000-0002-6061-4325

Özet

Bu araştırmanın amacı, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde Spor bilimleri fakültesinde eğitim gören öğrencilerin beslenme tutumlarının cinsiyetlerine göre incelenmesidir. Araştırmaya Burdur Mehmet Akif Ersoy üniversitesinde eğitim gören öğrencilerin beden eğitimi ve spor öğretmenlik bölümü ve spor yöneticiliği bölümü ve antrenörlük bölümlerinde eğitim gören 268 öğrenci (135 erkek, 133 kadın) katılmıştır. Spor bilimleri fakültesinde eğitim gören öğrencilerin beslenme tutumlarının incelenmesi konusunda hazırlanan anket formu uygulanmıştır. Anket formu cinsiyet, sınıf, ikamet edilen yer ve öğrenim görülen bölüm değişkenlerini içermektedir. Sonuç olarak üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıklarında cinsiyete göre bir farklılık olmadığı, cinsiyetin kadınlarda ve erkeklerde benzer alışkanlıklarla yapılmakta olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık, beslenme, tutum, sporda besleme

Abstract

The aim of this research was to examine the nutritional attitudes of the students studying at the Faculty of Sport Sciences at Burdur Mehmet Akif Ersoy University. 268 students (135 male, 133 female) studying at Burdur Mehmet Akif Ersoy University, physical education and sports teaching department, sports management department and coaching departments participated. A questionnaire prepared on the examination of Nutrition Attitudes of my students studying at the faculty of sports sciences was applied. The data obtained in the survey are explained. As a result, it has been determined that there is no difference in the eating habits of university students according to gender, and that gender is done with similar habits in men and women.

Keywords: Health, nutrition, attitude, nutrition in sports

GİRİŞ

Beslenme alanındaki gelişmeler 20. Yüzyıldan günümüze kadar yoğunlaşarak sürdürülmüş ve sağlık ile beslenme arasında bir ilişki kurulmuştur (Gabra, 2001). İnsanın sağlıklı ve kaliteli bir yaşam stilinin temel yapı taşı fiziksel aktivite ve beslenme oluşturmaktadır (Bayrakdar ve Zorba, 2020). Bireylerin anatomik ve fizyolojik olarak sağlıklı bir biçimde hayatını idame ettirebilmesi için doğru ve

sağlıklı beslenmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Bu aşamada beslenme insanın hayatın akışını sürdürebilmesi, yaşamsal temel fonksiyonları gerçekleştirebilmesi, günlük rutinde kaybettiği enerjiyi tekrar elde etmesi, büyümesi, ideal kilosuna ulaşması ve kronik rahatsızlıklara yakalanma riskinin azalması noktasında oldukça önemli bir kavramdır (Baysal, 2009). Beslenmenin zaman içinde bir alışkanlık haline dönüşmesi ise kaçınılmaz bir durumdur. Beslenme alışkanlıkları, kişilerin gelir

durumları, sosyal kimlikleri ve kültürel birikimlerine göre farklılık arz etmektedir (Topuzoğlu ve ark., 2007).

Kötü beslenme alışkanlığı toplum içindeki tüm fertlerin zindeliğini olumsuz bir şekilde etkilemektedir (Kinyua, 2013). Yeme-içme alışkanlığında ortaya çıkan bozulmalar sebebiyle bireyin beden memnuniyeti düşmektedir. Bireylerin beslenme alışkanlıklarının bozulması halinde kilo alma, mutsuzluk, denge kaybı gibi durumlar açığa çıkabilir. Bununla birlikte zihinlerinde de sürekli yinelenen bir biçimde besinlere yer verme durumu açığa çıkmakta ve bu durum da hayatlarını büsbütün negatif yönlü etkilemektedir (Kaya, 2011).

Üniversitede eğitimini sürdüren öğrencilerin beslenme hakkında bilgileri ve tutumlarında meydana gelen varyasyonlar çok fazla sıkıntı durumunu gözler önüne sermiştir. Bilhassa beslenme eğitimi sağlık alanı ile çok yakından alakalı olan gruplar için çok daha önemlidir.(Sakamaki ve ark, 2005). Bundan dolayı sağlık alanında eğitim gören öğrenciler beslenme ile ilgili de dersler görmektedir. Beslenme ile alakalı olan derslerin müfredatlarında yer almalarındaki temel gaye; besin kaynaklarını etkin ve verimli bir şekilde kullanmalarını ve bilinçli olarak davranış biçimini düzenlemelerini sağlamaktır. Alanyazın incelendiğinde lisans eğitimi gören öğrencilerin birçoğunun yeterli olmayan fiziksel aktivite ve sağlıklı olmayan yiyecek ve içecek tercihlerinin günlük yaşam tarzlarını etkilemekte olduğu, bu nedenle sağlık durumlarını riske sokarak obeziteye yakalanma durumlarının artış göstermesidir.

Düzensiz beslenme davranışı obezite tarzı rahatsızlıklara sebebiyet verdiği için aç kalma, zayıflama ilaçları tüketme, öğünleri düzensiz bir şekilde yeme, istifra etme, çok egzersiz yapma gibi sağlığı olumsuz yönde etkileyen teşebbüslerde bulunmaya da insanları sevk etmektedir (Dion ve ark, 2015). İnsanın fiziksel görünüşünde kendini beğenmemesi beslenme tutumlarında değişikliğe neden olabilmektedir (Mellin ve ark, 2002).

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin analizi alt bölümleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Çalışma nitel araştırmalarda kullanılan “durum çalışması” deseni ve “alan taraması” ile gerçekleştirilmiştir. Tarama modeli geniş kitledeki bireylerden görüşlerinin, tutumlarının, olgu ve

olayların betimlendiği araştırma modelidir. Tarama modelinde ayrıntılı bilgi verilmeye çalışılmaktadır (Tanrıöğren, 2014,s59). Glaser (1978)’e göre “nitel çalışma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemleri kullanılarak, algı veya olayın doğal ortamında en gerçekçi haliyle incelenmesini sağlayan çalışma yoludur.” Durum çalışmalarında ise en önemli özellik bir ya da birden fazla durumun derinlemesine incelenerek analiz edilebilmesidir. “Yani bir duruma ilişkin etkenler; ortam, bireyler, olaylar, süreçler vb. geniş yelpazede incelenir ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri üzerine odaklanır. Durum çalışmaları görüşmeler, dokümanlar, anketler veya gözlemlerle yapılabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2021-2022 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklemine ise anketleri doldurmayı kabul eden gönüllü 268 (133 kadın, 135 erkek) öğrenci oluşturmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerinin Dağılımı

		N. Dağılım	% Dağılım
Cinsiyet	Kadın	133	49,6
	Erkek	135	50,4
	Toplam	268	100,0
Sınıf	1.sınıf	10	3,7
	2.sınıf	109	40,7
	3.sınıf	60	22,4
	4.sınıf	89	33,2
	Toplam	268	100,0
İkamet	Ailemle evde	64	23,9
	Arkadaşlarla evde	123	45,9
	Özel yurt, apart otel	17	6,3
	Kredi yurtlarda	64	23,9
	Toplam	268	100,0
Öğrenim Gördükleri bölüm	Beden Eğitimi Öğretmenliği	100	37,3
	Antrenörlük	78	29,1
	Spor Yöneticiliği	90	33,6
	Toplam	268	100,0

Tablo 1’de katılımcıların demografik özellikleri sorgulanmıştır. Bu sorguya göre araştırmaya toplam 268 birey katılmıştır. Bunlardan %50,4’ü erkek,%49,6’sı kadındır. Katılımcıların %40,7’si 2. sınıf, %33,2’si 4 sınıf, %22,4’ü 3 sınıf, %3,7’si 1.sınıf okudukları, %45,9’u arkadaşları ile evde, %23,9’u kredi yurtlarda, yine %23,9’u ailesi ile evde,%6,3’ü Özel yurt, apart otelde ikamet ettikleri, %37,3’ü beden eğitimi ve spor öğretmenliği, %33,6’sı spor yöneticiliği,%29,1’i antrenörlük eğitimi bölümlerinde okudukları görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada teorik çerçeve literatür tarama yöntemiyle yazılı kaynaklardan, çalışmadaki veriler araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan anket aracılığıyla elde edilmiştir. Katılımcıların demografik bilgilerini belirlemek amacı ile kişisel bilgi formu, beslenme hakkında bilgi düzeyleri ve beslenmeye yönelik duygu durumları üzerine sağlıklı beslenmeye ilişkin tutum ölçeğinden oluşmaktadır. Geliştirilen anket örneklem grubuna tesadüfi yöntemle kullanılarak ve konu hakkında bilgi verildikten sonra doldurulmuştur. Ankete 133 kadın, 135 erkek olmak üzere toplam 268 öğrenci cevap vermiştir.

Veri Toplama Süreci

Anket, 14 Kasım 2021- 11 Şubat 2022 tarihleri arasında araştırmacı tarafından 268 kişiye uygulanmıştır. Araştırmacı, dört aylık süre içerisinde araştırmanın evreni olan Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi bulunan Spor Bilimleri Fakültesi’ne giderek, öğrencilerin derslerine engel olmayacak zaman dilimleri içerisinde gönüllü olan katılımcılarla yüz yüze, anket sorularını tek tek açıklayıp, öğrencilerin soruları eksiksiz ve doğru doldurmasını sağlamıştır.

Veri Analizi

Araştırmanın temel amacı çerçevesinde cevapları aranan alt problemlere yönelik ölçek ile toplanan verilerin istatistiksel olarak değerlendirilmesi ve tabloların oluşturulması amacıyla Statistical Package for Social Sciences (SPSS) versiyon 21.0 programı kullanılmıştır. Kategorik değişkenlerin (nitel değişkenler) sunumu için frekans ve yüzdelik değerler kullanılmıştır. Bu değişkenlerin değerlendirilmesinde ki-kare (χ^2) testi uygulanmıştır. İstatistiksel analizlerin önemlilik düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Tablo 2. Katılımcıların Sağlıklı Beslenme Alışkanlıklarına Yönelik Cevaplarının Independent Samples- t Test

Değişkenler		N	Mean	df	t	Sig. (2-tailed)	Std. Deviation
Beslenme hakkında Bilgi durumları	Kadın	133	3,4797	266	-,913	0,362	1,10122
	Erkek	135	3,5985				1,02898
Beslenmeye yönelik Duygu durumları	Kadın	133	3,0589	266	-1,285	0,200	,79646
	Erkek	135	3,1778				,71706
Olumlu beslenme Alışkanlığı	Kadın	133	3,3368	266	,099	0,921	,89827
	Erkek	135	3,3259				,90956
Kötü beslenme alışkanlığı	Kadın	133	2,6105	266	,300	0,765	,93754
	Erkek	135	2,5748				1,01082

Tablo 2’de katılımcıların sağlıklı beslenme alışkanlıklarına yönelik soru önermelerine verdikleri cevaplar sorgulanmaktadır. Bu sorgulardan “beslenme hakkında bilgi durumlarına” yönelik verilen cevapların ortalama puanlarının karşılaştırmalı istatistik analiz puanlarının [t (266)= -,913, p=0,362, p>0.05], “beslenmeye yönelik duygu durumlarına” verilen cevapların istatistik analiz puanının [t (266)= -1,285, p=0,200, p>0.05], olumlu beslenme alışkanlığına yönelik verilen cevapların analiz puanının [t (266)= ,099, p=0,921, p>0.05], “ kötü beslenme alışkanlığı sorularına verilen cevapların ortalama puanlarının istatistik analizinde ise [t (266)= ,300, P=0,765, p>0.05] olduğu görülmektedir. Bu değerler istatistiksel olarak 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı değildir. Yani cinsiyetler arası verilen cevaplarda görüş farklılığı bulunmamaktadır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Üniversite öğrencilerinin sağlıklı beslenme konusunda bilinçlendirilmeleri, iyi beslenme konusunda eğitim almaları gerekmektedir (Dülger ve Mayda, 2016). Araştırmaya toplam 268 birey katılmıştır. Bunlardan %50,4’ü erkek, %49,6’sı kadındır. Katılımcıların %40,7’si 2. sınıf, %33,2’si 4 sınıf, %22,4’ü 3 sınıf, %3,7’si 1.sınıf okudukları, %45,9’u arkadaşları ile evde, %23,9’u kredi yurtlarda, yine %23,9’u ailesi ile evde, %6,3’ü Özel yurt, apart otelde ikamet ettikleri, %37,3’ü beden eğitimi ve spor öğretmenliği, %33,6’sı spor yöneticiliği, %29,1’i antrenörlük eğitimi bölümlerinde okudukları görülmektedir.

Üniversite öğrencilerinin Sağlıklı Beslenme Alışkanlıklarına Yönelik vermiş oldukları cevaplar incelenmiştir. Bu incelemelerden erkek ve kadın öğrencilerin beslenme tutumlarında anlamlı sayılabilecek bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bir başka biçimde ifade etmek gerekirse kadın ve erkek üniversite öğrencilerinin beslenme tutumları farklılık arz etmemektedir. Alanyazın incelendiğinde Akdevelioğlu ve Yörüşün (2019) gerçekleştirmiş olduğu çalışmada kadınların yeme davranışı

bozukluğunun erkeklere göre daha ileri bir seviyede olduğunu ortaya koymuştur. Bir başka çalışmada ise Yılmaz ve Karaca (2019) kadınların ve erkeklerin beslenme tutumlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymuştur. Dinç (2021) yapmış olduğu çalışma ile spor bilimlerinde öğrenim görmekte olan kadın ve erkek öğrencilerin beslenme tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı sayılabilecek bir farklılık olmadığını ortaya koymuştur. Görüldüğü gibi alanyazında bulgularımızı destekler nitelikte sonuçlar olduğu gibi aksi yönde sonuçlar da yer almaktadır. Bu durumun nedeni kişilerin yaşamakta oldukları bölge, kişisel farklılıklar, sahip olunan kilo faktörü olabilir.

Sonuç olarak üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıklarında cinsiyete göre bir farklılık olmadığı, cinsiyetin kadınlarda ve erkeklerde benzer alışkanlıklarla yapılmakta olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin beslenmeye ilişkin tutumlarını daha yüksek seviyeye çıkarmak için online veya yüz yüze seminerler verilebilir. Bu sayede doğru beslenme ve spor yaparak daha doğru beslenebilecekleri aktarılabilir.

KAYNAKLAR

1. Gabra, M. (2001). IUNS in Twenty First Century on the Shoulders of the 20th Century Giant of Nutrition. In: Elmadfa, I., Anklam, E. and Konig, J. (Eds). Modern aspects of nutrition: Present knowledge and future perspectives: 15. Kasger medical and scientific publisher, Basel, Freiburg, paris, London, NewYork, Bangalore, Bangkok, Singapore, Tokyo and Sidney.
2. Baysal, A. (2009). Beslenme, Hatipoğlu Yayınları, Ankara 100110.
3. Bayrakdar, A. & Zorba, E. (2020). Egzersiz ve Beslenme. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
4. Kinyua, L. W. (2013). Association of nutrition knowledge and attitude with dietary practices and nutritional status of female undergraduate students at tending university colleges within Nairobi metropolis (Doctoral dissertation, University of Nairobi).
5. Kaya, Y. (2011). Lise öğrencilerinde görülen yeme bozuklukları ile özsaygı, beden imajı, benlik saygısı, beden

- memnuniyetsizliği ve kaygı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi.
6. Tanrıöğen, Y. (2014). Okul öncesi dönemi çocukların yaşadıkları sosyo kültürel ortamların sosyal beceri ile olan ilişkisinin değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Denizli.
7. Glaser, B. G. Strauss, A. L. & Strutzel, E. (1968). The discovery of grounded theory; strategies for qualitative research. *Nursing research*, 17(4), 364.
8. Simsek, K. Y. (2016). Quality perception of the 2012 world indoor athletics championships. *Journal of Human Kinetics*, 54(1), 181-194.
9. Sakamaki, R. Toyama, K. Amamoto, R. Liu, C. J. & Shinfuku, N. (2005). Nutritional knowledge, food habits and health attitude of Chinese university students a cross sectional study- *Nutrition journal*, 4(1), 1-5.
10. Dion, J. Blackburn, M. E. Auclair, J. Laberge, L. Veillette, S. Gaudreault, M. & Touchette, É. (2015). Development and aetiology of body dissatisfaction in adolescent boys and girls. *International journal of adolescence and youth*, 20(2), 151-166.
11. Mellin, A. E. Neumark-Sztainer, D. Story, M. Ireland, M. & Resnick, M. D. (2002). Unhealthy behaviors and psychosocial difficulties among overweight adolescents: the potential impact of familial factors. *Journal of adolescent health*, 31(2), 145-153.
12. Akdevelioğlu, Y. & Yörüşün, T. Ö. (2019). Üniversite öğrencilerinin yeme tutum ve davranışlarına ilişkin bazı faktörlerin incelenmesi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1), 19-28.
13. Yılmaz, G. & Karaca, S. (2019). Spor Yapan Ve Sedanter Üniversite Öğrencilerinin Beslenme Bilgi Tutum Ve Yaşam Kalitelerinin İncelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(3), 258-266.
14. Dinç, A. (2021). Spor Bilimleri Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılığı ve Sağlıklı Beslenme Tutumlarının İncelenmesi (İğdir İli Örneği). *Iğdir University Journal of Social Sciences*, (1).

